

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**BOŞANMA NEDENİYLE PARÇALANAN AİLELERDE
ÇOCUKLARIN VELAYETİNE KARAR VERME SÜRECİNİN
VELAYET RAPORLARI VE UZMAN GÖRÜŞLERİNE
DAYALI OLARAK İNCELENMESİ**

Sebahat AYDOS

**ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Aysel KÖKSAL AKYOL**

**ANKARA
2017**

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**BOŞANMA NEDENİYLE PARÇALANAN AİLELERDE
ÇOCUKLARIN VELAYETİNE KARAR VERME SÜRECİNİN
VELAYET RAPORLARI VE UZMAN GÖRÜŞLERİNE
DAYALI OLARAK İNCELENMESİ**

Sebahat AYDOS

**ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Aysel KÖKSAL AKYOL**

**ANKARA
2017**

Ankara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü' ne,

Yüksek Lisans olarak hazırlayıp sunduğum “Boşanma Nedeniyle Parçalanmış Ailelerde Çocukların Velayetine Karar Verilme Sürecinin Velayet Raporları ve Uzman Görüşlerine Dayalı Olarak İncelenmesi” başlıklı tez; bilimsel ahlak ve değerlere uygun olarak tarafımdan yazılmıştır. Tezimin fikir/hipotezi tümüyle tez danışmanım ve bana aittir. Tezde yer alan deneysel çalışma/araştırma tarafımdan yapılmış olup, tüm cümleler, yorumlar bana aittir.

Yukarıda belirtilen hususların doğruluğunu beyan ederim.

Sebahat AYDOS

06/06/2017

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Çocuk Gelişimi Anabilim Dalında

Sebahat AYDOS tarafından hazırlanan

“Boşanma Nedeniyle Parçalanan Ailelerde Çocukların Velayetine Karar Verilme Sürecinin
Velayet Raporları ve Uzman Görüşlerine Dayalı Olarak İncelenmesi” adlı tez çalışması
aşağıdaki jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 27.10.2017

Prof. Dr. İsmihan Zeliha ARTAN

Jüri Başkanı

Prof. Dr. Aysel KÖKSAL AKYOL

Ankara Üniversitesi

(Danışman)

Prof. Dr. Aynur BÜTÜN AYHAN

Ankara Üniversitesi

Üye

Tez hakkında alınan jüri kararı, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Yönetim Kurulu tarafından onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet AKAN

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

V.

İÇİNDEKİLER

Etik Beyan	i
Kabul ve Onay	ii
Önsöz	iv
Simgeler Ve Kısaltmalar	vii
Çizelgeler Dizini	viii
1.GİRİŞ	1
1.1. Aile Ve Boşanma	7
1.2. Boşanmanın Nedenleri Ve Sonuçları	11
1.2.1. Boşanmanın Nedenleri	12
1.2.2. Boşanmanın Sonuçları	15
1.3. Velayet	23
1.4. Velayete İlişkin Çocuk Yararına Kavramlar	28
1.4.1. Çocuğun Yüksek Yararı	29
1.4.2. Kişisel İlişki	32
1.5. Velayete İlişkin Karar Verme Süreci	36
1.6. Velayete İlişkin Değerlendirme Sürecinde Görev Alan Uzmanlar	44
1.7. İlgili Araştırmalar	52
2. GEREÇ ve YÖNTEM	58
2.1. Araştırmanın Modeli	58
2.2. Araştırmanın Çalışma Grubu	60
2.3. Veri Toplama Araçları	62
2.3.1. Kontrol Listesi	62
2.3.2. Görüşme Formu	63
2.4. Verilerin Toplanması	64
2.5. Verilerin Analizi	65
3.BULGULAR	67
4.TARTIŞMA ve YORUM	95
5.SONUÇ ve ÖNERİLER	127
ÖZET	136
SUMMARY	138
KAYNAKLAR	139
EKLER	146
EK1. Kontrol Listesi	146
EK 2. Görüşme Soruları	151
EK 3. Kurum İzni	153
EK 4. Etik Kurul İzni	154
ÖZGEÇMİŞ	155

ÖNSÖZ

Bu çalışmada boşanma nedeniyle parçalanmış ailelerde çocukların velayetine karar verme sürecinde hazırlanan raporlarının incelenmesi ve raporları hazırlayan uzmanların, çocukların velayetine ilişkin rapor hazırlama süreci ile ilgili görüşlerini betimlemek amaçlanmıştır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde Çocuk Gelişimci olarak çalışmakta iken ilk defa velayet davalarında rapor hazırlama sürecinde, bilirkişi olarak çalışma fırsatı buldum. Süreç içerisine dahil olduğum kısa zaman aralığında yaşanan sıkıntıları az da olsa deneyimleme şansım oldu. Ancak bu kısa süre, sistem içerisinde mesleğime ilişkin açığa ne denli fazla ve önemli olduğunu keşfetmem için yeterli oldu. Bilirkişilik yaptığım bu süre içerisinde bana çarpan bu probleme çözüm yolu bulma şansımın olmayışı, sistem için doğru ve olması gerekeni ortaya koymama, mesleğimin getirdikleriyle velayete ilişkin sürece dahil olan çocuğun gereksinimlerini ortak bir noktada buluşturarak sonuca gitmek için çaba sarf etmeme engel olmadı. Bireysel çabamın yeterli olmadığını farkında olmam hem velayet sürecine dahil olan çocuklar adına hem de mesleğim adına kaygı duymama neden oluyordu. Ancak bir problem durumu olarak çarpan bu soruyu bilimsel bir sürece götürebilmek bana, merak ettiğim ve kaygılandığım bu konuya ilişkin daha detaylı bilgi sahibi olabilme, farklı ülkelerdeki uygulamaları öğrenerek ülkemiz sistemi ile kıyaslama yapabilme, sorunun derinine inebilme ve çözüm yolları üretebilme şansı tanıdı. Bu derece önemseydiğim konuya ilişkin bana çalışma yapabilme şansı veren, beni yüreklendiren, her aşamada arkamda olduğunu hissettiren, en iyisini yapabilmem adına çabalayan, birlikte çalışmaktan mutlu olduğum ve onur duyduğum, öğrencisi olduğum için kendimi şansı hissettiren Danışmanım Prof. Dr. Aysel KÖKSAL AKYOL'a teşekkür ederim.

Varlıklarıyla, yaptıklarıyla, tavır ve davranışlarıyla, ilgi ve alakalarıyla, anlayışlarıyla, bilgi ve donanımlarıyla, mesleğimi bu kadar sevmeme, bu kadar sahiplenmeme neden olan Prof. Dr. İsmihan Zeliha ARTAN hocam ve Doç. Dr. Saniye BENCİK KANGAL hocama, ilkokuldan yüksek lisans sonuna kadar üzerimde emeği olan bütün öğretmenlerime ve hocalarımın teşekkür ederim.

Çalışmamın ilgililerle görüşme aşamasından veri toplama aşamasına, analiz aşamasından yazım aşamasına kadar birçok yerde desteklerini üzerimde hissettiğim başta çocukluk arkadaşım Özlem Ece TAŞ'a, iş arkadaşım Dr. Ece ÖZDOĞAN ÖZBAL'a ve Uzman Muharrem GÜRKAN'a teşekkür ederim.

Yaşamları boyunca kızlarını bir adım daha öteye taşımak adına ellerinden gelenin fazlasını yapan annem Dileber ÇALIŞ'a ve babam Mehmet Ali ÇALIŞ'a; manevi desteklerini hep yanımda hissettiğim kardeşim Sevgi ÇALIŞ ve ablam Elif Satı ÇALIŞ'a teşekkür ederim.

Karşılaştığım zorlukları aşmamda bana en çok güç veren, neyle karşılaşsam karşılayayım desteğini arkamda hissettiğim, "hadi gidelim" dediğimde nereye diye sormadan benle geleceğine emin olduğum ve verdiği bu güven sayesinde her ne kadar bilincinde olmasa da yaşadığım problemlere daha kolay çözüm bulmamı sağlayan eşim Fatih AYDOS'a; eğitim sürecim içerisinde zamanından çaldığımı, ona yetemediğimi, benim yüzümden yaşamında bir şeylerin eksik kaldığını düşündüğüm için en çok üzülmemeye; ama aslında varlığıyla dünyanın en mutlu insanı olmama neden olan, canım, kızım, Asya AYDOS'a çok teşekkür ederim.

Bu sayfayı yazarken fark ettim ki aslında hayatımda teşekkür etmem gereken, benim için teşekkür etmeye layık ne çok insan varmış. Burada adı anılmayı fazlasıyla hak

eden, bu konuda şanslı olduğumu hissettiren ancak burada ismini yazamadığım
herkesten özür dileyerek teşekkür ediyorum.

SİMGELER VE KISALTMALAR

AFCC	Amerikan Aile ve Uzlaşma Mahkemeleri Birliği
APA	Amerikan Psikoloji Derneği
BM	Birleşmiş Milletler
ÇKK	Çocuk Koruma Kanunu
ÇHS	Çocuk Hakları Sözleşmesi
WHO	Dünya Sağlık Örgütü
TMK	Türk Medeni Kanunu
K.N.	Kanun Numarası

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1. Türkiye Cumhuriyeti Aile Mahkemeleri 2005-2015 Yılları Arası Dava Sayıları	13
Çizelge 2.1. Velayete İlişkin Değerlendirilen Dosyaların Bilgileri	61
Çizelge 2.2. Görüşme Yapılan Uzmanların Demografik Bilgilerine İlişkin Dağılımlar	61
Çizelge 3.1. Çocuklara Yönelik Demografik Bilgilere İlişkin Dağılımlar	67
Çizelge 3.2. Ebeveynlere Yönelik Demografik Bilgilere İlişkin Dağılımlar	69
Çizelge 3.3. Velayete İlişkin Değerlendirilen Raporlarda Davacı Bilgileri	70
Çizelge 3.4. Ebeveynlerin Boşanma Sebeplerine ve Bağımlılık Durumlarına İlişkin Dağılımlar	71
Çizelge 3.5. Velayete Yönelik Süreçte Yapılan Görüşmelere İlişkin Dağılımlar	72
Çizelge 3.6. Ebeveynlerin Yaşadıkları Eve İlişkin Dağılımlar	73
Çizelge 3.7. Ebeveynlerin Sağlık Durumlarına İlişkin Dağılımlar	74
Çizelge 3.8. Ebeveynlerin Aileleri ile Olan İletişimlerine Yönelik Dağılımlar	74
Çizelge 3.9. Velayete Konu Çocukların Gelişimlerine İlişkin Dağılımlar	75
Çizelge 3.10. Çocuklar ile Yapılan Görüşmelere İlişkin Dağılımlar	76
Çizelge 3.11. Velayete Karar Verme Sürecinde Etki Ettiği Düşünülen Değişkenlere İlişkin Dağılımlar	77
Çizelge 3.12. Raporları Hazırlayan Uzmanların Mesleğine ve İnceleme Sonucundaki Kanaate İlişkin Dağılımlar	79

1. GİRİŞ

Boşanma, toplumsal yaşam içerisinde çok uzun zaman önce girmiş olan bir kavram olup hem dünya hem de ülkemiz gündeminde giderek artmaktadır (Bilici, 2014). Bu kavramın çocuğun hayatında varlığının ise çocuğun gelişimi üzerine etkisi görmezden gelinemez bir boyuttur. Çocuk ve anne-babası arasında başta bağlanmaya ilişkin problemler olmak üzere, boşanmanın çocuğun davranış problemleri yaşamasına, uyum sorunları yaşamasına, benlik saygısının azalmasına, kaygı düzeyinin artmasına ve bunların yanı sıra akademik başarısında düşüşe neden olabileceği bilinmektedir. Ancak bu sonuçların yaşanmasını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyecek önemli bir karar olan velayet değerlendirmeleri, boşanma sürecinde çocuğun hayatına yön vermektedir. Velayete ilişkin değerlendirmeler, boşanmanın çocuğun gelişiminin hangi yönde ve ne kadar etkileneceğine yönelik büyük paya sahiptir.

Boşanma, içerisinde hukuki, finansal, kültürel, psikolojik ve toplumsal sebepleri içeren sosyolojik bir olgudur ve evli olan kişiler arasındaki hukuksal, duygusal ve cinsel ilişkinin sona ermesi durumu olarak tanımlanır (Çınar, 2015; Tatlıoğlu ve Demirel, 2016). Boşanmanın hukuki tanımına bakıldığında, yasalara uygun olarak gerçekleştirilmiş olan evliliğin eşler arasında hiçbir bağ kalmaksızın, ortak çocuk olması durumunda onun haklarının saklı kalması suretiyle mahkeme kararı ile sonlandırılmasıdır (Uzun, 2013). Toplumsal bir bakış açısıyla boşanmayı “eşler arası ayrılık” olarak değerlendirip, normalleştirmek bazı spesifik olaylar açısından zaman zaman düşünülebilir olsa da, bu sonuç boşanma kavramını fazlasıyla basite indirgemek olur. Çünkü boşanma yalnızca evli olan bireyleri değil, onlar tarafından kurulan ailenin diğer bireylerini ve ileride aile kuracak olan çocukları doğrudan etkilemektedir (Tatlıoğlu ve Demirel, 2016). Boşanmadan en çok etkilenen ve bu etkilenmenin olumsuz olarak en yoğun gözlemlendiği grup çocuklardır (Bilici,

2014). Boşanmanın gerçekleşmesinin ardından çocukların alışmış oldukları yaşam tarzı tamamıyla değişmekte ve yüksek ihtimalle çocuklar ebeveynlerinden birinden uzaklaşmak zorunda bırakılmaktadır (Uzun, 2013). Bunun yanı sıra çocukların bu dönemde edindikleri tüm olumlu ve olumsuz deneyimler, onların geleceğini şekillendirmektedir. Bu sebeple çocuğun hayatına ilişkin verilen kararlar bireysel açıdan çocuk için, toplumsal açıdan da daha sağlıklı nesillerin yetişebilmesi için önem taşımaktadır.

Boşanmanın uzun vadedeki etkileri araştırıldığında, anne babasının boşanmasına maruz kalan çocukların, yetişkinlik dönemlerinde çok daha fazla sorun yaşadıkları; bunun yanı sıra anne babası boşanmış olan çocukların kendilerinin evlenmesi durumunda yapmış oldukları evliliklerinin de boşanma ile sonuçlanma olasılığının yüksek olduğu belirtilmektedir (Akyüz, 2015; Öngider, 2013). Boşanma çocuklar üzerinde birçok etki bırakmakla birlikte bu etkilerin geneli olumsuz nitelikler taşımaktadır. Ancak zaman zaman anne babasının boşanması çocuk açısından olumlu sonuçlar da doğurabilir. Bu olumlu sonuçlar genelde çatışmanın yoğun yaşandığı anne-babaların çocuklarında gözlemlenmektedir (Usta, 2012).

Çocuklar açısından boşanmanın etkileri incelendiğinde üç önemli sorun ortaya çıkmaktadır. Bu sorunlardan birincisi boşanmanın çocuğun gündelik hayatına olan etkileridir. Çocuğun çevresindeki uyarıların fazla olması, ebeveynleriyle olan ilişkisinin niteliği ve çocuğun hayata bakış açısını etkilemektedir. Çocuğun içinde bulunduğu ortam boşanmayla beraber çok önemli değişiklikler gösterebilmektedir. Boşanma sonrasında çocuğun ebeveynleri ile olan ilişkileri olumsuz bir hal alabilmektedir. İkinci probleme gelindiğinde ise bu durum boşanma sürecinde çocuğun bulunduğu yaş ve gelişim dönemiyle ilişkilidir. Okul öncesi dönemde bulunan çocukların ve ergenlik döneminde bulunan çocukların boşanmadan olumsuz etkilenme ihtimallerinin diğer yaş grubu çocuklara nazaran daha fazla olma olasılığı yüksektir. Her iki dönemdeki çocukların gelişimsel özellikleri dikkate alındığında benmerkezci düşüncenin hâkim olması sebebiyle boşanmanın sebebini kendilerinde

arayabilmektedirler. Bu durum da daha fazla etkilenmelerinin en önemli sebebi haline gelmektedir. Üçüncü sorun ise velayet kavramıdır. Boşanmanın gerçekleşmesinin ardından çocuğun kiminle kalacağına ve diğer ebeveynle gerçekleşecek olan kişisel ilişkinin durumuna karar verilen velayette, çocuğun sonraki hayatı belirlenecektir. Bu sebeple velayete ilişkin karar, boşanmanın çocuğun üzerindeki etkilerinin niteliğinde önemli rol oynamaktadır (Cüceloğlu, 2015).

Velayet, ebeveynlerin çocukları üzerindeki bütün sorumluluklarını ve yetkilerini kapsamaktadır. Bu açıdan bakıldığında çocuğa isim konulması, çocuğun yasal olarak temsili, çocuğun her açıdan eğitimi (genel, dini, mesleki vb), çocuğa ait malların yönetilmesi ve çocuğun menfaatlerinin korunması, hukuksal açıdan anne ve babasının sorumluluğudur. Boşanmanın gerçekleşmesi durumunda velayete sahip olmayan ebeveyn çocuğa ilişkin hiçbir hakkını kullanamayacak, velayete sahip olan ebeveyn müdahalede bulunamayacaktır (Kiremitçi, 2014). Velayete ilişkin karar, her ne kadar hâkimin takdir yetkisine bırakılmış olsa da, çeşitli durumlarda konusunun uzmanı kişiler tarafından destek alınabileceği ilgili mevzuatla düzenlenmiş ve aile mahkemelerinde velayete ilişkin görüş bildirilmesi için uzman kadroları açılmıştır. Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanunda (K.N.:4787) belirtilen uzmanlar (sosyal çalışmacı, psikolog ve pedagoğ) tarafından parçalanmış ailelerde çocukların velayetine karar verilme sürecinde velayet raporları hazırlanmaktadır.

Aile mahkemelerinde görevli bulunan uzmanlar davalara ilişkin düzenledikleri raporlarla kararların yapı taşını oluşturmaktadır ve bu sayede varlıklarının gerekliliğini ortaya koymaktadır (Buz ve ark, 2015). Velayete ilişkin verilen kararın belirleyici, net kriterleri bulunmamaktadır. Fakat genel geçer en önemli kriter ‘çocuğun yüksek yararı’ ilkesi bağlamında karar vermektir (Polat ve Göldoğan, 2015). Çocuğun yüksek yararı ilkesi; “Çocuk hukukunda karşılaşılan tüm sorunlarda, görevli ve yetkililere yol gösteren ve çocuk yararına çözümün tercih edilmesini emreden, zayıfı güçlüye karşı koruyan en üst ilkedir” (Akyüz, 2015). Bunun yanı sıra

hâkimin takdirinde olan velayet kararı için uzmanlardan rapor talep etmesi bir zorunluluk değildir ve hâkim takdir ederse uzmanın kanaatinin tersi yönünde karar verme yetkisine sahiptir.

Çocuk gelişen bir varlıktır ve bu gelişim sürecinin ne kadar sağlıklı olduğu, ileride birey olarak katıldığı topluma olacak faydası ile doğrudan ilişkilidir. Bu sebeple hazırlanan bu raporlar çocuğun boşanmadan sonraki hayatını ve gelişimini doğrudan etkileyecek sonuçları içerisinde barındırmaları sebebiyle çocuğun gelişimine ilişkin de kriterler içermesi gerektiği düşünülmektedir. Çocuğun gelişimsel özelliklerinin velayete nasıl yansıtacağı konusunda kişisel değerlendirmeler etkili olacak olsa da belirli genel geçer durumlar tespit edilerek karara etki etmesi sağlanabilir.

Her ne kadar gelişimsel açıdan bakıldığında ‘çok zaman’ kavramından ziyade ‘kaliteli zaman’ kavramı önem taşısa da özellikle güven duygusu, bağlanma gibi kavramlar başta olmak üzere bir ebeveynin varlığından yoksun büyüyecek olan çocuğun olumsuz etkilenme ihtimali yapılan çeşitli araştırmalarda ortaya konulmuştur (Çınar, 2015; Fiyakalı 2008; Özdal ve Aral, 2006; Öztürk, 2006). Bu olumsuz etkilenmenin en aza indirilmesine ilişkin gerekliliklerden bir tanesi de şüphesiz olarak çocuğun velayetinin verileceği ebeveynin statüsüdür. Bu sebeple çocuk için ‘doğru’ olan kararın verilmesinde, çocuğun yüksek yararı için farik ve mümeyyiz olan çocuğun fikri başta olmak üzere, çocuğun gelişim dönemleri gibi belirleyiciler etkili olmalıdır. Buz ve ark. (2015), yapmış oldukları çalışmada, velayete ilişkin verilen kararların öncelikle çocuk odaklı olması ve çocukların yüksek yararı ilkesine bağlı olarak hizmet çeşitliliği ile çocuklara bu imkânın sağlanması gerekliliğini ortaya koymuşlardır. Bu düşüncelerden yola çıkarak çocuğun yüksek yararı göz önünde bulundurularak hazırlanacak olan raporların öneminin büyük olduğu düşünülmektedir.

Velayet kurumu hem içeriğinden kaynaklı, hem de ana metasının korunmaya muhtaç bir varlık olan çocuk olmasından kaynaklı önemli bir kurumdur. Tartışmasızdır ki çocuklar doğru yetiştirilmeli ve geliştirilmelidirler. İstisnalar haricinde her anne baba çocuğunun en iyi şekilde yetişmesini ve eğitilmesini ister. Bu durum anne baba olmaktan kaynaklanan duygusal bir durumdur. Kanun koyucular çocukların yetişkin bir birey olarak topluma kazandırılması, korunmaları ve sağlıklı gelişimlerinin sağlanması işine velayet adını vermiştir ve velayet ebeveynin isteyerek yerine getirdiği hak ve görevidir. Fakat boşanma durumunda ebeveynlerden bir tanesi genel anlamda bu hak ve görevden mahrum kalmaktadır (Usta, 2012). Çocuğun velayetine sahip olmayan taraf çocuk ile birlikte yaşama hakkı gibi velayete ilişkin birçok hakkı karşı tarafa devreder ve fakat velayete ilişkin maddi ve manevi sorumluluklar gibi görevleri devam eder. Kanunlar dâhilinde çocuğun velayetinin hangi şartlarda hangi ebeveyne verileceğine dair herhangi bir kural yoktur. Bu durum tamamen hâkimin takdir yetkisine bırakılmıştır. Ebeveynlerden herhangi birinin önceliği bulunmamaktadır. Hâkim şartları bütün olarak değerlendirir, gerekli gördüğü durumlarda anne-baba-çocuk ve koşullar ile ilgili rapor talep edebilir. Sonuç olarak çocuğun yüksek yararı ilkesi bağlamında çocuğun hangi tarafa bırakılması gerekiyorsa bu yönde karar verir. Çocuğun yüksek yararı ilkesi kapsamında çocuğun sağlığı, çocuğun gelişimi, eğitimi, yetiştirilmesi, korunması gibi velayete ilişkin bütün hususlar kastedilmektedir (Bozkurt, 2010).

Yapılan değerlendirmelerde çocuğun gelişimi de en az diğer parametreler kadar önem taşımaktadır. Öyle ki belirtilen parametrelerin birçoğu çocuğun gelişimi ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkilidir. Aile mahkemelerinde görev yapan uzmanlar hâkimlerin talebi üzerine velayete ilişkin kanaat bildirdikleri bir değerlendirme raporu hazırlamaktadır. Raporların her biri talep edilen mahkemeler, raporu hazırlayan uzmanın mesleği, incelemenin koşulları gibi birçok değişkene bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Bu farklılıklar da velayete ilişkin verilecek olan kararda değişikliklere sebep olabilecek kadar önemlidir. Gelişim özellikleri, çocuğun her kuramda farklı bir şekilde belirlenmiş olan evreler dâhilinde her gelişim alanına ilişkin göstermesi gereken durumları ifade eder (Santrock, 2016). Bir çocuğun

velayetine ilişkin kararda gelişimsel açıdan bir değerlendirme yapmak, çocuğun gelişimsel durumunu tespit etmek, çocuğun bulunduğu gelişim döneminin özelliklerini bilmek, bu özellikler dâhilinde kararın desteklenmesini sağlamak oldukça önemlidir. Çünkü çocuğun özellikle sosyal gelişiminin ve kişilik gelişiminin ancak genel anlamda bütün gelişim alanlarının dönemlere göre gösterdiği farklılıklar velayete ilişkin karar verilirken önemsenmesi gereken özelliklerdir. Önemsenmemesi durumunda velayeti söz konusu olan çocuğun yüksek yararı ilkesine aykırı bir karara imza atılmış olması muhtemel hale gelir. Çünkü çocuğun ilerleyen hayatının gelişimsel açıdan daha normal ve sağlıklı geçmesi ve topluma yararlı bir insan olabilmesi için velayete ilişkin karar yadsınamayacak derecede önem taşımaktadır.

İlgili alan yazın incelendiğinde velayete ilişkin birçok çalışma yürütüldüğü, ancak bu çalışmaların genel olarak sürecin hukuki boyutunu ele aldığı görülmektedir. Mahkemelerde çalışan uzmanların rapor hazırlama yöntemlerine ilişkin önerilerin belirtildiği rehberlere, (APA, 1994; Martindale, 2007; Luftman ve ark., 2005), aile mahkemelerinde görev yapan sosyal çalışmacıların ve uzmanları raporlarının içerik olarak ve şekilsel olarak değerlendirilmesine, (Ackerman ve Ackerman, 1997; Bow ve Quinell, 2002; Bow ve Quinell, 2004; Üner Altuntaş, 2010;), uzmanların hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesine (Kılıç, 2013), uzman görüşünün önemine (Buz ve ark., 2015) ilişkin çalışmaların da olduğu dikkat çekmektedir. Ancak velayete ilişkin yüksek sorumluluğu olan uzmanların hazırlamış oldukları raporları değerlendirmeye ve bu uzmanların raporlandırma süreçlerini betimlemeye odaklanan çalışmaların olmadığı görülmüştür.

Bu nedenlerden dolayı çalışmada; boşanma nedeniyle parçalanan ailelerde çocukların velayetine karar verme sürecinde hazırlanan raporlarının incelenmesi ve raporları hazırlayan uzmanların, çocukların velayetine ilişkin rapor hazırlama süreci ile ilgili görüşlerini betimlemek amaçlanmaktadır.

1.1. Aile ve Boşanma

Tarihsel süreç içerisinde değerlendirildiğinde evlilik kurumunun geçmişi 4000 yıl önceye dayanır. İnsanlık tarihi ile karşılaştırıldığında evlilik kurumunun yeni, doğada doğrudan var olmayan, insan tarafından kurulmuş bir toplumsal kurum olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Türkarlan, 2007). Aile; evlilik, kan bağı, ya da diğer yasal yollardan, aralarında akrabalık ilişkisi oluşan ve genellikle aynı evi paylaşan bireylerin oluşturduğu, kişilerin cinsel, sosyal, psikolojik ve ekonomik gereksinimlerinin karşılandığı, toplumsal uyumlarının ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği, duygusal bağlılık üzerine oturan, üyeleri için yaşamsal özelliklere ve başka kişilere aktarılamayan bir dayanışma düzenine sahip, büyüklüğü sınırlı, temel bir toplumsal birimdir (Battal 2008; Serin ve Öztürk, 2007). Aile; kişilerin dünyaya geldikleri andan itibaren içerisinde var oldukları toplumun yaşam tarzını öğrendiği, insanların yaşamlarına devam edebilmesi için ihtiyaç duyduğu bakım ve desteklerin sunulduğu, bu ihtiyaçları karşılamamanın öğrenildiği ve bu öğretileri kendi oluşturduğu aileye yeni katılacak olan bireylere aktardığı durağan olmayan sosyal bir olgudur. 4000 yıllık tarih boyunca varlığını koruyan, toplumsal açıdan var olan, sağlıklı bir toplumun oluşabilmesi için ön koşul olarak ihtiyaç duyulan, toplumun içerdiği önemli yargıları, kuralları içeren ve sosyalleşmenin yoğun olarak yaşandığı bir kurumdur. Aile hem bireyin fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişiminin doğal koşullarını sağlar, hem de toplumun sosyal temellerinden birini oluşturur (Akyüz, 2015; Bayer, 2013; Yapıcı, 2010). Aynı şekilde çocuk çoğunlukla, ailenin içinde dünyaya gelir ve bu çevrede edindiği deneyimlerle biçimlenir ve gelişir (Akyüz, 2015). Toplum içerisinde önemli rollere sahip aile; çocukları için her alanda sağlıklı bir ortam oluşturmak ve onların toplumsal süreçte birey olarak yer alması için gereken desteği sunmakla yükümlüdür (Sağlam ve Aral 2011).

Ailenin çocuk üzerindeki etkisi doğum öncesi dönemden başlar ve çocuğun yaşamı boyunca bu etki devam eder (Özdemir ve Aral, 2006). Tam aile çocuğun çok boyutlu

gelişimi açısından ideal olarak tanımlanır (Polat ve Güldoğan, 2015). Çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişimini tamamlaması, eğitim hayatına devam edebilmesi ve toplumun sağlıklı bir bireyi haline gelebilmesi için en önemli ortam aile ortamıdır (Akyüz, 2015). Ailenin, çocukların gelişimlerinin sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için önemli bir işlevi vardır (Bilici, 2014). Kuşkusuz bir çocuğun gelişimi en sağlıklı şekilde ailesinin yanında desteklenir. Çocuklar ebeveynlerinden her ikisinin de ilgisine, şevkine, sevgisine ihtiyaç duyan varlıklardır. Çocuğun ruhsal ve bilişsel sağlığının yerinde olması için en önemli gerekliliklerden birisi elbette ki çocuğun kişiliğinin ideal bir aile tarafından kazandırılmasıdır (Serin ve Öztürk, 2007; Türkarlan, 2007). Fakat bu kavramın devamlılığının ömür boyu sağlanması her aile için mümkün olmamaktadır (Bilici, 2014).

Endüstrileşmenin ardından geniş ailenin önemi aşınmış ve gelenekleri zayıflamıştır. Toplumsal farklılaşmanın artmasının ardından aile içi iş bölümünün değişmesi geniş aileyi değişime zorlamıştır. Değişen iş bölümü sebebiyle kadın-erkek ilişkileri, aile içerisindeki konumları ve evlilikteki pozisyonları yeniden belirlenmiştir. Artan sosyal aktivite ve göç olayları farklı aile tiplerini meydana getirmiştir. Resmi nikâh olmadan birlikte yaşayanların ya da tek ebeveynli ailelerin sayısı ciddi oranda artmıştır. Artık günümüzde standart bir çekirdek aile kavramı mevcut değildir. Bu kavram alternatif aile biçimlerinin ortaya çıkmasına rehberlik etmektedir (Ercan, 2015).

20. yüzyılda değişmeye başlayan aileye bakış açısı, ebeveynliğin evlilikten bağımsız olarak düşünölmeye başlanmasına neden olmuştur. Modern ailelerde ebeveynler, ekonomik ve duygusal tüm kaynaklarını, enerjilerini ve dikkatlerini çocuk yetiştirme üzerinde organize etmektedirler. Kadınlar açısından çocuk sahibi olma fikri evlilik sonrası bir görevden bağımsızlaşarak kişisel bir karar ve sorumluluk haline gelmektedir (Öngider, 2013). Modern ailede, geniş aileye kıyasla simetrik ilişkiler ön plana çıkmıştır. Geleneksel kadın-erkek ayrımı ortadan kalkarak eşler arası cinsiyet temelli olmayan ortak ve benzer roller paylaşılmaya başlanmıştır. Bu

değişimin esasında cinsiyet ayrımcılığına dayanan iş bölümünün ortadan kalkması yatmaktadır. Modern ailede kadınlar ailenin geçimi konusunda ortak destek sağlamakta, ancak erkekler ev işleri ya da çocuk bakımına ilişkin sorumlulukları yerine getirmekten kaçınma potansiyelindedirler (Ercan, 2015). Üstlendiği fonksiyonların önemi nedeniyle toplumsal yapının temel unsurları arasında yer alan aile, zamanla ciddi risklerle karşı karşıya kalmaktadır ve bu riskler gün geçtikçe artmaktadır. Modernleşme, sanayileşme ve kentleşme süreçlerin ortaya çıkmasıyla gündeme gelen değişiklikler ve yeni oluşumlar, başta kişisel ilişkilerde olmak üzere toplumu derinden etkilemiştir. Aile ve evlilik olguları da bu etkilenmeden kendi payına düşeni almışlardır (Şentürk, 2008).

İnsan tarafından oluşturulan her yapıda olduğu gibi, zamanla değişen, yeni biçimler alan, iki kişinin birlikte olmaya karar vermesi ile gerçekleşen, toplumsal sistemin en küçük birimini oluşturan bu yapıda da zamanla aksayan yönler olabilmektedir (Türkarlan 2007). İki ayrı insan tarafından oluşturulan aile, bunun doğal sonucu olarak, uyumsuzluk ve çatışma ihtimallerini beraberinde getirir. Değişik ortamlarda yetişen, farklı kişilik özelliklerine sahip iki ayrı insanın, uzun zaman boyunca sürekli uyum içinde olmalarını beklemek, fazla iyimser bir beklentidir ve hayatta karşımıza çıkan zorluklar için bir liman olarak değerlendirdiğimiz aile, bazen kendisi bu sorunların asıl yumağı olarak karşımıza çıkabilir (Türkarlan, 2007). Çocuklar için ciddi düzeyde öneme sahip olan aile, zaman zaman çocuklar için olumsuz ortamlar oluşturabilmektedir. Ebeveyn çatışmasının yoğun yaşandığı, şiddetin farklı çeşitlerinin gözlemlendiği, aile bireylerinin beraber yaşamaya ara verdiği durumlar bu olumsuz ortamlardan bazılarıdır (Altındağ ve Sağlam, 2012).

Aile kavramındaki değişim, toplumsal cinsiyet rollerindeki değişim, modern aile anlayışındaki değişim gibi radikal değişimler ve çatışmalar 'boşanma' kavramını sonuç olarak ortaya çıkarmaktadır. Boşanma, içerisinde hukuki, finansal, kültürel, psikolojik ve toplumsal sebepleri içeren sosyolojik bir olgudur ve evli olan kişiler

arasındaki hukuksal, duygusal ve cinsel ilişkinin sona ermesi durumu olarak tanımlanır (Çınar, 2015; Serin ve Öztürk 2007; Tatlıoğlu ve Demirel, 2016). Hukuksal açıdan boşanma eşlerin evlilik akdinin bitmesi olarak tanımlanmaktadır. Ancak bu süreç psikolojik açıdan hukuki tanımı kadar kolay ve kısa yapılamamaktadır. Boşanma, aile birliğinin bozulması sonucu aile bireylerinin tamamını ve yakın ilişki içinde buldukları kişileri etkileyen karmaşık bir olgudur (Türkarıslan, 2007; Polat ve Güldoğan, 2015). Boşanma, resmi olarak gerçekleştirilmiş olan evliliğin, evli olan kişilerin karı koca olarak hiçbir bağları kalmayacak ve varsa ortak çocukların haklarının saklı kalması üzere mahkeme kararıyla sona erdirilmesi anlamına gelmektedir (Fiyakalı 2008; Uzun 2013).

Boşanmadan en çok etkilenen kesim değerlendirildiğinde bu sorunun cevabı kuşkusuz eşlerin ortak çocuklarıdır (Polat ve Güldoğan, 2015; Türkarıslan 2007). Boşanma, çocukların başına gelebilecek en sarsıcı durumlardan biridir ve potansiyel olarak onların gelişmelerini ciddi bir biçimde etkileyecek bir dizi değişikliği de beraberinde getirmektedir (Türkarıslan, 2007). Boşanma bazı evlilikler için kaçınılmaz bir sondur, ancak çocuklar için tramvatik olma olasılığı yüksek olan bir durumdur (Serin ve Öztürk, 2007).

Boşanma aniden gerçekleşebilecek bir durum olarak tanımlanamaz. Öncül süreçleri ve resmi işlemler sonrasında devam eden farklı süreçleri bulunmaktadır (Fiyakalı, 2008). Bu süreçlere bakılacak olduğunda;

1. Duygusal boşanma; hukuki boşanma gerçekleşmeden önce eşlerin birbirine yabancılaşması ya da aralarında ciddi sorunlar olduğunu fark etmeleri ile başlar. Kabul etme sürecini içerir. Evlilik içerisindeki soğuk savaş dönemidir. Stres ve çatışmayı içerisinde barındırır. Duyguların yeniden dengeye girmesi ortalama bir-üç yıl arası sürebilmektedir.

2. Yasal boşanma; boşanmaya ilişkin ikinci süreç eşlerden en az birinin yasal ayrılığa ilişkin hukuki işlemleri başlatması ile başlamaktadır. Ayrı yaşamaya başlama süreci genelde bu döneme denk gelir. Krize en çok sebep olan kısım yasal boşanma kısmıdır.
3. Ekonomik boşanma; ayrılmanın ardından eşlerin ortak para, mal ve nafaka gibi maddi sorunlara ilişkin çözüm aradıkları süreçtir.
4. Aile boşanması; oldukça stresli olan bu süreçte çocuğu olan anne-baba için çocukların velayeti, kişisel ilişki, anne-babanın çocuğa ilişkin sorumlulukları gibi kararlara varılan süreci içerisinde barındırır.
5. Sosyal boşanma; her iki eşin de birbirlerine bağlı olan ortak sosyal çevre, akraba ilişkileri gibi sosyal ilişkilerden sıyrılarak, kendilerine yeni bir toplumsal yaşantı oluşturmalarını içeren süreçtir. Bu sürecin başında taraflar genellikle yalnızlaşma ve sosyal izolasyon yaşayabilmektedir.
6. Psikolojik boşanma; tarafların bağımsızlıklarını yeniden kazanarak kendilerine bulmalarına ilişkin sorunları çözüme ulaştırdıkları süreçtir. Kişi bu süreçte çift olma duygusunu bir kenara bırakarak birey olmayı ve biten ilişkiyi kabullenir. Bu iyileşme süreci zaman almaktadır (Korkut, 2003; Uzun, 2013).

1.2. Boşanmanın Nedenleri ve Sonuçları

Boşanmanın nedenlerine ve sonuçlarına ilişkin birçok araştırma yapılmıştır ve halen yapılmaya devam etmektedir. Boşanma, hem boşanan tarafları, hem tarafların ailelerini, hem de tarafların sosyal çevrelerini etkisi altına alan bir süreçtir. Ancak bu etkinin hem boşanmanın nedenleri hem de sonuçları bağlamında en yoğun gözlemlendiği kısım tarafların ortak çocuklarından oluşturmaktadır.

1.2.1. Boşanmanın Nedenleri

Eğer bütün boşanmalar için geçerli olabilecek bir çatı kavrama ve belirleyici bir özelliğe ihtiyaç varsa bu “değişim”dir. Boşanma birçok etkiyi içerisine alan bir süreçtir ve hiçbir kuram tek başına bu etkenleri açıklamak için yeterli değildir (Emery, 2012). Anayasa çerçevesinde toplumun temel taşı olarak bahsedilen aile kavramı için uygulamada ciddi, bütüncül, geniş kapsamlı ve farklı disiplinleri bir araya getiren ve sorumlu kılan bir aile politikasının olduğu söylenemez (Akyüz, 2015). Bu politika yoksunluğunun da aile mahkemelerine yapılan başvuruların sayısını arttırdığı düşünülmektedir. Bununla birlikte ülkemizdeki verilere bakıldığında kadın istihdamı arttıkça boşanma sayılarının da arttığı ve aynı zamanda doğurganlık sayılarının azaldığı görülmektedir (Üçler ve Kızılyaya, 2014). Ülkemiz aile mahkemelerindeki 2005-2015 yılları arasındaki oranlara ait bilgiler aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge 1.1. Türkiye Cumhuriyeti Aile Mahkemeleri 2005-2015 Yılları arası Dava Sayıları

Aile Mahkemesi Dava Sayıları, (2005-2015)

Yıllar	Gelen				Çıkan	Bir Sonraki Yıla Devreden	Çıkan Davanın Gelen Davaya Oranı (%)	Ortalama Görülme Süresi (Gün)
	Geçen Yıllardan Gelen ⁽¹⁾	Yıl İçinde Açılan	Bozularak Gelen	Toplam				
2005	64 848	143 071	1 965	209 884	146 444	63 440	69,8	158
2006	63 440	146 849	2 268	212 557	148 962	63 595	70,1	153
2007	63 595	154 993	2 219	220 807	150 481	70 326	68,2	157
2008	70 326	170 311	2 389	243 026	161 058	81 968	66,3	164
2009	81 974	192 697	2 860	277 531	185 641	91 890	66,9	164
2010	91 888	204 734	3 054	299 676	202 962	96 714	67,7	165
2011	96 605	214 608	2 908	314 121	219 400	94 721	69,8	158
2012	94 717	216 400	4 638	315 755	218 969	96 786	69,3	157
2013	96 788	232 687	4 951	334 426	234 045	100 381	70,0	150
2014	100 382	245 082	4 996	350 460	247 008	103 452	70,5	148
2015	103 450	252 468	5 733	361 651	250 519	111 132	69,3	152

Kaynak: Adli Sicil İstatistikleri: Erişim Tarihi: 24.08.2017

Erişim adresi: http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2015/ihtisas/1.pdf

Boşanma, çok boyutlu bir aile değişim sürecidir. Boşanma, çiftlerin yaşadıkları uyumsuzluk ve çatışmanın artması ile bir arada kalmanın getirdiği sorunlarla beraber tıkanma sonucunda yaşanan sıkıntılı sürece bir son verme isteklerinin son çaresi olarak düşünülmektedir. Boşanma, bu yüzden en çok strese neden olan olaylardan biridir. Kişinin var olan yaşam biçimi sona ermektedir. Bu da kişiyi derinden etkileyecek ve sınırlarını zorlayacaktır. Kişilerin 'farklı' kırılma noktaları olmasından kaynaklı boşanmaya dair tolerans seviyeleri farklılık göstermektedir. Boşanma süreci neyi içermektedir sorusunun cevabı, ailenin temelinde 'yapısal' bir değişikliğin meydana geldiği, ilişkilerin karmaşıklaştığı ve yeniden tanımlandığı, velayet gibi kuralların tekrar belirlendiği şeklinde verilebilir. Unutulmaması gereken noktalardan

biri, aile bireylerinin kırılğan bir yapıda yürüyor gibi olmalarıdır. Ancak kırılma mutlak olarak gerçekleşmek zorunda değildir (Amato, 2000).

Boşanma nedenleri bazı ülkelerde yasalarla belirlenmişken bazı ülkelerde inançsal olarak belirlenmiştir. Bu nedenlere dikkat çekildiğinde başta zina, cana kast, kötü muamele, namus şeref kavramlarıyla bağdaşmayan hayat tarzı, birlikte yaşamaktan vazgeçme, geçimsizlik, uyum problemleri, iyileşme şansı olmayan hastalıklar, evlilik birliğinin bozulması gelmektedir. Kişilerin norm ve rollerindeki değişimler boşanmayı etkileyen başlıca faktörler arasındadır. Evlilik içi rollerde cinsiyetten kaynaklanan başkalaşım ve değişimler boşanma nedenlerinin en temel unsuru olarak görülebilir (Uzun, 2013).

Boşanma olasılığını etkileyen önemli faktörlerden biri de şüphesiz çocuklardır. Günümüzdeki çiftler çocuklar için evliliklerini sürdürmek konusunda eskisine nazaran daha az potansiyele sahiptirler. Çocukların sayıları ve yaşları durumu etkileyen iki önemli unsurdur. Ancak çocukların varlığı her boşanma olgusunda belirleyici değildir. Yapılan çalışmaların bulguları değerlendirildiğinde okul öncesi çağda çocuğa sahip olan ailelerin çocuksuz ailelere göre boşanma ihtimali yarı yarıya düşüktür ve ergen bir çocuğa sahip olmak boşanma riskini arttırabilir (Emery, 2012). Boşanmadan önce ebeveyn-çocuk ilişkilerinde problem yaratma olasılığı en yüksek olan aile süreci, ebeveynler arası anlaşmazlıktır. İleriye dönük uzunlamasına çalışmalar ebeveynlerin ve yetişkin çocukları arasındaki ilişkileri en azından bir kısmının boşanma olaylarına neden olabileceğini göstermektedir (Amato ve Booth, 1996).

Devlet politikalarının değişen aile yapısının bir sebebi mi yoksa sonucu mu olduğu konusunda tartışmalar devam etmektedir. Geleneksel çekirdek aile, gelişen ekonomik koşullar ve çocuk bakım yardımları sayesinde aile reisi ve bakıcı rolleri kapsamında fazla finansal ihtiyaçta gerek duymamaktadır. Böyle bir durumda kadın ve erkeğin aile içerisindeki rolleri birbirini tamamlamaktan ziyade takviye edici bir şekilde bürünmektedir. Aynı zamanda ülkelerdeki sosyal politikalar kapsamında geliştirilen

çocuk bakım yardımları sebebiyle boşanma, çiftler arasında akla yatkın bir seçenek olarak gelmektedir (Emery, 2012).

Evlilikte uyumsuzluk boşanma ihtimalini arttırmaktadır (Amato ve Booth, 1996). Irk, yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi faktörler boşanma oranlarını etkileyen faktörler arasındadır. Aynı zamanda eşlerden birinin ağır psikiyatrik bozukluğa sahip olması durumunda boşanma sıklılığının arttığı bilinmektedir. Ebeveynlerin antisosyal davranışları boşanma riskini arttırmaktadır (Emery, 2012).

1.2.2. Boşanmanın Sonuçları

Boşanmanın sonuçlarına ilişkin yapılan alan yazın taramasında boşanmanın sonuçlarının, boşanmadan en çok etkilendiği düşünülen anne-babalar ve çocuklara ilişkin yoğunlaştığı görülmüştür.

1.2.2.1 Boşanmanın Çocuğa İlişkin Sonuçları

Boşanma sürecinin en çok kimi etkilediğine ilişkin bir çıkarım yapıldığında, sonuç çocuklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün yönleriyle çocukların en güvenli sığınağı olan aile parçalandığında çocuklar derinden sarsılmakta, bağlanma duyguları ve güven duyguları zarar görmektedir. Kendini güvende hissedemeyen ve kaygı düzeyi yükselen bir çocuğun psiko-sosyal hayatı, başarısızlığa mahkûm gibi görünmektedir. Boşanma, çocuklar üzerinde travmatik duygusal etkilere sahiptir. Araştırma şirketi US Census Bureau, 2010 yılında 22,9 milyon çocuğun boşanma

nedeniyle annesiz veya babasız ya da anne-babasız yaşadıklarını rapor etmiştir (Bilici, 2014). Çocuğun duygu durumu için ebeveynlerin sorunlu giden evliliklerine devam etmeleri ne kadar yanlış bir durumsa, aynı şekilde boşanmanın çocuk üzerinde bırakacağı etkileri değerlendirmeden bu karara varmak da bir o kadar yanlıştır (Emery, 2012). Çocuğun cinsiyeti, yaşı, boşanma sonrası gelişen ebeveyn çocuk ilişkileri, ebeveyn tarafından sağlanan bakımın niteliği, çocuğun yaşam tarzında meydana gelen değişiklikler, ebeveynlerin yeniden evlenmeleri gibi birçok faktör boşanmanın çocuk üzerinde bıraktığı etkiye şekil vermektedir. Boşanmanın veya tek ebeveynliğin, iki ebeveynin psikolojik durumu, aralarındaki çatışmanın boyutuna ve mali koşullara bağlı olarak farklı büyüklükte etkilere sahip olmakla birlikte, çocukların uyumu üzerinde olumsuz etkileri nettir (Lamb ve ark., 1997). Boşanma ile çocukların uyum arasındaki ilişkiye bakıldığında, gelir, anne-baba arası çatışma, anne-baba olma yetileri ve anne-babaların refahı değişkenleri incelendiğinde uyuma ilişkin en önemli faktörün anne-baba çatışması olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Boşanma zamanındaki yaş, boşandıktan sonraki süre, demografik özellikler, boşanma öncesi çocukların uyumluluğu ve anne-baba arasındaki ilişkilerle çocuğun yaşı arasındaki ilişki incelendiğinde anne-babaların boşanma döneminde daha küçük olan çocukların, boşanma dönemindeki büyük çocuklara göre daha fazla risk altında oldukları, ancak akademik sonuçlar ve sosyal ilişkiler bağlamında anne-babaları boşanmış ergenlerin, küçük çocuklardan daha büyük risk altında oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Lansford, 2009). Boşanmanın çocukların akademik başarılarını olumsuz etkilediğine ve çocukların davranışsal problemler yaşamasına yol açtığına ilişkin çalışmalar mevcuttur (Luftman, 2005). Boşanmanın ardından çocuğun duygu durumunu ve ruh sağlığını etkileyecek en önemli faktörlerden bir tanesi toplumun boşanma olgusuna olan bakış açısıdır (Emery, 2012).

Çocukların boşanmaya verdikleri tepkilerin aşamalarına bakıldığında;

1. Boşanmanın kabul edilmemesi, inkar
2. Boşanma nedenlerine karşı öfke
3. Anne-babayı birleştirme çabası içine girilmesi
4. Depresyon ve çöküntü
5. Boşanmayı kabul etme (Fiyakalı, 2008)

Boşanmanın çocukların hayatına getirdiği en büyük değişim çocukların artık birlikte yaşamadıkları ebeveynleriyle aralarına giren duygusal mesafedir (Emery, 2012). Normal kriz dönemlerinde (yangın sel deprem vs.) anne-babaların öncelikleri çocuklarını kurtarma yönündedir. Ancak boşanma kaynaklı kriz döneminde çocukların iyilik halleri ikinci plana atılmaktadır ve anne-babalar çocukların beklentilerine karşı duyarsız ve tepkisiz bir hal almaktadır (Lamb ve ark. 1997). Çocukların boşanmadan nasıl etkilendiklerine ilişkin mevcut sayısız araştırma bulguları çelişkiler içermekte ve birbiriyle örtüşmemektedir. Ancak genel sonuçlara bakıldığında çocuklar için boşanmanın stresli, kayıplarla karakterize olan bir dönem olduğu yadsınamaz bir gerçektir (Korkut, 2003). İlişki açıkları, ebeveynlerin cinsiyetlerine bakılmaksızın, velayete sahip olmayan ebeveyn ile daha güçlü yaşanmaktadır. Bununla birlikte, anneler genellikle çocukların velayetini elinde bulundurduklarından, yetişkin çocuklar ve babaları arasındaki ilişkiler özellikle boşanmadan sonra daha savunmasız hale gelmektedir (Amato ve Booth, 1996; Emery, 2012; Korkut, 2003). Velayete sahip anneler ve çocukları arasındaki ilişkiler genellikle zamanla gelişirken, çocuklar ergenliğe eriştiğinde ya da velayete sahip anneler yeniden evlendiğinde, bu ilişki yeniden değişiklik gösterebilir (Amato ve Booth, 1996). Ebeveynlerinin yeniden evlenmesi durumunda, bu süreç çocukların geneli için iki ebeveynli bir ailenin yeniden kurulmasından çok, daha zorlayıcı bir sürece geçişi içerir (Emery, 2012).

Yapılmış araştırmalarda genelde fikir birliğine varılan sonuç, anne-babasının boşanmasına maruz kalmış çocukların anne-babaları ile birlikte yaşayan çocuklara kıyasla psikolojik sorunlarla karşılaşma açısından daha fazla risk altında oldukları yönündedir (Öngider, 2013). Boşanmanın çocuklar üzerine psikolojik etkileri değerlendirildiğinde, bu durumunu iki kategoride incelemek mümkündür. Bunlardan birincisi değişime ayak uydurma sürecidir. Bu süreç her çocuk için zor olsa da daha az kesintiye uğrayan ve kararlılığın daha çabuk sağlandığı boşanmalarda daha kolay atlatılmaktadır. İkincisi ise çocukların uzun vadedeki psikolojik uyumlarıyla alakalıdır (Emery, 2012). Boşanmanın çocukta sebep olduğu olumsuz duygular

arasında anksiyete, ayrılık kaygısı, depresyon, mutsuzluk, gerginlik akademik başarıda düşüş, yalnızlık, anne-babayı birleştirme arzusu, reddetme, uyku problemleri, aşırı dürtüsellik, hırçınlık ya da aşırı bağımlılık, problem çözme becerilerinde azalma ve saldırganlık yer almaktadır. (Türkarlan, 2007; Stahl, 2012; Öngider, 2013). Hem klinik bulgular hem de araştırma bulguları genel anlamda çocukların uzun vadede toparlanabildiklerini ifade etmekte, ancak boşanma hem onların hem de ebeveynlerinin hayatında aşırı zorlayıcı bir geçiş olarak tanımlanmaktadır. Uzun vadedeki etkilerinin kaynağına inildiğinde boşanma, birincil ya da ikincil bağlanma figürüne ya da her ikisine birden güvensiz bağlanmaya neden olabilmektedir ve bilindiği üzere güvenli bağlanmanın sağlanamaması çocukluk döneminden yetişkinliğe kadar çeşitli duygusal problemlerle ilişkilendirilir. Ebeveynin ölümü durumu ile boşanma arasında bir kıyaslama yapıldığında boşanmanın çocuk üzerinde daha olumsuz sonuçlara yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır (Emery, 2012).

Boşanma sürecinin çocuklara olumsuz etkileri kaçınılmazdır. (Sağlam ve Aral, 2011). Aral ve Gürsoy (2000), tarafından yapılan bir araştırmada ebeveyn boşanmasına maruz kalan çocukların depresyon düzeylerinin, ebeveynleri beraber olan çocuklara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Öztürk (2006) tarafından yapılan bir çalışmada ise; parçalanmış ailelerden gelen çocukların, tam aile çocuklarına göre benlik saygısı düzeylerinin düşük olduğu, kaygı düzeylerinin ise yüksek olduğu belirtilmiştir.

Cinsiyet farklılıklarına göre yapılan çalışmalarda boşanmanın erkek çocuklarında genellikle dışsallaştırma problemlerine, kız çocuklarında ise içselleştirme problemlerine sebep olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Emery, 2012). Boşanma sonrasında çocukların "dengeler seviyesine" ulaştıkça boşanmanın etkisinden kurtuldukları, çocukların cinsiyetlerinin boşanma durumuyla önemli derecede ilişkili olmadığı ve erkek çocuklarla kız çocuklar arasındaki farkların azalabileceği tespit edilmiş çalışmalar da mevcuttur (Luftman, 2005). Aynı zamanda boşanmış aileler ve

evli ailelerin çocukları arasında sınıfta davranım problemleri ve okuldan atılma gibi hatalı davranış boyutunda ciddi farkların yaygın olduğu bilinmektedir (Emery, 2012). Anne-baba çatışmasının çocuğa olan uzun vadeli etkileri üzerine yapılan araştırmalar, anne-baba çatışmanın çocuğun davranışsal, bilişsel yeteneklerini etkileyen önemli bir stres yaratıcısı olduğunu ortaya koymaktadır (Amato ve Both 1996; Luftman, 2005; Emery, 2012).

Boşanmanın çocuğun yaşına ve gelişimine uygun bir dille anlatılması, boşanma sonrası düzenlemelerin çocuğun talepleri ve ihtiyaçları değerlendirilerek yapılması ve anne-babaların çocukları için belirli bir anlaşma içerisinde olabilmeleri, çocuğun etkilenme düzeylerinin belirlenmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Ülkemizde yapılan bir araştırmada çocukların boşanmaya yükledikleri anlamın, boşanma sonrası değişikliklerin ve düzenlemelerin, anne-baba arasındaki ilişkinin, ama en çok da anne-babaların çocuğu taraf tutmaya zorlamasının veya birbirlerini eleştirmelerinin, çocuğun benlik kavramını ve depresyon düzeyini etkilediği görülmüştür. Aile içindeki düzenlemelerin önemli olduğu bulgular arasındadır. Özellikle düzenlemelerin ve kuralların net belirlendiği boşanmış ailelerde psikolojik uyumun daha iyi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Korkut, 2003). Boşanma sonucunda olumsuz etkilenen çocukların yanı sıra 'olgunlaşarak' bu durumu tecrübeye çeviren çocuklar da vardır (Emery, 2012; Korkut, 2003). Ancak bu olgunlaşmanın sonuçlarının çocuk için olumlu mu yoksa olumsuz mu olduğu tartışmalıdır (Emery, 2012). Çünkü çocuğun sağlıklı gelişiminin bir sırayı takip etmesi gerekmektedir.

Boşanma zaman zaman çocuklar üzerinde negatif değil pozitif etki bırakabilmektedir. Çatışmanın bitmesi ve tek ebeveynli yeni bir ailenin kurulması çocukların refah düzeylerinde artışa neden olabilir. Sorunlu olan ebeveynle temas azalabilir ve bu durum çocuk üzerinde olumlu etki bırakabilir. Aile ortamındaki istikrar çocuğun uzun vadedeki iyilik halini olumlu etkilemektedir (Erdim ve Ergün, 2016). Gergin aile ortamında yaşayan çocukların iyilik durumlarının boşanmanın ardından daha iyi olduğu konusunda çeşitli uzman görüşleri mevcuttur. Zaman

zaman boşanma çocuk için zarardan çok fayda sağlamaktadır. Özellikle aile içi etkileşimin zayıf olduğu, çatışmaların yoğun yaşandığı, güvensiz ortamlarda çocuğun gelişimi boşanmadan olumlu yönde etkilenir (Ercan, 2015).

Boşanma çocukların ekonomik refahına ciddi ölçülerde zarar vermektedir. Boşanmanın ekonomik sonuçları çocuğun evinin taşınmasına, okul değiştirmesine, arkadaşları ile iletişimlerinin kopmasına, bakıcıyla geçirilen sürenin artmasına neden olmaktadır (Emery, 2012; Korkut, 2003; Öngider, 2013). Boşanmanın uzun süreli etkileri değerlendirildiğinde, çocukluk dönemlerinde anne-babasının boşanmasına maruz kalan çocukların, yetişkinlik yaşantılarında daha fazla sorunla karşılaştıkları, anne-babaları boşanmış çocukların evliliklerinin de daha yüksek oranda boşanma ile sonuçlandığı bilinmektedir (Öngider, 2013). Üç nesli karşılaştıran bir çalışmada çocukken anne-babasının boşanmasına maruz kalmanın, yetişkinlikte çeşitli sorunlar riskini artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, ilk nesildeki boşanma üçüncü nesildeki düşük eğitim, daha fazla medeni uyumsuzluk, annelerle ve babalarla daha zayıf bağlar ile anlamlı düzeyde ilişkilidir (Amato ve Cheadle, 2005). Çocukluk döneminde anne-babasının boşanmasına maruz kalan çocuklarda oluşan kısa süreli etkiler, yetişkinlik dönemlerinde yaşadıkları bağlanma sorunları ve yaşam kalitesinde bozulma gibi uzun süreli sonuçları ile kıyaslandığında daha hafif olarak nitelendirilmektedir (Öngider, 2013). Yapılan farklı bir araştırmanın sonucuna göre ise anne-babası boşanmış olan çocuklar, anne-babası boşanmayan çocuklara kıyasla daha sıkıntılı süreç geçirmelerine rağmen, anne-babası boşanmış çocukların çoğunda uzun vadeli olumsuz sonuçlar olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır (Lansford, 2009).

1.2.2.2. Boşanmanın Anne-Babalara İlişkin Sonuçları

Boşanma erişkinlikte artan ve doruğa ulaşan kümülatif bir deneyim olarak nitelendirilmektedir (Luftman, 2005). Boşanmanın sonuçlarına ilişkin yapılan çalışmaların geneli boşanmanın kadına yönelik sonuçları bağlamındadır. Bunun sebebi olarak boşanmanın sonuçlarının genel anlamda psikolojik ve ekonomik açılardan olması ve her iki başlıktan da en çok kadınların etkileniyor olması olduğu düşünülmektedir.

Yapılan araştırmalara göre kadınların bu süreci erkeklere göre daha çok içselleştirerek depresyon şeklinde yansıttıkları sonuçlarına ulaşılmıştır (Uzun, 2013). Boşanma sonrasında kadınlar, erkeklere kıyasla çok daha fazla oranda yardım alma arayışına girmektedirler. Ekonomik ve sosyal yönden güvencesi olan kadınlar boşanmaya daha kolay karar verebilmekte ve boşanma sonrası süreci daha rahat atlatabilmektedir (Uçan, 2007). Boşanmanın sonucunda kadınların hayatlarının olumsuz etkilendiği başlıklar değerlendirildiğinde; kadınların kendi aileleri ile ve boşandıkları eşleri ile yaşadıkları iletişim problemleri, kişisel haklarını korumaya ilişkin yaşadıkları problemler, gösterdikleri psikosomatik belirtiler, toplumda yeniden kabule ilişkin karşılaştıkları direnç, ekonomik sorunlar, sevgi ve cinsel ihtiyaç sorunları başta gelmektedir (Can ve Aksu, 2016). Tek ebeveynli aile olmak genellikle yoksullukla ilişkilendirilmekte, bu durum genel olarak annelerde, özellikle çocuğun velayetine sahip annelerde gözlemlenmektedir. Bunun sebebi olarak istihdam ve maaşlardaki toplumsal cinsiyet eşitsizliği, annelerin velayeti almalarıyla maddi sorumluluklarının arttığı gerçeği ve nafaka ödemelerinde yaşanan problem durumları gösterilmektedir (Emery, 2012). Bu bağlamda boşanmanın en önemli sonuçlarından birinin kişiler için getirdiği olumsuz ekonomik durum olduğu söylenebilir.

Boşanma kendi içerisinde devam eden bir döngüye sahiptir. Döngünün başlangıcında duygusal gerilim artar ve taraflar karar verme aşamasına yaklaşır. Daha sonra, 'bireyselliğin' evlilikten ayrılması ve duygusal boşanma ve hukuki sürecin sonlarına dek sürebilen bir yas süreci başlar. Kırgınlıklar ve kızgınlıklar devreye girer. Her bir aile üyesinin umutları, günlük yaşantılarının yeni detayları, beklentileri, ilişkileri ve yaşamlarına ilişkin birçok unsur yeniden şekillenir. Medyada yer alan abartılı örnekler sebebiyle ve bazı popüler bilimsel çevrelerin katkısıyla boşanma süreci yıkım, bitiş ve geri dönüşü olmayan kayıplar, duygusal sorunlar listesi ile bağdaştırılmaktadır. Bu olumsuz örnekler kişileri etkilemekte ve verilmiş olan boşanma kararını kişilerarası çözümsüzlüğe doğru itmektedir (Korkut, 2003). Birçok araştırmacı boşanma öncesinde kademeli bir ilişki bozulma süreci yaşadığını varsaymaktadır (Amato, 2010). Bununla birlikte, evlilik çatışmasının ayrılma ve boşanma ile sona ermediğine dair kanıtlar vardır. Amerika'da yapılan bir çalışmada, ayrıldıktan bir buçuk yıl sonra çiftlerin % 34'ü çatışan bir ebeveynlik ilişkisine devam ettiklerini, % 26'sı iş birliğini sürdürdükleri bir ilişki içinde olduklarını, % 29'unun ise tamamen ayrılmış olduklarına ilişkin bulgular elde edilmiştir (Luftman, 2005).

Boşanmaya ilişkin dönemde sorunların en ağır yaşandığı sürecin boşanma öncesi bir yıl olduğu belirtilmektedir. Ölüm durumunda olduğu gibi bireyler boşanmanın ardından da yas sürecine girebilirler. İlk olarak şok, hissizlik gibi tepkilerin boşanan taraflarda gözlemlenebilmekte, ikinci olarak boşanılan kişiyi arama, ona özlem duyma taraflarda görülebilmektedir. Üçüncü olarak, taraflar kişisel organizasyon problemleri yaşamaktadırlar. Dördüncü olarak ise umutsuzluk duygusu hakim olur. Beşinci aşamada ise taraflar yeniden organize olmaya başlar (Fiyakalı, 2008). Boşanma sonrasında anne-babaların ortak yaşadıkları sorun genel olarak çocukları ile kurdukları ilişkilidir. Çocukların ve bakıcı olmayan ebeveynlerin -özellikle babalar arasındaki kişisel ilişkinin miktarı ve kalitesi- zamanla azalma eğilimi gösterir (Amato ve Booth, 1996). Aynı zamanda çocuklarla velayet ebeveynleri (genellikle anneler) arasındaki ilişkiler sıklıkla gerginlik belirtileri gösterir (Amato, 2010).

Farklı bir boyut ise zaman zaman velayete sahip olan ebeveyn çocuğa diğer ebeveynin söylemlerini ciddiye almaması yönünde telkinde bulunabilir, çocuklarını eski eşiyile kurmak istediği iletişim için aracı olarak kullanmaya çalışabilir ya da eski eşini cezalandırmak için çocuğunu kullanabilir (Emery, 2012).

1.3. Velayet

Dünya üzerindeki her canlı gibi insan da hayatının ilk sürecinde yaşamına devam edebilmek, yeni geldiği dünyaya alışmak ve hayatta kalmaya ilişkin bilgi ve becerilere sahip olabilmek için yetişkin bakım ve korumasına ihtiyaç duymaktadır. Çocukluk dönemi olarak adlandırılan bu doğal ve sosyal süreçte çocuğun yaşama ve gelişmesinde öncelikli sorumlu kişiler onların dünyaya gelmelerine sebep olan anne ve babalarıdır (Usta, 2012).

Levine, ebeveynlikle ilgili küresel hedeflerin üç başlıkta incelendiğini savunmuştur. Bunlar: (a) çocukların fiziksel sağ kalımını ve sağlığını geliştirerek, çocuklarının kendi bakımlarını tamamen karşılayabilecekleri yaşa ulaşabilecek kadar uzun yaşamalarını sağlamak, (b) çocukların sahip oldukları yetenek ve davranış kapasitelerini geliştirmelerini sağlamak (ekonomik hedef), (c) kültürel değerleri en üst düzeye çıkarmak için davranışsal yetenekleri geliştirmek (örneğin, ahlak ve başarı) (Luftman, 2005). Bu anlamdaki hedefleri içeriğinde barındıran kurum ise velayet kurumu olarak adlandırılmaktadır.

Velayet küçüklerin, bazı durumlarda ergin kısıtlı çocukların kişiliğine, mallarına özen göstermek ve onu temsil etmek konusunda anne-babalarına yüklenen görevlerle, bunların çocuğun yararına uygun biçimde yerine getirilmesini sağlayan yetkileri içeren ve yalnızca çocuğun korunması amacını güden bir kurumdur (Akyüz, 2015). Yasal olarak velayete ilişkin karar vermek belirli bir çocuğun gelişim

ihtiyaçlarını ve ebeveynin bu gelişim ihtiyaçları aralığına yanıt vermebilme kapasitesinin vurgulanması süreci olarak değerlendirilir (Luftman, 2005).

Modern hukuktan önce velayet, babanın çocuk üzerinde sahip olduğu mutlak hakı olarak kabul edilmekteydi ve öyle ki baba çocuğun yaşamı hakkında karar verebilme yetkisine dahi sahipti. Modern hukuk anlayışında ise velayet çocuk üzerinde bir hakka sahip olmayı değil çocuğu gelecek için yeterli olgunluğa ulaştırmayı amaçlar. Bu amaç çocuğun ergin olduğunda yaşama becerilerini ve bedensel, zihinsel ahlaki ve duygusal açılardan yaşama uyum sağlama yeteneğini kazandırmasını içeren yüksek yararı kapsamına dayanır (Akyüz, 2015).

Anne-baba-çocuk ilişkileri medeni kanunla düzenlenmektedir. Medeni Kanununun 336 ve 339. maddelerine göre anne-babalar çocuğun bakım ve eğitimi sağlamakla, onların yüksek yararına uygun kararlar almakla ve bu kararları uygulamakla yükümlüdürler. Bu sebeple anne-babalara velayet yetkisi verilmiştir. Anne ve baba evlilik birliklerinin devam ettiği sürede velayete ilişkin eşit ve ortak söz hakkına sahiptirler, ancak anne-babalar bu hakkı çocukların yüksek yararının korunma ilkesini ve çocukların katılım haklarını göz önünde bulundurarak kullanmalıdırlar (Akyüz, 2015). Çocuk velayeti hukuku çocuğu kimin yetiştireceğini, çocuğun diğer ebeveyniyle nasıl bir ilişki içerisinde olacağını ve çocuğun velayetinin hangi koşullar altında olacağını açıklıyor olması sebebiyle önem taşımaktadır (Sheehan, 1986). TMK'nın 340. maddesine göre ebeveynler çocuklarını olanakları dâhilinde eğitmek, genel gelişimini sağlamak ve korumak ve çocuğun yetenekleri doğrultusunda uygun düşecek ölçüde gerekli eğitimi almalarını sağlamakla yükümlüdürler (Kiremitçi, 2015).

Velayetin kullanımına ilişkin iki ilke mevcuttur. Bunlardan birincisi velayetin çocuğun yüksek yararına uygun şekilde kullanılmasıdır. Bilindiği üzere çocuğun yüksek yararı ilkesi hukukun en üst ilkesidir ve ebeveynler velayeti kullanırlarken

çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, ruhsal, sosyal ve ahlaki gelişimini sağlamak, ekonomik ve hukuki yararını korumakla yükümlüdür. Bir diğer ilke ise çocuğun görüşlerinin dikkate alınması ilkesidir. Ebeveynler çocuğun velayetini kullanırken çocukların görüşlerini ve isteklerini göz önünde bulundurmakla yükümlüdürler. Velayetin temel amacının çocuğun erginlik yaşına ulaştığında kendi kararlarını verebilecek ve yararını koruyabilecek olgunluğa ulaştırmak olduğu bilindiğinden, anne-babaların çocuğun velayetine ilişkin hak ve görevleri çocuğun yaşı büyüdükçe azalmakta ve çocuk erginliğe ulaştığında son bulmaktadır. Bu nedenle normal gelişim gösteren bir çocuk için büyüdükçe hayatında verilmesi gereken kararlara ilişkin görüşleri ve istekleri daha büyük önem taşımaktadır (Akyüz, 2015).

Çağdaş hukuk sisteminde velayetin üç özelliği bulunmaktadır:

- Velayet yalnızca babaya değil aynı zamanda anneye de aittir.
- Velayet istisnai durumlar dışında anne-babanın iradesine tabi olmaksızın belirli bir yaşa ulaşıldığında sona erer.
- Velayet yalnızca bir yetki değil aynı zamanda ödevdir ve velayetin içeriğinde çocuğun barınma, eğitim, gözetim gibi ihtiyaçlarının karşılanması, çocuğun yasal olarak temsili, çocuğun maddi manevi esenliğinin sağlanması gibi birçok amaca hizmet etmek yatar (Akyüz, 2015).

Velayet öncelikle çocuğun yararınıdır. Velayet anne-babanın yararına tanınmış bir hak değil, çocuğun yararı için ebeveynlere tanınan işlevsel sosyal bir yükümdür. Velayet bir bütündür ve çocuğun kişiliğine ve mallarına özen gösterilmesini amaçlar (Akyüz, 2015). Velayet çocuğun genel, dini, mesleki eğitimi, isminin konması, çocuğun yasal olarak temsili, çocuğun mal varlığının yönetilmesi, çocuğun menfaatlerinin korunması gibi sorumlulukların ve yetkilerin tamamını kapsar (Kiremitçi, 2015). Bu sebeple velayetin içerdiği yetki ve görevler anne-baba arasında paylaştırılmaz. Velayetin bir süre anneye, bir süre babaya verilme durumu söz konusu olmadığı gibi velayetin içerdiği sorumluluklardan bir kısmı (örneğin

mallarını yönetme sorumluluğu) anne-babadan birine bir kısmı (örneğin kişiliğinin geliştirilmesi) diğerine bırakılamaz. Ancak velayet hakkının bütün olması ve bölünememesi onun sınılandırılmayacağı anlamını taşımamaktadır. Anne-babaların çocuğun yararını tehlikeye düşürmesi durumunda hakim gerekli tedbirleri alır (Akyüz, 2015).

Velâyetin birlikte kullanımı anne-babanın çocuğun hayatına birlikte yön verecekleri anlamına gelmektedir. Velâyet kurumu hukukî niteliği bağlamında önemli bir anlamsal değişim geçirmiştir. Önceleri velayet çocuğun üzerindeki hâkimiyet hakkı olarak görülmekteyken bugün velayet, anne-babalara tanınan ve bir takım görevleri içinde barındıran bir hak ve yükümlülük olarak kabul edilmektedir. Ancak bu şekilde dahi olsa anne-babaların kendi çocuklarının gelişimine katılma ve onlarla yakın olma gibi temel yaşamsal ihtiyaçları göz ardı edilmemelidir. Bu sebeple velayet kanunda ön görülen sebepler dışında anne-babadan keyfi şekilde alınamaz (Serdar, 2008). Anne-babanın ayrılması durumunda hâkim boşanma davası tamamlanmadan önce yine çocuğun yüksek yararı ilkesi kapsamında ihtiyaç duyulması durumunda çocukların bakım ve korunmalarına ilişkin çeşitli önlemler alarak geçici suretle velayeti eşlerden birine verebilir. Aksi durumlarda ise boşanma gerçekleşene kadar velayet halen anne-baba tarafından birlikte kullanılmaya devam eder (Akyüz, 2015).

Boşanmanın çocuğa etkilerinde önemli noktalardan biri boşanma durumunda çocuğun hangi ebeveyni ile beraber yaşamaya devam edeceğidir. Velayete ilişkin verilen karar boşanmanın çocuk üzerindeki etkilerini doğrudan şekillendirmektedir (Cüceloğlu, 2005; Altındağ ve Sağlam, 2012). Boşanmanın gerçekleşmesi durumunda hakim anne-babaların haklarını ve kişisel ilişkilerini düzenler. Medeni Kanunda velayetin kime bırakılacağına ilişkin hakime geniş takdir yetkisi verilmiştir. Hakim gerekli verileri elde etmesinin ardından en temel ilke olan çocuğun yüksek yararı bağlamında çocuk için en iyi olabilecek tarafı seçer. Değerlendirmeye alınan her kriter yalnızca çocuğun yüksek yararını etkilediği ölçüde önem taşır. Bu

kriterlerin içerisinde anne-babaların kişisel yararları, boşanmadaki kusurları, ahlaki değer yargıları, sosyal mevkileri yer almaktadır (Akyüz, 2015).

Velayetin tek ebeveyne verilmesine ilişkin istisnai bir durum da söz konusudur. Koşullar göz önünde bulundurularak ayrılmaya karar veren eşler çocukları söz konusu olduğunda bir araya gelebilecek ve ayrılma durumunda da velayeti birlikte kullanabilecek olgunluğa ve anlayışa sahiplerse hâkim velayeti ortak kullanmaya devam etmelerine karar verebilir. Ancak buna ilişkin hukuki alt yapı ülkemizde henüz bulunmamaktadır (Akyüz, 2015). Ortak velayet boşanma durumunda anne-babanın çocuk üzerindeki velayet hakkına beraber sahip olma durumudur. İsviçre, Almanya, Hollanda, Avusturya, Amerika gibi ülkelerde ortak velayet kanunlarla düzenlenmiş ve hukuk sistemine dahil edilmiştir. Ancak Kiremitçi'ye göre ülkemizde ortak velayete ilişkin yalnızca İzmir Aile Mahkemesince verilen tek bir örnek kararın dışında ortak velayete ilişkin herhangi bir girişim bulunmamaktadır (Kiremitçi, 2015).

Anne-babalar ayrılma ya da boşanma süreçlerinde velayete ilişkin güçlü kararlar vermek zorunda kalmaktadırlar. Ancak velayete ilişkin kararlarda anne-babalar bağımsız fikirlerini öne sürüyor olsalar da, bu kararda terapistlerin, rapor yazan uzmanların fikirleri de önem taşımakta ve sürece çocuğun yararına olduğu kabul edilen yasalar, kararlar, tarihsel ve kültürel güçler etki etmektedir. Ancak ne yazık ki, aile hukuku ve ruh sağlığı alanında karar vericiler, çocuk gelişimi üzerindeki araştırmalar hakkında yeterli bilgiye sahip olmadan kararlara imza atmıştır (Kelly ve Lamb, 2000).

Çocukluk kavramına çeşitli gelişimsel dönemlerle tanımlanır. Farklı kuramlar ve kavramlar olsa da çocuğun her gelişim döneminde farklı ihtiyaçları olduğu konusunda görüş birliği bulunmaktadır. Bu sebeple velayete ilişkin değerlendirmelerde çocuğun içerisinde bulunduğu gelişimsel dönem ve sonrasında

gerekli olacak gelişimsel ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak karar verilmesi gerekmektedir (Polat ve Gldoğan, 2015). Çocuğun gelişim aşamalarına uygun olarak duygu, düşünce, istek ve ihtiyaçlarını dikkate almak çocuk hakkında neyin yararlı olduğuna karar verirken önem taşımaktadır (Akyüz, 2015). ocuk gelişimi araştırmaları ayrılık ve boşanma sonrası çocukların ihtiyaçlarını kavramsallaştırmaya ciddi düzeyde yararlı olmaktadır. Ancak velayet ve kişisel ilişkinin kurulması davaları çoğunlukla, çocuk gelişimi üzerine araştırmalar referans olmadan yapılmaktadır (Kelly ve Lamb, 2000).

Çocuğun yüksek yararı, velayet ya da kişisel ilişki düzenlemeleri için çocuğun gelişimini sağlıklı bir şekilde sürdürebileceği ve uyum sağlayabilmesi için ihtiyaç duyduğu faktörlerin birleşimi anlamına gelmektedir. Ayrıca çocuğun yüksek yararını içeren herhangi bir sonuçta çocuğun yaşına özgü gelişimsel ihtiyaçları karşılanıyor olmalıdır. Bu sebeple velayet çocuğun değişen ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenmelidir. Velâyet, anne-babalar için değil çocuk içindir. Bu nedenle velâyetin kullanılmasında çocuğun menfaati ön planda olmalıdır (Birinci Uzun, 2016). Ancak boşanma sonrası çocukların velayetine ilişkin karar verme süreci, anne-babalar, çocukları ve toplumları için önemlidir. Çocukların refahı büyük oranda anne-babalarına bağımlı olduğundan, çocukların boşanma sonrasında, mümkün olan en iyi yeteneğe sahip olarak hayatlarına devam etmeleri toplumun çıkarına olacaktır. Anne-babaların evliliklerinde ve boşanma döneminde çocuklarını yetiştirirken üstlenmeleri beklenen roller hem toplumsal hem de hukuki perspektifte zamanla önemli ölçüde değişmiştir ve halen değişmeye devam etmektedir (Kelly ve Lamb, 2000).

1.4. Velayete İlişkin Çocuk Yararına Kavramlar

Hukuk doktrininde velayete ve çocuğa ilişkin birçok kavram mevcuttur. Çocuğun gelişimi ve velayet bağlamında araştırmamızla ilgili tartışacağımız iki kavram

bulunmaktadır. Bunlardan birincisi “çocuğun yüksek yararı” kavramı, ikincisi ise “kişisel ilişki” kavramıdır.

1.4.1. Çocuğun Yüksek Yararı

1959 tarihli Çocuk Hakları Bildirgesi'nin ikinci ilkesinde şöyle denilmektedir: “Çocukların, özel bir korumadan yararlanabilmeleri; ona hürriyet ve haysiyet içinde sıhhatli ve normal şekilde bedensel, fikri, ahlaki, ruhsal ve sosyal yönden gelişmesini sağlayacak imkân ve kolaylıklar kanun ve diğer vasıtalarla temin edilmelidir. Bu maksatla hazırlanan kanunlarda çocuğun çıkarları önemle göz önünde bulundurulmalıdır.” (İHOP, 2012). Bildirgenin bu ilkesi kapsamında ilk defa çocuğun yüksek yararı kavramı ortaya çıkmıştır. 1989 yılında oluşturulan ve dünyada 193 taraf devletçe imzalanan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi uluslararası hukukta çocuk haklarını düzenleyen temel yasal metindir (Akyüz, 2015). “Yüksek yarar” ilkesi ise, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS)'nin temelini oluşturan felsefenin en önemli yapıtaşdır. Çocuğun yüksek yararı ilkesi ÇHS'nin hem genel ilkesidir, hem de bütün sözleşmeyi kapsayan şemsiye bir hak biçimindedir. Bu ilkenin tam manasıyla hayata geçirilmesi durumunda çocukların iyiliğine ilişkin gözle görülür değişimler görüleceği bilinmektedir (İHOP, 2012).

Çocuğun yüksek yararı ilkesinin işlevlerinden ilki ve en önemlisi çocuğun gerçek yararına uygun olmadığı için hukuken henüz tam olarak tanınmayan irade ve isteğinin yerini tutmaktadır. İkinci işlevi, çocuğun yetişkine karşı olan zayıf ve güçsüz durumunun hukuki boyutta dengesini kuruyor olmasıdır. İlkenin üçüncü işlevi, anne-babalara ve resmi makamlara yol gösterici nitelikte oluşudur. Dördüncü işlevi ise toplumsal bağlamda nesillerin sağlıklı yetişmesi ile toplumun sağlıklı ve

güçlü olmasında ciddi derecede ilişki kabul edildiğinde çocuğun yüksek yararı ilkesinin toplumsal bir işlevi de bulunmaktadır (Akyüz, 2015).

Soyut bir kavram olan “çocuğun yüksek yararı”nın iç hukukumuzda somut düzenlemeleri 12 Eylül 2010 değişiklikleri ile birlikte Anayasa’da yer almıştır. Anayasa’nın “Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları” başlıklı 41. maddesinde; “Her çocuğun, korunma ve bakımdan yararlanmaları, yüksek yararlarına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babalarıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahip olduğu” düzenlenmiştir. Hayatın her alanında çocuğu bir kişi olarak görmenin tek yolu, onun dünyayı değiştirme ve kendi dünyası oluşturma hakkıyla ve gücüyle doğduğunu bilmekten, söylemekten ve bunu her yerde, her biçimde uygulamaktan geçmektedir (İHOP, 2012). Ülkemiz kanunlarından 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda (k.n: 5395) çocuklara ilişkin bütün işlemler için çocuğun yararına öncelik verilmesi ilkesi benimsenmektedir (Akyüz, 2015).

Çocuğun yüksek yararı kavramının her zaman açık ve belirgin bir tanımı yapılamamaktadır. Bunun yerine yüksek yararın genel çerçevelerini ve içeriğinin ne olması gerektiğini belirleyen normatif bir çerçeve çizilmektedir (İHOP, 2012). Bu sebeple bütün uygulama durumlarını kapsayan geniş bir tanımın yapılması mümkün değildir. Çünkü çocuğun üstün yararı farklı durumlara göre çok farklı şekiller alabilmektedir (Akyüz, 2015; Serdar, 2008). Çerçevesi oldukça esnek olan bu kavram, belirli olayların özelliklerine göre somutlaştırılır (Serdar, 2008). Bu kavramın kanunun koyucularca tanımlanmamış olması, gelişen ve değişen durumlara göre uygun bir biçimde yorumlanmasına ve içeriğinin gerektiği durumlarda istenildiği şekilde doldurulmasına olanak sağlamaktadır. Bu sebeple bu kavramın yorumlanma biçimi hakim takdir yetkisine bırakılmıştır (Akyüz, 2015).

Her ne kadar somut bir tanımı yapılamasa da çocuğun yüksek yararı kavramının içeriğinin belirlenmesi mümkündür. Buna göre çocuğun fiziksel, duygusal, zihinsel, ahlaki ve ruhsal gelişimi çocuğun yüksek yararı kavramına dâhildir (Akyüz, 2015;

Serdar, 2008). Bunun haricinde çocuğun yüksek yararı kavramı, çocuğun sosyal, ekonomik ve hukuki açıdan yararını içerir. Hukuk doktrinde çocuğun fiziksel yararının tespitine ilişkin çeşitli kriterler mevcut olsa da zihinsel, ahlaki ve ruhsal yararının belirlenebilmesi için toplumsal geçerliğe sahip bazı yargıların değerlendirmeye alınabileceği ifade edilmektedir. Bu sebeple çocuğun yüksek yararı kavramı belirlenirken hem sağlık hem de sosyal bilimlerin literatürünün göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Çocuğun yüksek yararının sağlanması için her durumda çocuğun fiziksel, ruhsal, zihinsel, ahlaki ve toplumsal açıdan en iyi şekilde gelişimi için gereken şartlar oluşturulmalıdır (Serdar, 2008). Çocuğun yüksek yararı ilkesi kısa vadeli dar ve bencil çıkarılardan ziyade uzun vadeli geniş kapsamlı, çocuğun gelecekteki toplumsal rolüne ilişkin yararını içermektedir (Akyüz, 2015). Daha somut bir biçimde ifade edilecek olduğunda çocuğun gelişiminin vazgeçilmez unsurları olarak çocuğun sevgiyle ve özenle bakımını, çocuğun normal bedensel zihinsel ve duygusal gelişimini, hastalıklardan korunmasını, temel sağlık ve eğitim olanaklarına sahip olmasını içerir (Akyüz, 2015). Çocuğun yüksek yararı için temel teşkil eden unsurlar değerlendirilecek olduğunda ÇHS Madde 28' de yer alan eğitim alma, Madde 8' de yer alan aile bağlarına sahip olma, Madde 7' de yer alan anne-babayı tanıma ve onlar tarafından bakılma, Madde 12' de yer alan kendisini ilgilendiren konularda görüşlerini ortaya koyma, Madde 16' da yer alan özel yaşama sahip bir birey olarak tanınma ve saygı görme bunların başında gelebilir (İHOP, 2012). Çocuğa ilişkin bir karara varılırken, çocuk eğer bütün olanaklar sağlanmış bir şekilde büyümüş ve yetişkin olmuş olsaydı bu konuya ilişkin nasıl karar verirdi sorusunun cevabıyla bir karara varılırsa ancak o zaman çocuğun yüksek yararı korunmuş olur (Akyüz, 2015). Sözleşme içeriğinden çocuğun yüksek yararına olmayan durumlara ilişkin örnek verilecek olduğunda bunlar ÇHS Madde 19'da şiddete maruz kalma, Madde 9' da haksız yere anne-babasız bırakılma, Madde 24'te çocuğun sağlığına ilişkin ön yargılara dayalı geleneksel uygulamalara maruz kalma, Madde 32'de tehlikeli ya da zararlı işte çalışma ve Madde33-36' da sömürü ya da istismara maruz kalma bunlar arasında yer alabilir (İHOP, 2012).

Çocuğun kavrama ve yorumlama yetenekleri geliştikçe çocuğun yüksek yararı ilkesinin önemi de paralel olarak azalmaktadır (Akyüz, 2015). ÇHS'nin içeriğinde çocuğun yüksek yararına ilişkin önemli unsurlardan bir diğeri ise Madde 5'te bahsi

geçen çocuğun gelişen kapasitesine saygı gösterilmesidir. Sözleşmenin 12. maddesinde çocuğun yüksek yararının ne olduğuna ilişkin bir karara varılabilmesi için çocuğun dinlenmesi gerekir. Bu maddede kıstas, çocuğun yaşı ve gelişimi ilerledikçe karar alma ve etkili olma durumu artmalıdır (İHOP, 2012).

1.4.2. Kişisel İlişki

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 9. maddesinin 1. fıkrasında “Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, Taraf Devletler, çocuğun, ana-babasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alırlar. Ancak, ana-babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması ya da ihmal edilmesi durumlarında anne-babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgâhının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.” hükmü, aynı maddenin 3. fıkrasında “Taraf Devletler, ana-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana- babanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.” hükmü, 10. maddenin 2. fıkrasında “Ana-babası, ayrı devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç, hem ana hem de babası ile düzenli biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir.” hükümleri yer almaktadır. Özet olarak bu maddeler çocuğun yüksek yararına aykırı olan durumlar haricinde anne-babasından ayrılmama hakkını düzenlenmektedir (Altındağ ve Sağlam, 2012; Polat ve Güldoğan 2015).

Boşanmanın en önemli sonucu velayete sahip olmayan ebeveyn ile çocuğu arasındaki kişisel ilişkinin düzenlenmesidir (Akyüz, 2015). Genel olarak, anne-babayla olan ilişkiler, çocukların sosyal, duygusal, kişisel ve bilişsel gelişimlerini şekillendirmede çok önemli bir rol oynamaktadır ve bozulmuş ebeveyn-çocuk

ilişkilerinin çocukların gelişimi ve öz düzenlemeleri üzerindeki olumsuz etkilerini belgeleyen önemli bir literatür mevcuttur. Kanıtlar, ebeveynlerinden biriyle anlamlı ilişkilerinden yoksun bırakılan çocukların, ebeveynlerinin diğerleriyle ilişki kurabildikleri zaman bile, psikolojik olarak daha fazla risk altında olduğunu göstermektedir. Farklı şekilde belirtmek gerekirse, iki ebeveyn birlikte yaşıyor olsun ya da olmasın, çocukların her iki ebeveyni ile anlamlı ilişkiler kurabildikleri ve geliştirebildikleri zaman, çocukların psikolojik potansiyellerine daha fazla erişebilecekleri konusunda önemli kanıtlar vardır (Kelly ve Lamb, 2000).

Ebeveyn çocuk ilişkisi hem hukuki hem de duygusal bir ilişkidir. Bu ebeveynlerle çocuklar arasındaki ilişki hukuken kaldırılmış olsa da aralarındaki duygusal bağ sona ermeyeceği anlama gelmektedir (Serdar, 2008). Çocuğun gelişimine olan katkısı göz önünde bulundurulduğunda çocuk-ebeveyn ilişkileri önemli yer taşımaktadır. Anne-babasının boşanmasına maruz kalan çocukların çoğunluğu velayete sahip olmayan ebeveynle ilişkilerini devam ettirmek isterler (Lamb ve ark., 1997). Ampirik çalışmalar, bebeklerin ve çocukların, bağlarını güçlendirmek ve korumak için her iki ebeveynleri ile düzenli etkileşim kurmaları gerektiğini göstermektedir. Her iki ebeveyn için de uzun ayrılıklar çocuk gelişimi için tercih edilen bir durum değildir (Kelly ve Lamb, 2000). Anne-baba-çocuk ilişkileri bağlamında herhangi bir sorun olmaması için aralarındaki duygusal ilişkinin ve paylaşımların devamlılığı gerekir. Bu ise, hukuken velayete sahip olmayan ebeveyn ile çocuğun kisisel ilişki kurma hakkına sahip olması ile sağlanabilir. Kisisel ilişki kurma yalnızca anne-babanın ve yakınların hakkı değildir, aynı zamanda çocuğun da hakkıdır (Serdar, 2008). Kisisel ilişkinin kurulabilmesi için mahkeme kararı gerekmektedir. Kisisel ilişkinin kurulmasına ilişkin TMK'nin 323. maddesinde bahsedilmiştir ve hakime geniş takdir yetkisi verilmiştir (Serdar, 2008).

Kisisel ilişki kurma hakkı anne-babanın hiç evlenmemiş olmasından dolayı, boşanmış ya da ayrı olmalarından dolayı ya da velayetin kaldırılmış olmasından dolayı söz konusu olabilir. Kisisel ilişki hakkı tekrarlanan ve düzenli şekilde

devamlılığı sağlanması gereken bir ilişkidir. Ancak bu hak yalnızca görüşmelerden ibaret değildir. Hükümlerde doğrudan yer almasa da kişisel ilişki kurma hakkının dahilinde mektuplaşmak telefonlaşmak gibi iletişim araçlarını kullanmak ve herhangi bir yerde karşılaşılmaması durumunda konuşabilmeyi kapsar (Akyüz, 2015).

Geçmişte kişisel ilişki kararlarında en yaygın uygulama, anneleri ile yaşayan ve babalarıyla sınırlı temasta olan çocuklarla anne-bebek ilişkisinde sürekliliği vurgulamak ve korumak olmuştur. Çocuk gelişimi ile ilgili geçmişte yapılan araştırmalar, babaların çocuğun gelişimine ilişkin desteğini yalnızca çevresel bir etken ve gereksiz olarak değerlendirmiş ve anne-bebek ilişkisine odaklanmıştır. Bu nedenle ortaya çıkan velayet düzenlemeleri, çocuklar için uzun vadeli sosyoduygusal ve ekonomik sonuçlarla bebek-baba ilişkilerinde sürekliliği zedelemiştir (Lamb ve ark., 1997). Ancak yakın zamanda yapılan çalışmalarda çok büyük araştırma literatürleri, babaların çocuklarının gelişimine yaptıkları olumlu katkıların yanı sıra, baba-çocuk ilişkilerinin kopuk olmasının olumsuz etkilerini de belgelemektedir.

Kişisel ilişki kurarken hâkimin öncelikle dikkat ettiği husus çocuğun anne-babası ile arasındaki olağan ilişkisinin sürmesi ve onların birbirine yabancılaşmalarını engellemeye yönelik olmaktadır. Kişisel ilişkinin kurulmasında öncelik anne-babanın duygularını tatmininden önce çocuğun yararındır. Kişisel ilişki kurulmasının kabulünde ya da reddinde, kurulan ilişkinin sürdürülmesinde, değiştirilmesinde ya da kaldırılmasında en önemli kıstas çocuğun yüksek yararındır (Serdar, 2008). Kişisel ilişkinin düzenlenmesinde çocuğun yüksek yararı açısından değerlendirilmesi gereken bazı önemli faktörler bulunmaktadır. Bunların başında kurulan ilişkinin süresi gelmektedir. Çocuğun eğitiminin sekteye uğramaması ve çocuğun farklı ortamlara sürekli adaptasyon sorunu ile karşı karşıya kalmaması için bu sürenin kısa süreli olarak düzenlenmesi ve ortalama 15 günde ya da ayda bir şekilde düzenlenmesinin uygun olacağı düşünülmektedir (Akyüz, 2015). Johnston ve Campbell (1998), sık ziyaretlerin anne-baba çatışmalarını yoğunlaştırabileceğini ve

çocukları çatışmanın ortasına daha sık yerleştirebileceğini için ziyaret dönemleri belirlenirken bu kriterlerin de dikkate alınması gerektiğine vurgu yapmıştır (Luftman, 2005). Ancak bu görüşün tam tersi olan bir görüş de literatür dahilinde mevcuttur. Ziyaretlerin daha sık ve hatta uzun süreli ve yatılı olmasının çocuk açısından daha olumlu sonuçlara yol açacağını iddia eden çalışmalar da bulunmaktadır (Kelly ve Lamb, 2000). Düzenli bir şekilde sırayla anne ve babada ayrı ayrı olarak gece yatıya kalmanın küçük çocuklar için yararlıdır, ancak bu yaş çocukların en önemli gereksinimlerinin tutarlı ve düzenli bir ortam olaması sebebiyle anne-babaların çocukların gereksinimi adına sürekli iletişim halinde olmaları gerekmektedir (Stahl, 2012).

Eğer boşanma öncesinde anne-babanın her ikisi ile de güvenli bağlanma kurulduysa boşanma sonrası asıl zorluk bu kurulan güvenli bağlanmanın sürekliliğini sağlamak olacaktır. Evlilik birlikteliği içerisinde çocuğa kötü muamele uygulama, ebeveynlerde madde bağımlılığı, zihinsel problemler ya da şiddet endişelerinin olması durumunda elbette anne-babanın yeterliliği değerlendirilmeli ve çocuğun güvenliğinin ve gelişiminin tehlikeye girmesi durumunda görüşmeler mahkemece kısıtlandırılmalıdır. Ayrıca çocuk evlilik birlikteliği dışında dünyaya geldiyse ve babayla yalnızca hukuki bağı mevcutsa baba-bebek bağlanmasının sağlanabilmesi için özel çaba harcanmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Kelly ve Lamb 2000).

Çocuğun velayete sahip olmayan ebeveyni ile kişisel ilişkisi düzenlenirken çocuğun katılım hakkı önemsenmeli ve çocuğun isteği ve eğilimleri araştırılmalıdır. Böyle bir durum için de hakim uzmanlardan konuya ilişkin destek alınmalıdır (Akyüz, 2015). Hâkim çocuğun kişisel ilişkisinin nasıl kurulacağına yönelik karar verirken uzman kişilerin görüşlerini de değerlendirmeye katar. Hâkimin değerlendirilmesinde en önemli unsur kendini ifade edebilme olgunluğunda olan çocuğun talebidir. Çocuğun isteği dışında zorla kurulan bir ilişki çocuğun gelişimi açısından sıkıntı yaratacağı için yüksek yararına da aykırıdır (Lamb ve ark., 1997).

Çocuk farklı sebeplerden dolayı zaman zaman velayete sahip olmayan ebeveyni ile kişisel ilişki kurmayı reddedebilir. Çocuğun ilişkiyi reddetmesi durumu, çocuğun ayırt etme gücüne sahip olması, çocuğun ilişki kurmayı reddetmesi için dikkate alınabilecek akli gerekçeler göstermesi, çocuğun gelişim düzeyinin ilişki kurmayı istemeyi reddedebilecek düzeyde olması durumlarında dikkate alınmalı ve değerlendirilmelidir (Akyüz, 2015).

Kişisel ilişki kurmanın en önemli amacı tarafların duygusal gereksinimlerine doyum sağlamaktır. Psikososyal alanda yapılan çalışmalara göre çocuk istemediği bir ziyarete ya da ilişkiye zorlanması durumunda henüz gelişimini tamamalamamış olan ve istikrardan yoksun olan ruh sağlığının dengesini bozabilir (Akyüz, 2015).

1.5. Velayete İlişkin Karar Verme Süreci

Boşanan çiftlerin ortak çocuğu olması durumunda çocuğun velayetinin kimde kalacağı ciddi oranda sıkıntılı ve ancak hukuksal çözümlerle sonuçlanabilen bir süreçtir (Polat ve Güldoğan, 2015). Geçtiğimiz yüzyılda, velayet kararının alınmasına ilişkin temel, önce babalık varsayımından anne önceliğine doğru, sonrasında ise toplumsal cinsiyete dayalı kanunların ve konuyla ilgili sonuçların belirlenmesinden sonra da çocuğun yüksek yararını dikkate alan kanunlara doğru kaydırılmıştır (Kelly ve Lamb 2000). Amerika’ da son zamanlara kadar velayete ilişkin kararlar genelde belirli örüntüler üzerinde konumlandırılmıştı. Karara yön veren ana objeyi genelde anne-babaların pozisyonu oluşturmaktaydı. Eski dönemlerde karara ilişkin herhangi bir soru işareti olmadan çocukların velayeti doğrudan babalara aitti. Ancak 1960’lı ve 70’li yıllardaki boşanma yasalarının yanı sıra feminist hareketleri yürürlüğe girdiğinde, çocukların ihtiyaçlarının kültürel olarak kavramlaştırmasının yanı sıra, toplumdaki kadın ve erkek rolündeki basmakalıp imgeler de değişmiştir. Bu durum nihayetinde, velayete ilişkin kararların anneye yönelik verilmesinin yolunu açılmıştır. Hem anneler, hem babalar velayet

için eşit haklara sahip olan iki aday olarak kabul edilmektedir. Her şeyden önemlisi "çocuğun yüksek yararı" tercihteki en önemli standarttır (Luftman, 2005).

Velayete ilişkin kararları çözmek iki alternatif arasında karar vermek zorunda kalındığında alternatiflerin hangisinin çocuğun yüksek yararı için uygun olduğu, hangisinin ise çocuğun zararına olduğuna ilişkin karar vermek zorunda kalındığı için oldukça zordur (Gerber ve Fenster, 1980). Adli psikolojinin en tartışmalı alanlardan biri çocuk velayeti uygulamalarıdır (Bow ve Quennel, 2004; Otto ve ark., 2000). Çocuk velayetine ilişkin uyuşmazlıklar mahkemeler için en zor ve rahatsız edici kararlar arasındadır (Gerber ve Fenster, 1980). Velayet anlaşmazlıkları aynı zamanda hakim için oldukça duygusal uğraşlardır. Velayet anlaşmazlıklarında hakimler tamamen masum çocukların geleceğini ciddi derecede ve doğrudan etkileyecek karar verme sorumlulukları ile karşı karşıya kalırlar. Hâkimin velayet anlaşmazlığını gidermesi durumunda bazı masum kişilerin bu karar sonucunda üzüntü yaşamaları olası bir ihtimaldir. Bir hâkim, karar verme sürecine dahil olduğu bütün davalarla kıyasladığında en çok velayet davalarında doğru sonuca ulaşmak için çaba sarf ettiğini dile getirmiştir (Gerber ve Fenster, 1980).

Velayet düzenlemeleri ile ilgili kararlar, anne-babalar arasında en resmi prosedür süreci yoluyla verilen kararlardan, gayri resmi olarak yapılan anlaşmalara kadar uzun bir süreç boyunca devam eder. Eğer anne-babalar velayete ilişkin kararları ortak alırlarsa bu kararların uygulaması hayata çok daha kolay geçirilirken, hâkim tarafından karara varılan davalarda belirsizlik ve denetim azalmaktadır (Kelly ve Lamb, 2000). Ebeveyn boşanması sonrasında, ebeveyn haklarının yeniden yapılandırılması ve çocuklarla ilgili sorumlulukların yeniden değerlendirilmesini gerektirmektedir. Anne-babalar, boşanma kararlarının ezici kısmında çocuğa ilişkin yeni bir yapılanma üzerinde anlaşabilirlerse, istisnai durumlar dışında mahkemenin karar vermesi konusunda herhangi bir anlaşmazlık oluşmamaktadır (APA, 1994). Ancak zaman zaman anne-babalar her ne kadar anlaşmalı boşanma protokolü imzalayıp velayetin kimde kalacağına birlikte karar vermiş olsalar da hâkim durumu

çocuğun yüksek yararı açısından uygun görmeyerek farklı bir karara varabilir (Polat ve Güldoğan, 2015). Bununla birlikte, anne-babalar böyle bir anlaşmaya varamazlarsa, mahkeme, her ebeveynin çocuğa ilişkin karar verme yetkisine ve kişisel ilişkisinin göreceli olarak tahsisine yönelik karar vermektedir. Mahkemeler, hakların ve sorumlulukların yeniden yapılandırılmasının belirlenmesinde genellikle "çocuğun yüksek yararı" standardını uygularlar (APA, 1994).

Çocukların velayeti ve diğer ebeveynlik düzenlemelerine ilişkin kararlar ebeveyn boşanma, velayet, ihmal veya istismar işlemleri ve ebeveyn haklarının sonlandırılması dahil olmak üzere birçok farklı yasal bağlamlarda meydana gelmektedir (APA, 1994). Velayet kararının temelini oluşturan çocuğun yüksek yararı ilkesinin her vakaya özel olarak hukukçular tarafından değil, konunun uzmanı kişilerce tanımlanması gerekmektedir. Çünkü çocuğun yüksek yararı belirlenirken bir hukukçu tek başına yeterli olamayabilir. Hâkimin çocuk gelişimi ve ebeveyn ilişkileri hakkında bilgi sahibi olmaması durumunda karara kaynak olan etkenler, hakimin tecrübeleri ve inançlarına doğru kayabilir ve bu durum bilimsellikten çıkarak hakimi çocuğun üstün yararını zedeleyecek bir karar vermeye itebilir (Birinci Uzun, 2016).

Boşanma sürecine ilişkin en önemli problemlerden bir tanesi olan velayetin kimde kalacağı sorusunun cevabı verilirken, mahkemenin bu karara yön veren en önemli prensibi çocuğun yüksek yararı ilkesidir. Uzmanlar çocuğun velayetine ilişkin karar verme sürecinde çocuğun yüksek yararına yönelik bir değerlendirme yaparak önemli bir rol üstlenmektedir (Altındağ ve Sağlam, 2012 Gerber ve Fenster, 1980). Uzmanların hem çocuklar hem de anne-babalara ilişkin değerli bilgiler elde edebileceği, bu sayede de yasal karar verme mekanizmasının daha sağlıklı kararlar verebileceği düşünülmektedir (Otto ve ark., 2000). Uzmanlar mahkemenin karar verme aşamasında meşru ve faydalı rollere sahiptir ve özellikle de velayet anlaşmazlıklarında rol oynamaktadır. Mahkeme sistemi içerisindeki diğer bilirkişiler gibi, davranış sağlığı uzmanları da hukuki uyuşmazlıkların halledilmesi veya

çözülmesi ile ilgili kanıtlar keşfedebilir, ancak onların ulaştıkları kanıtlar sıradan kişiler tarafından kolaylıkla elde edilemeyen kanıtlardır ve diğer alanlardaki uzmanlar gibi, karmaşık süreçlerin işleyişini, bu durumda psikolojik süreçleri, sıradan insanlar için anlaşılabilir terimlerle açıklayabilirler (Gerber ve Fenster, 1980).

Çocuğa ilişkin önleyici ilke olan çocuğun yüksek yararı ilkesi psikoanalitik ve bilişsel gelişim kuramlarından türetilmiştir. Mahkemenin velayet ve kişisel ilişki ile ilgili nihai kararları genellikle çocuğun gelişimine, ebeveynlik stillerine ve davranışlarına, aile sistemlerine, psikopatolojilerine, ebeveyn-çocuk ilişkilerine ve aile üyelerinin duygusal refahını içeren endişe alanlarına dayalıdır (Luftman, 2005).

Velayete ilişkin karşılaşılan karar paradigmaları, genellikle tartışılan üç referans standart kategoriyi temsil eder. İlk kategori, ölçüt referansı; hakim'in çocukların yetiştirilmesinde babaların anneler kadar önemli ve eşit rol oynamasıdır. İkinci kategori, grup referansı, daha önce değerlendirilen gruplara kıyaslama yapılarak, eski değerlendirmelerden elde edilen verilere dayanıp ileriye dönük bilgileri ve sonuçları öngörmektir. Üçüncü kategori ise anne-babalar için "belirli aile sistemlerinde çocuk için ebeveynlik değeri" verisi üretilmesidir (Bricklin ve Halbert, 2010). Sonuncu kategori hakimlerin görevlendirdiği uzman görüşleri ile ölçümlenebilir.

Yüksek kaliteli çocuk velayeti değerlendirmelerinin yapılması ve raporların oluşturulması birçok nedenle önemlidir. İlk olarak, değerlendirmenin odak noktası çocuğun yüksek yararına olmasıdır. Woody (2000), tarafından belirtildiği gibi, çocuğun yüksek yararını korumak güçlü bir toplumsal ihtiyaçtır. Uzman, tarafsızlığını muhafaza ederse, bu amaç elde edilebilir görülmektedir.

Bow ve Quennel tarafından yapılan bir çalışmada velayete ilişkin raporların çocuk hakları kapsamında bileşenleri değerlendirmiştir. Bu bileşenler;

- Anne-babaların güçlü yönleri ve zayıf yönleri
- Çocuk ile görüşme,
- Velayet ve kişisel ilişki önerisi
- Anne-babaların yasal kriterlere göre karşılaştırılması
- Anne-baba-çocuk gözlemi
- Anne-babalara uygulanan psikolojik testler
- Anne-babaların geçmişi
- Değerlendirme sırasında kullanılan yöntemler
- Tavsiyeler-diğer hizmetler
- Çocuklara uygulanan testler
- İncelenen belgelerin listesi
- Aile öyküsünden oluşmaktadır (Bow ve Quennel, 2004).

Ülkemiz adalet sisteminde velayete ilişkin değerlendirme sürecinde uzmanlar taraflarla karşılıklı olarak belirledikleri tarihte bireysel, eşlerle beraber, çocuklarla beraber görüşmeler yapmaktadır ve bu görüşmeler sonucu düzenlemiş oldukları raporlarla hakimlere görüş bildirmektedirler. Bu görüşmeleri yürütmek ve amaca yönelik sonuçlandırmak çeşitli donadım, deneyim ve eğitim gerektirmektedir. Raporlandırma süreci tarafların yaşam koşullarını gözlemlemeyi, ailenin kurulma özgeçmişinden, yaşadıkları sorunlara kadar öykülerini dinlemeyi ve anlamayı gerektirmektedir (Topal, 2008).

Velayete ilişkin yapılan çalışmada değerlendirilmesi gerekli konular çocuğun doğumundan başlayarak geçirdiği gelişim aşamaları, fiziksel, bilişsel, sosyal-duygusal ve moral gelişim özellikleri, anne-babaların sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumları, aile bireyleri arasındaki ilişki, okul ortamı, inceleme sırasında uzmanlar tarafından tespit edilen davranışları hakkında bilgiler olduğu

düşünülmektedir (akt. Buz ve ark., 2015). Velayete ilişkin karar verme süreci anne-babaların eğilimlerinin etkisi, çocuğun cinsiyeti, ebeveyn-çocuk ilişkileri, ebeveynlik becerileri, bakıcı olmayan ebeveyn-çocuk ilişkisi ve sosyal destek sistemlerinin kullanılması gibi çeşitli faktörlerin etkili olduğu bir süreç olmalıdır (Warshak, 1996).

Bütüncül bir görüşmenin her aşamasında çocuk odaklı olunması, çocuğun gelişiminin dikkate alması ve ekolojik yaklaşımın benimsenmesi önemlidir. Velayete ilişkin değerlendirmelerde çocuklarla yapılan görüşmelere ilişkin yapılan bilimsel çalışmalar sonucunda çocukların gelişim dönemlerinin yapılan görüşmeyi doğrudan etkilediği ortaya koyulmaktadır. Çocuğun gelişim düzeyine göre değerlendirilmesi gerekli olan başlıca beceriler ise dil gelişim düzeyi, hafıza, yanıtlama kabiliyeti, telkine yatkınlıktır (UNICEF, 2013). Değerlendirmenin nerede yapılacağına ilişkin ise çocuk merkezli bakıldığında uzmanın çocuğun kendini en rahat ifade edebileceği yer olarak nitelendirilen ev ortamında dinlenmesinin daha değerli olacağı düşünülmektedir (Altındağ ve Sağlam, 2012).

Değerlendirme yapılırken çocuğun içinde bulunduğu gelişim döneminin özelliklerini sağlayabiliyor mu? Öğrenme gücüğü ya da çocuk gelişimini etkileyen başka faktörler var mı? Birlikte çalışılan çocuğa özgü sorunlar mevcut mu? Çocuğun gelişimini olumsuz etkileyen sosyal ve çevresel koşullar mevcut mu? gibi sorularının cevabı aranmalıdır. Çocuğa ilişkin değerlendirmede çocuğun gelişimsel ihtiyaçları, ebeveynlerin bu ihtiyaçları karşılama kapasiteleri ve daha geniş ailelerde çevresel faktörler değerlendirmede dikkate alınması gereken unsurlardır (UNICEF, 2013).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 12. maddesinde çocuğun kendi hakkının aktif öznesi olduğu düşünüldüğünde belirli bir görüş oluşturma yeteneğine sahip olan her çocuğun kendisi ile alakalı konularda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkına sahip olduğu belirtilmektedir. Çocuğun belirttiği görüşler, yaşı ve olgunluk

düzeyle paralel olarak değerlendirmeye alınır ve önemsendir. Çünkü çocuğun yüksek yararını oluşturan etmenlerden bir tanesi de çocuğun kendi görüşüdür (Polat ve Güldoğan, 2015). Bir çocuk eğer yeterince uygansa (hakimin görüşüne dayalı olarak), genelde kendisinin velayet tercihini belirtmesine izin verilir. Bu nedenle, birçok ailede, anne-babalar ve çocuklar karar verme sürecine katılırlar. Hangi yaşta olursa olsun kendini ifade etme becerisi gelişmiş bir çocuğun velayete ilişkin kararda fikir beyan etme hakkının olduğu bilinmektedir (Luftman, 2005).

Velayete ilişkin değerlendirmede uzman, çocuk başta olmak üzere annesi, babası yakın çevresi dahil bir çok kişiye değerlendirmeye dahil etmek zorundadır. Ayrıca, çocuğun üstün yararı ve anne-babaların bu üstün yararı karşılama yeteneklerinin değerlendirilebilmesi için uzmanlar, çeşitli davranışlar, kapasiteler ve ihtiyaçlar konusunda çeşitli uygulamalar yapmalıdır (Otto ve ark., 2000). Çocuk velayet davalarında karara varma sürecinde ebeveynlik becerilerinin değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Amerikan Psikoloji Derneği'nin yönergesi, çocuk velayetine ilişkin değerlendirmelerde üç ana hedefe yönelik tavsiyede bulunmuştur. Birincisi tarafların ebeveynlik kapasitelerini tanımlamak, ikincisi çocuğun psikolojik ve gelişimsel ihtiyaçlarını tanımlamak; son olarak ise ebeveynlerin kapasiteleri ile çocuğun ihtiyaçları arasında ki uyumu tanımlamaktır. Amerikan Psikoloji Derneği'nce hazırlanmış olan rehber, uzmanları "çoklu veri toplama yöntemlerini" kullanmayı önermektedir (Heinze ve Grisso, 1996).

Velayete ilişkin karar verilme sürecinde yardımcı kaynakların kullanımı özel önem taşımaktadır. Daha tarafsız kaynaklardan edinilen bilgiler daha fazla öneme sahiptir ve bu önemli bilgilere erişilebildiği durumlarda karara ilişkin daha ayırt edici geçerlik üretilebilir. Yardımcı kaynaklardan veri toplama, kurulan hipotezlerin onayı için adli-klinik-bilimsel velayet değerlendirme paradigmasının gerekli bir parçasıdır. Ayrıca çocuğun gelişimi ve aile işleyişi üzerinde daha kapsamlı bir veri kümesi sağlamaya yardımcı olur. Bu yardımcı kaynaklar, yapılandırılmış mülakat verileri, psikolojik testler, röportaj verileri ve kayıt incelemelerinden elde edilen veriler veya

üçüncü kişi bilgileri ve doğrudan davranışsal gözlemleri içerir (Austin, 2002). Yardımcı kaynaklar arasında çocuğun eğitim aldığı kuruma yapılan ziyaretler oldukça önemlidir. Çocuğun genel durumunun daha sağlıklı değerlendirilebilmesi için okul idarecileri, çocuğun sınıf öğretmeni, rehber öğretmenleri, branş öğretmenleri ile görüşme yapmak ve çocuğun akademik başarısına, okula devam durumuna, sınıf içindeki hal, hareket ve tavırlarına ilişkin bilgi almak velayete ilişkin karar verme sürecini kolaylaştıracaktır (Altındağ ve Sağlam, 2012). Genellikle, öğretmenler, bakıcılar, doktorlar, spor hocaları ve terapistlerin yardımcı kaynak bilgisinin ana elemanları olduğu düşünülmektedir; ancak komşular, okul servisi sürücüleri gibi kaynaklar da duruma göre zaman zaman önem taşıyabilirler (Austin, 2002).

Amerikan Psikoloji Derneği velayete ilişkin rapor düzenleyen psikologların işini kolaylaştırmak ve çocuğun yüksek yararı bağlamında daha sağlıklı karar verilebilmesi adına geliştirilen kılavuzda karar verme sürecinde dikkate alınması gereken esaslar aşağıdaki şekilde önerilmiştir;

1. Değerlendirmenin başlıca amacı, çocuğun yüksek yararını değerlendirmektir.
2. Çocuğun çıkarları ve esenliği her şeyden önemlidir.
3. Değerlendirmenin odağı, ebeveynlik kapasitesi, çocuğun psikolojik ve gelişimsel ihtiyaçları ve sonuçta ortaya çıkan uyum üzerine olmalıdır.
4. Uzmanın rolü, nesnel, tarafsız bir duruş sergilemeye çalışan profesyonel bir uzman rolüdür.
5. Velayet değerlendirmelerinin yapılabilmesi için özel yetkinliklere ve bilgilere ihtiyaç vardır.
6. Uzmanlar, kişisel ve toplumsal önyargıların farkındadır ve ayırım gözetmeden değerlendirmeyi tamamlar.
7. Uzman, davaya konu aile ile çoklu ilişkilerden kaçınır.
8. Değerlendirmenin kapsamı, değerlendirme görevlisi tarafından referans sorunun niteliğine göre belirlenir.

9. Uzman, tüm yetişkin katılımcılardan bilgilendirilmiş onay alır ve uygun çocuk katılımcıları bilgilendirir.
10. Uzman, katılımcılara gizlilik sınırlarını ve bilginin açıklanmasına ilişkin bilgilendirmede bulunur.
11. Uzman, çok çeşitli veri toplama yöntemleri kullanır.
12. Uzman, klinik ya da değerlendirme verilerini yorumlarken aşırı ve uygunsuz yorumlamalardan kaçınır.
13. Uzman, şahsen değerlendirilmemiş birinin psikolojik işleyişiyle ilgili görüş bildirmez.
14. Öneriler, varsa çocuğun yüksek yararının neye dayandığı üzerine kurulmalıdır.
15. Uzman, yazılı kayıt tutar. (APA, 1994).

Boşanma nedeniyle parçalanmış ailelerde, çocukların velayetine karar verilme sürecinin en önemli basamaklarından birini uzmanlar tarafından hazırlanan raporlar oluşturmaktadır. Velayet her ne kadar hâkimin takdirinde olan bir karar niteliğinde olsa da, aile mahkemelerinde uzmanlar velayete ilişkin çocuğun yüksek yararının korunması adına aktif olarak rol oynamaktadır. Bu kapsamda 1950'li yıllardan bu yana yurt dışında birçok çalışma gerçekleştirilmiş ve bu konuya ilişkin ciddi adımlar atılmıştır. Ülkemiz adalet sistemine uzmanların girmesi ise 2003 yılında bir hukuk mahkemesi olarak özelleşen Aile Mahkemelerinin kurulması ile başlamıştır.

1.6. Velayete İlişkin Değerlendirme Sürecinde Görev Alan Uzmanlar

Velayete ilişkin değerlendirme süreci çocuğun yüksek yararının korunması açısından içerisinde bulunduğu travmatik dönemin de etkisiyle çocuğun gelişimini görece olumsuz olarak etkileme ihtimali yüksek olan bir süreçtir. Bu süreci çocuğun en az

zararla atlatılması ve yüksek yararının korunması için velayet süreci içerisinde yer alan uzmanlar büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple hem yurt dışında hem de yurt içinde farklı isimler altında ve farklı istihdam şekillerinde uzmanlar aile mahkemelerinde velayete ilişkin değerlendirme sürecinde görev almaktadırlar. Yurt dışında değerlendirici, araştırmacı, davranış sağlığı uzmanı gibi başlıklar altında yer alan meslek elemanları psikoloji, sosyal hizmetler, çocuk ruh sağlığı ya da çocuk gelişimi gibi alanlarda yüksek öğrenim gören kişiler olmalıdır. Ülkemiz aile mahkemelerinde ise uzmanlar psikolog, sosyal çalışmacı ya da pedagog kadrolarında istihdam edilmektedir. Bu konuya ilişkin daha detaylı bilgi çalışmanın ilerleyen süreçlerinde verilecek olup kavram kargaşasına neden olmamak için çalışmamız içeriğinde bahsi geçen ve velayete ilişkin değerlendirme yapan meslek elemanları için (hem yurt içi hem de yurt dışı çalışmalarda değerlendirici, araştırmacı, psikolog, sosyal hizmet uzmanı ya da zihinsel sağlık uzmanı gibi farklı kavramlar kullanılmaktadır) “uzman” kavramı kullanılacaktır.

Velayete ilişkin değerlendirme sürecinde ülkemizde istihdam edilen uzmanların durumları hakkında değerlendirme yapılacak olduğunda; ülkemizde uzmanların görev yaptığı aile mahkemeleri, aile hukukundan doğan davaların görüşülmesi amacı ile 2003 yılında kurulmuştur (Buz ve ark., 2015). Ülkemizde aile mahkemelerinin özel bir uzmanlık mahkemesi olarak 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun’un ikinci maddesine göre il merkezleri ile nüfusu 100.000’in üzerindeki ilçelerde tek hâkimli asliye mahkemesi olarak kurulması öngörülmüştür. Aynı kanunun 5. Maddesinde aile mahkemeleri kapsamında çalışacak olan uzmanlar psikolog, sosyal çalışmacı ve pedagog şeklinde sınıflandırılmıştır. Aile mahkemelerinde çalışan uzmanlara bakıldığında; Sosyal çalışmacılar; aile mahkemelerinde; boşanma davasına konu olan aile içerisinde yaşana sorunlara ilişkin, hâkimin istediği konular kapsamında araştırma ve inceleme yaparak rapor hazırlarlar. Psikologlar; aile mahkemelerinde; çeşitli gözlem ve görüşme yöntemleri kullanarak kişilerin, ailelerin ve grupların psikolojik durumları hakkında tespitte bulunabilmek için objektif testler kullanıp rapor hazırlarlar. Sosyal

çalışma görevlileri; aile mahkemelerinde bireylerin içinde buldukları ve çevrelerindeki sosyal hayat şartları ile etkileşimleri kapsamında toplumsal işlevselliğini ve sosyal çevreye uyumluluğunu zorlaştıran engelleri bertaraf ederek ya da etkilerini indirgeyerek kişilerin topluma entegrasyonunu, sosyal koşulların da bireyin sosyal gelişimine katkıda bulunmasını sağlarlar. Sosyal çalışma görevlisi: Psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensuplarını ifade eder. Pedagoglar; çocukların bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimlerini inceleyen ve çocukların eğitimi ve olgunlaşması ile ilgilenen kişilerdir. Ülkemiz lisans ve lisansüstü eğitim sisteminde Pedagoji bölümünün bulunmaması sebebiyle kadrolara “Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik” bölümü mezunları atanmakta, bunlar bireyin özellikle kritik gelişim dönemlerinde, sosyalleşme evresinde ortaya çıkabilecek problemler, aile ve arkadaş çevresi ile toplumsal yaşam, eğitim ve öğrenim hayatına ilişkin rehberlik hizmetini yerine getirmektedir (Demirtaş, 2012; Gençcan 2006). Aile mahkemelerinde çalışan uzmanların işe alınma kriterleri uzunca bir süre pedagojik formasyonla sınırlı kalmıştır (Kılıç, 2013). Pedagojik formasyon sahibi olmak için eğitim fakültesinin herhangi bir bölümünden mezun olmak ya da eğitim fakültesi mezunu olmasa dahi sonrasında formasyona ilişkin dersleri almak ve formasyon stajının tamamlamak yeterlidir. Ancak bir süre önce bu durum değiştirilmiştir ve pedagojik kadrosunda artık Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümü mezunları görevlendirilmektedir. Ancak pedagojik formasyon sertifikasının yeterli görüldüğü dönemlerde işe alınan uzmanlar halen görevlerine devam etmektedir. Şu an psikolog, pedagojik (Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümü mezunları) ve sosyal çalışmacılar arasından tercihen evli, çocuk sahibi olan, otuz yaşını doldurmuş olan, aile sorunlarına ilişkin lisansüstü eğitim almış olan kişiler aile mahkemelerinde uzman olarak görev yapabilmektedirler (UNICEF, 2013). Ancak bu kriterler tercih sebebi olarak belirtilse de maalesef etkin olarak değerlendirmeye alınmamakta ve cari atamalarda KPSS puanı önceliği bulunmaktadır. Her aile mahkemesinde sosyal çalışmacı, psikolog ve pedagojik mesleklerine ilişkin ayrı ayrı kadro mevcut olmakla birlikte, uzmanların mahkemelerdeki istihdamı, mesleki çeşitliliği ve sayıları farklılık göstermektedir. Aile mahkemelerinde görevli uzmanlar başta boşanmaya ilişkin

dosyalarda velayete ilişkin kararlar bağlamında rapor hazırlamaktadırlar. Bunun yanı sıra yeni açılan velayet davalarında, velayetin değiştirilmesi davalarında, kişisel ilişkinin kurulması davalarında ve evlat edinme davalarında aktif olarak rol almaktadırlar.

Yurt dışında velayete ilişkin rapor hazırlama konusunda yetkili olan meslek grupları, psikologlar, sosyal hizmet uzmanları ve davranış sağlığı uzmanlarıdır. Davranış sağlığı uzmanları, çocuk gelişimi, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, çocuk ruh sağlığı gibi konularda lisansüstü eğitim görmüş olan kişiler olarak tanımlanmaktadır. Bu meslek elemanları bazı ülkelerde doğrudan aile mahkemelerinde görevlendirilmekte, bazı ülkelerde ise bilirkişi gibi dışarıdan istihdam edilmektedir. Genelde mahkeme hâkiminin talebi doğrultusunda meslekleri çerçevesinde değerlendirme yapmakta ve öneri sunmaktadırlar (APA, 1994; Luftman, 2005; Martindale, 2007).

Ülkemizde ya da diğer ülkelerde farklı şekillerde velayet sistemi içerisinde yer alsalar da uzmanların bu sistem içerisinde olmalarının tek ve çok önemli bir sebebi vardır: çocuğun yüksek yararının korunması. Uzmanların velayete ilişkin karar verme sistemi içerisindeki önemlerine değinilecek olduğunda;

Velayete ilişkin ayrıntılı değerlendirmeler, bir aile mahkemesi sisteminin parçası olan veya nitelikli bireyler veya ekipler tarafından özel olarak seçilen uzmanları tarafından gerçekleştirilir (Martindale, 2007). Çocuklar için örseleyici bir süreci içeren ve onlar açısından olumsuz etki bırakma ihtimali yüksek olan boşanma durumunda çocukların en az zararlı bu olgudan sıyrılması önem taşımaktadır. Mahkeme sürecinde en az zararı sağlamanın en önemli kaynaklarından biri bu süreçte dahil olan bir uzmanın varlığı olacaktır (Altındağ ve Sağlam, 2012). Maccoby ve Mnookin (1992), hakimlerin velayet davalarının karmaşıklığının ve buna bağlı olarak çocuk ihtiyaçlarının belirlenmesinde uzman değerlendirmesine olan

gereksinimin, ebeveynlerin bakım özelliklerinin değerlendirilmesi ve çocuğun yüksek yararı için mesleki tavsiyeler verilmesi konularında artırdığını belirtmiştir.

Hâkimler genelde itiraz edilen velayet davalarının karar vermeleri gereken en zor davalar olduğunu iddia ederler. Hâkim daha fazla bilgi edinmek için kendisine danışmanlık yapmak için bir araştırmacı veya uzman atayabilir ve kararını büyük oranda bu uzmanların yaptığı önerilere dayandırabilir. Anne-babalar veya aileler arasında karşılıklı anlaşma sağlandığında bu karar, ilgili herkes tarafından psikolojik ve duygusal olarak daha kolay kabullenilir. Bununla birlikte, bu durumlarda dahi, çocuğun yüksek yararı ailenin dışındaki birisi tarafından korunmalıdır (Alexander, 1977). Velayet anlaşmazlıklarını değerlendirmek için ebeveynlerin kişilikleri ile ilgili son derece çelişkili ve karmaşık ifadeler arasında seçim yapabilecek ve çeşitli velayet durumlarının sonuçlarını tahmin edebilecek bir uzman mahkemeler için bir gereksinimdir (Gerber ve Fenster, 1980).

Bazı araştırmacılar mahkemelere ve ailelere yardım sağlamak için, çocuk velayeti alanında yetişmiş uzmanların mahkemeler tarafından atanmasını önerir. Bu uzmanlar süreç içerisinde, her ailenin özel ihtiyaçlarına daha fazla zaman ayırabilecek ve psikoloji, çocuk gelişimi ve aile ilişkileri hakkında bilgi verecek, velayete karar verme sürecine rehberlik edecek ve geliştirecektir (Alexander, 1977). Uzmanlar, çalışma standartları gereği aile mahkemelerinde yürütülen davalara ilişkin düzenledikleri raporlarıyla pek çok karara temel oluşturmaktadır. Bu sayede de varlıklarını gerekliliğini ispatlamaktadır (Buz ve ark., 2015). Velayete ilişkin uzman değerlendirilmesi mahkeme için ilave bir bilgi kaynağı sağlar ve mahkemeye, çocuğun yararına olan şeyler konusunda mahkemenin kolayca erişemeyeceği ek bir perspektif sağlayabilir ve bu nedenle kararın adilliğini artırabilir (APA, 1994) Uzmanlar tarafından belirtilen sonuç ve öneriler önemli ölçüde aileleri etkilemektedir (Amato ve Cheadle, 2005).

Uzmanlar çocuk gelişimi, ebeveynlik becerileri, aile ilişkileri ve psikopatoloji konularında alınan eğitim sonucu ebeveyn ve çocuk hakkındaki yorumlarıyla yargıya yardımcı olma görevini üstlenir. Uzmanlar mesleki uygulama standartları ve çocuk velayeti değerlendirme esaslarına göre, çocukları ve ebeveynlerini mahkemeyi en iyi şekilde faydalı olacak geçerli teknikleri kullanmakla yükümlüdürler (Otto ve ark., 2000). Uzmanlar, çocuk velayetlerini değerlendirmede net bir yön ve amaç duygusu sergileyerek, rollerini etik olarak yerine getirerek, çocuğun yüksek yararı değerlendirilirken yetkili, objektif ve tarafsız bilgileri sağlayarak çocuklara ve mahkemelere önemli bir hizmet sunmaktadır (APA, 1994). Yargılama süreçlerinin kısılararak kalitesinin artması ve boşanma davalarında evlilik birliğinin devam etmesinin mümkün olmadığı durumlarda boşanmanın daha sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi için, sistemin içerisindeki çocuğun gelişim dönemleri, çocuğun söylenenleri anlayabilme yetisi, düşünce ve duygularını ifade etme yeteneği, kendisine ilişkin verilecek kararların sonuçlarını kavrama yetileri, görüş oluşturabilme ve adli süreçten nasıl etkileneceklerine bilgilere ulaşabilmek için alanında uzman kişilere ihtiyaç duyulmaktadır (Demirtaş, 2012; UNICEF, 2013).

Velayete ilişkin değerlendirme yapan bir uzman nasıl olmalı sorusunun cevabına verilmesi gereken bir çok yanıt vardır. Bunların en önemlilerinden bahsedilecek olduğunda; Uzman, uzman olarak nitelendirilebilecek yeterli bilgi, beceri, deneyim, ve eğitime sahip olmalı ve alanda sürekli gelişen araştırmalara ayak uydurmalıdır. Uzman, ek bilgi sağlayarak mahkemeye hizmet eder. "Çocuğun yüksek yararı" nın yönlendirici ilke olduğu kesin olsa da, değerlendirme görevlisi nesnel olma sorumluluğunu sürdürmelidir. Etik bağlamda uzman, aynı davada farklı roller üstlenmemelidir. Uzmanlar değerlendirmenin uzmanlığının ötesine geçen, örneğin çocuk istismarı iddialarının değerlendirilmesi gibi sorunlar ortaya çıktığında, kendi sınırlarını aşmamalıdır. Meslek, ırk, etnik köken, ulusal köken, renk, cinsiyet, cinsel yönelim, yaş, zihinsel durum, politik / dini inanç ve zihinsel / fiziksel engellilik konularında kişisel önyargıların farkında olmalı ve sosyal çeşitliliği normal olarak benimsemelidir (Luftman, 2005). Çocuk velayeti değerlendirme görevlileri, çocuğun yüksek yararı konusunun bilincinde olmalı ve rapora bir çocuk odağı uygulayarak ve

çocuğun yüksek yararını belirlemek için yasal kriterlere değinerek yanıt vermelidir (Bow ve Quennel, 2004). Yapılan bir çalışmada hakimler ve avukatlar bir uzmanın öncelikle nesnel ve tarafsız olması gerektiğini, velayet raporlarını çocuk odaklı ve olabildiğince kısa olarak yazması gerektiğini ve sonuçlara ilişkin destekleyici veriler kullanmaları gerektiği belirtilmiştir (Bow ve Quennel, 2004). Velayete ilişkin değerlendirme yapan uzmanlar, örgün eğitimde çocuk gelişimi, çocuk ve yetişkin psikopatoloji eğitimi, mülakat teknikleri ve aile sistemlerini içeren bir ruh sağlığı alanında yüksek lisans derecesine sahip olmalıdır. Çocuklar ile birlikte yaşayan her ebeveyn ve tüm yetişkinleri değerlendirmeye çalışmalıdırlar. Uzmanlar velayetle ilişkili olan her çocuğun herhangi bir özel gelişimsel ihtiyacı olup olmalı olduğunu değerlendirmeli ve özenli olmalıdır. Çocuk bağımsız görüşlerini ifade etmek için yeterli gelişimsel olgunlukta ise çocuğun velayete ilişkin istek ve kaygılarını dinlemeli ve bunları önemsemelidir. Velayete ilişkin değerlendirme yapan uzmanlar, çocuklarla görüşme stratejileri konusunda eğitilmiş ve yetenekli olmalı ve çocuklarla görüşmeler yaparken genellikle kabul gören prosedürleri takip etmelidirler (Martindale, 2007; Polat ve Güldoğan, 2015). Bir velayet uzmanının en değerli özelliği, bilimsel prosedürün sınırları içinde kalırken, mahkemeye doğru bir resim sağlamakta tarafsız ve yetkin olmasıdır (Bow ve Quennel, 2004).

Uzmanların dahil oldukları davalara ilişkin çeşitli görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bu görev ve sorumluluklar taraflara karşı, boşanan çiftin karşı ve aile mahkemesine karşıdır. Uzmanların genel görevleri listelenecek olduğunda;

- Davaya ilişkin hazırlanan dosyayı incelemek
- Taraflara randevu vererek görüşme yapmak
- Görüşme için gerekli ortamı hazırlamak
- Görüşme planı hazırlamak
- Anne-baba-çocuklarla birlikte ve ayrı ayrı görüşmeler yapmak
- Görüşme yapılan kişilerin uzlaşma ihtimali olan olanakları belirlemek, uzlaşmanın mümkün olmadığı durumlarda velayet ve kişisel ilişki konularında inceleme yapmak,
- Çocuk duruşmada dinlenilecekse onu duruşmaya hazırlamak,

- Rapor aşamasına gelmeden önce disiplinler arası görüş alış verişinde bulunmak,
- Değerlendirmeyi tamamlayarak rapor halinde mahkemeye sunmak,
- Yardımcı veri kaynaklarından bilgi toplamak,
- Özel muamelelere ihtiyaç duyulan alanları belirlemek,
- Ebeveynlerin ebeveynlik kapasitesini değerlendirmek ve etkili ebeveynlik planları oluşturmak (Martindale, 2007; UNICEF, 2013).

Uzmanların ülkemizdeki aile mahkemelerindeki görevleri değerlendirildiğinde bu görevlerin içine çocukların mahkemede dinlenmesi öncesinde çocuğu duruşmaya hazırlama, çocuğun dinlenmesi sırasında çocuğun yanında bulunma, mahkemenin talebi üzerine belirli konularda çocuğun görüşüne başvurma, boşanma, velayet, kişisel ilişki düzenlemesi, evlat edinme, evliliğe izin davalarında taraflar ve çocuklar ile görüşmeler yapma, okul ve ev ziyaretleri yapma gibi görevlerin girdiği bilinmektedir (Altındağ ve Sağlam, 2012; UNICEF, 2013). Bir davada sosyal inceleme raporuna ihtiyaç duyulduğunda sosyal çalışma görevlisi davanın çeşidine göre çiftlerle, ailenin diğer üyeleriyle, çocuklarla, okul müdürü, sınıf öğretmeni varsa psikolojik danışma ve rehberlik birimi ile görüşür (Buz ve ark., 2015). Uzmanların belirli konularda çocuğun görüşüne başvurma, boşanma, velayet, kişisel ilişki düzenlemesi, evlat edinme, evliliğe izin davalarında taraflar ve çocuklar ile görüşmeler yapma, okul ve ev ziyaretleri yapma gibi görevlerin olduğu bilinmektedir (Altındağ ve Sağlam, 2012).

Uzmanlar mahkeme sürecinde genellikle isimlendirilmesi ‘Sosyal İnceleme Raporu’ olarak geçen bir rapor hazırlayarak mahkemeye sunarlar. Sosyal inceleme raporları çocuğun sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimine ilişkin özelliklerini, başta ailesi olmak üzere arkadaş grupları, okulları, çalışma ortamları gibi içinde yaşadığı çevresel koşullarına ilişkin bilgileri içermektedir. Sosyal inceleme raporları hazırlanırken en önemli süreçleri bilgi toplama ve karar verme süreçleri oluşturmaktadır. Bilgi toplama sürecinde; çocuk, aile, okul, işyeri, içinde yaşadığı

çevre yani çocuğun ilişki içerisinde olduğu tüm sistemlerin değerlendirilmesi ve gereken bütün birimlerle görüşme yapılarak incelemenin yapılandırılması gerekmektedir (Buz ve ark., 2015; Altındağ ve Sağlam, 2012). İletişime geçilen ve süreç içerisinde değerlendirmeye alınan tüm veri kaynakları, çocuk velayeti değerlendiren tarafından raporda detaylı olarak açıklanmalıdır (Martindale, 2007). Ancak velayete ilişkin değerlendirmeler için hazırlanan sosyal inceleme raporlarının bazıları çocuğun gelişim düzeyi ile yaşı arasındaki duruma ilişkin, çocuğun yakın çevresine ilişkin, çocuğun arkadaş ilişkilerine ilişkin hususları barındırmamakta, yani amaca uygun olarak hazırlanmamaktadır (Demirtaş, 2012).

Uzmanlar tarafından velayete ilişkin değerlendirmelerde dikkate alınması gereken hususlar değerlendirildiğinde; çocuğun yaşı ve gelişimi, anne-babaların çocuğa yönelik geçmiş davranışları, anne-babaların çocuğun bakımına ilişkin özellikleri, çocuğun alıştığı ortam, çocuğun velayete sahip olmayan ebeveyn ile kişisel ilişkisi, çocuğun görüşü başlıklarının dikkate alınması gerektiği düşünülmektedir (Taşkın, 2006).

1.7. İlgili Araştırmalar

Velayete ilişkin araştırmalar genel olarak hukuki bağlam üzerinde çalışılan bir konudur, ancak özellikle yurt dışı araştırmacılar velayete ilişkin düzenlemelerde sosyal bilimlerin, sağlık bilimlerinin ve çocuk haklarının önemine ilişkin 20. yüzyılın ortalarından itibaren çalışmalar yapmaya başlamışlardır. Bunun yanı sıra ülkemizde velayet ve çocuğun yüksek yararı ile ilgili çalışmalar ancak 2000'li yıllardan sonra çalışılmaya başladığı görülmüştür. Ayrıca yapılan çalışmaların geneli psikolog ve sosyal çalışmacılar üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çocuk gelişimciler tarafından ya da çocuk gelişimciler üzerine yapılmış olan çalışma bulunmamaktadır.

Bu bölümde çocuk açısından velayet ve velayete ilişkin değerlendirme yapan uzmanlara yönelik önce yurt dışında, sonra da yurt içinde yapılan güncel çalışmalara yer verilmiştir.

Yurt dışında yapılan çalışmalara aşağıda yer verilmiştir;

Quinnell ve Bow (2001) tarafından yapılan çalışmada, velayete ilişkin değerlendirmede taraflara uygulanan psikolojik testler üzerinde durmuşlardır. Çalışmada velayete ilişkin hazırlanan 279 adet rapor değerlendirmeye alınmıştır. Raporları hazırlama sürecinde kullanılan psikolojik testler için harcanan zamanı belirlemek, psikolojik testlerin önemini belirlemek gibi başlıkların yer aldığı sekiz sayfalık bir değerlendirme aracı araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Çalışma sonucunda velayete ilişkin değerlendirmelerde kullanılan psikolojik testlerden daha çok ebeveyn çocuk gözleminin önem taşıdığı, psikolojik testlerin kişiye ilişkin hipotez üretmek için yararlı bir kaynak olarak kullanılabilirdiği ancak karar vermede tek faktör olarak kullanılmadığına ilişkin bulgulara ulaşılmıştır.

Bow ve Quinnell (2002), velayete ilişkin değerlendirme sürecinin doğasını, kapsamını ve kalitesini ortaya koymak ve raporların içeriğinde yansıtılan verilerinin uygulama ile uyumlu olup olmadığını ve değerlendirmelerin mahkemelere iletiliş biçimlerini açıklamayı amaçlayan bir çalışma yapmışlardır. Araştırmanın çalışma grubunu 52 velayet raporu oluşturmuştur. Araştırmada verilerin toplanması amacıyla velayet raporlarının objektif olarak değerlendirilmesi için, raporun biçimi ve kapsanan alanlar, değerlendirme sürecinde kullanılan prosedürler, çocuklar ve yetişkinler için kullanılan psikolojik test türleri de dahil olmak üzere, analiz için kullanılacak ilgili verileri toplamak için ayrıntılı bir veri toplama aracı geliştirilmiştir. Araştırma sonucunda velayete ilişkin raporların büyük bir çoğunluğunun mahkeme hakimleri tarafından talep edildiği (%80), uzmanların hemen hemen bütün ebeveynlerle görüşme yaptığı, beş yaşından küçük çocuklar hariç hemen hemen her çocukla görüşme yapıldığı, anne-babaların nerdeyse tamamının, velayete konu çocukların üçte birinin psikolojik testlere tabi tutulduğu,

raporların %62'sinde çocukların okul personelleriyle görüşme yapıldığı, genel olarak, raporların değerlendirilmesi sonucunda belirlenen değerlendirme prosedürleri bağlamında elde edilen bulguların, geçmiş anket araştırmalarında ve velayete ilişkin hazırlanan rehberlerde tarif edilenler ile paralel olduğu, kapsamlı olduğu ve kaliteli şekilde hazırlandığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra raporların uygulama ile olan uyumlarına ilişkin sonuçlara bakıldığında hukukçuların bu rapordan memnun oldukları ancak çocuğun ihtiyaçları, ebeveynlerin bu ihtiyaçları karşılama yönündeki güçlü ve zayıf yönleri, çocukların velayet kriterleri ve velayet ve kişisel ilişkinin kurulması başlıklarına kısaca değinilen raporlar istedikleri belirtilmiştir. Son olarak araştırma sonucunda elde edilen bilgilere göre bilgilendirilmiş onayın belgelendirilmesi, tarafların klinik tanımlarının sağlanması, gözden geçirilen belgelerin listesi, okul personeli ile görüşmelerin tanımlanması ve belgelendirilmesi, anne-baba-çocuk etkileşimlerinin ayrıntılı tanımlanması, çocuk geçmişine ilişkin öykünün ayrıntılı alınması gibi konularda raporların iyileştirilmesi gerektiğine ilişkin yorum yapılmıştır.

Bow ve Quinnell (2004) tarafından çocuk velayeti değerlendirmeleri ile hukuk mesleğinin ihtiyaçlarının birbirleri ile kıyaslanmasını amaçlayan bir çalışma yapılmıştır. Toplamda 121 hakim ve avukat ile gerçekleştirilen çalışmada veri toplama aracı olarak hakimler ve avukatlar için ayrı ayrı olmak üzere birbirine çok benzeyen ve içeriklerinde demografik bilgilerin, velayet değerlendirmelerinde kanaat sebeplerinin, çocuk velayeti raporlarının önemi ve kalitesinin, farklı kanıt türlerinin yararlılığının, davranış sağlığı uzmanlarının uygunluğunun ve çocuk velayeti değerlendirmelerinin geliştirilmesine ilişkin yolların bulunduğu bir anket kullanılmıştır. Çalışma sonucunda mahkemenin talebi üzerine yapılan değerlendirmelerin en faydalı olan değerlendirmeler olduğu, velayet ve kişisel ilişki konularında hukuki bağlamda iyileşmelere ihtiyaç duyulduğu, değerlendirme zamanının uzun sürmesi sebebiyle hukuk sisteminin bundan olumsuz etkilendiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Çalışmada hâkimler de avukatlar da uzmanların gerekliliğinin önemine vurgu yapmış, uzmanın nesnelliği ve tarafsızlığının artırılması, çocuk velayeti raporlarının çocuk odaklı ve nispeten özlü hale gelmesi, çizilen sonuçlarla

ilgili destekleyici verilerin miktarının artması, değerlendirmeyi tamamlamak için kullanılan sürenin azaltılması gibi gerekliliklere ilişkin sonuçlara yer verilmiştir.

Ackerman (2005), 1992 yılında oluşturduğu ASPECT isimli velayete ilişkin ebeveyn değerlendirmelerde kullanılan ölçeğin kısa formunu oluşturmuş ve bu kısa formunun geçerlik güvenirliğini ölçmeyi amaçlayan bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın içeriği değerlendirildiğinde ASPECT'i kullanmanın ilk aşaması, her ebeveyne uygulanan, tercih edilen velayet düzenlemeleri, çocuk bakımı düzenlemeleri, çocukların gelişimi ve eğitimi, ebeveyn ile çocuklar arasındaki ilişki ve bu ebeveyn ile çocuklar arasındaki ilişki hakkında sorular içeren bir ana anketi içermektedir. Veri kaynakları, ebeveynin geçmişi, zihinsel sağlık geçmişi ve madde kötüye kullanımı endişeleri hakkında elde edilen bilgilerle ilgili sorular da ölçeğin içeriğinde bulunmaktadır. Yapılan değerlendirme sonucunda ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu, velayete ilişkin değerlendirmelerde güvenle kullanılabilereği sonucuna ulaşılmıştır.

Yurt içi çalışmalar değerlendirilecek olduğunda ise sınırlı sayıda araştırmanın yapıldığı görülmüştür;

Adale Bakanlığı ve Aile Mahkemelerinde görev yapan uzmanların hizmet içi eğitim ihtiyaçlarını belirlemek amacıyla Kılıç (2013) tarafından yapılan çalışmada, Aile Mahkemelerinde görev yapan 9 uzmanla nitel bir çalışma yapılmıştır. Görüşme yöntemi kullanılarak verilerin toplandığı bu çalışma sonucunda velayete ilişkin değerlendirme yapan uzmanların hizmet içi eğitimlerin içeriğinde velayete ilişkin başlıkların olmaması sebebiyle uzmanların zorluklar yaşadıkları, atanma kriterinin yalnızca pedagojik formasyonla sınırlı kaldığı süreçte göreve başlayan personelin çocuk hukuku, çocuklara yaklaşım, sosyal hizmet, çocuk gelişimi ve psikolojisi gibi konularda eğitim almalarının gerekliliğine ilişkin bulgulara ulaşılmıştır.

Buz ve ark. (2015), aile mahkemelerinde çalışan sosyal çalışma görevlilerinin hazırladıkları sosyal inceleme raporlarını yazma süreçlerinin değerlendirilmesini amaçlayan bir çalışma yapmıştır. 15 uzmanla nitel çalışma yöntemlerinden görüşme tekniğinin kullanılarak gerçekleştirildiği bu çalışma sonucunda sosyal çalışma görevlilerin bu süreci önemsedikleri ve çok yönlü bilgi toplamaya çalıştıkları, ancak görüşmenin yapılacağı ortamla ilgili sıkıntı yaşadıkları, bu durumun da profesyonel görüşme standartlarını olumsuz etkilediği sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda çalışmada ortak bir rapor formatının olmayışının eksikliğine, sosyal inceleme raporlarının içeriğinde olması gereken başlıklara, rapor hazırlanırken yapılacak olan vaka tartışmalarının önemine değinilmiştir.

Kiremitçi (2015), bireylerin ortak velayete bakış açılarını ve bu durumu etkileyen faktörleri incelemeyi amaçladığı çalışmasında toplamda 60 aile ile çalışma yapmıştır. Veri toplama aracı olarak Demografik Bilgi Formu, Ortak Velayete Bakış Açısı Anketi, Aile Değerlendirme Ölçeği ve Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin kullanıldığı çalışma sonucunda, anlaşmalı olarak boşanan ailelerin ortak velayete bakış açılarının daha ılımlı olduğu, çocuklara karşı demokratik tutum sergileyen, eğitim ve gelir seviyeleri daha yüksek olan ailelerin ortak velayeti tercih etme oranlarının daha yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Üner Altuntaş (2010), yapmış olduğu tez çalışmasında, uzmanların velayete ilişkin hazırladıkları raporları inceleyerek, bu raporların değerlendirme kriterlerini betimlemek, çocuğun yüksek yararını sağlamak amacıyla literatürde yer alan konuların değerlendirmeye alınıp alınmadığını ortaya koymayı ve raporların mahkeme kararlarına etkisini incelemeyi amaçlamıştır. 2005-2007 yılları arasında İstanbul Fatih Adliyesi 1. Aile Mahkemesinde açılan davaların retrospektif olarak incelendiği bu çalışmada açılan 2221 davadan 611 tanesinde velayet kararı bulunduğu ve bu velayet kararı bulunan davaların yalnızca %13,74'ünde uzman raporunun mevcut olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ev ve okul ziyaretleri bakımından değerlendirme yapıldığında incelenen raporların yetersiz olduğu

sonucuna ulaşılmıştır. Bununa birlikte çalışmada çocuklarla yapılan görüşmelerin literatürde belirtilen standartlardan uzak olduğu bulgularına yer verilmiştir.

İlgili literatür incenlendiğinde bu konuda yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür, oysa çocuklar dikkate alındığında velayet raporları ve raporları yazan uzmanlara yönelik çalışmalar yapmanın çocuğun yüksek yararını sağlamak, çocuğun velayetine ilişkin en doğru kararı verebilmek, velayete ilişkin sürecin aksayan yönlerini tespit ederek müdahale etmek gibi açılardan yararlı olacağı düşünölmektedir.

2. GEREÇ ve YÖNTEM

Boşanma nedeniyle parçalanmış ailelerde çocukların velayetine karar verilme sürecinin velayet raporları ve uzman görüşlerine dayalı olarak incelenmesini amaçlayan bu çalışmada, öncelikli olarak uzmanlar tarafından hazırlanan velayete ilişkin raporlar incelenmiştir. Araştırmanın bu kısmı doküman incelemesi yöntemiyle değerlendirilmiş ve incelenen raporlara ilişkin çocuğun gelişimi ve çocuğun yüksek yararı bağlamında çıkarımlarda bulunulmuştur. Çalışmanın uzmanlarla yapılan derinlemesine görüşmeler boyutunda ise uzmanların velayete ilişkin değerlendirme sürecini nasıl anlamlandırdıklarının ortaya konulması amaçlanmıştır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Boşanma nedeniyle parçalanmış ailelerde çocukların velayetine karar verilme sürecinin velayet raporları ve uzman görüşlerine dayalı olarak incelenmesi amacıyla yapılan bu araştırmanın çerçeve modeli nitel araştırma modeline dayanmaktadır. Araştırma içeriğindeki verilerin iki farklı boyutta toplanmış olması sebebiyle araştırmada iki ayrı desen oluşmuştur. Araştırmanın ilk boyutunda değerlendirmeye alınan uzmanlar tarafından boşanma sebebiyle parçalanmış ailelerde çocuklarının velayetini değerlendirmek için yazılan raporlar için kullanılan desen betimsel tarama modeli bağlamında yapılan doküman incelemesidir. Araştırma kapsamındaki raporlar, doküman incelemesi yöntemi ile değerlendirilmiş, nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiş ve verilere frekans analizi uygulanmıştır. Araştırmanın ikinci boyutu olan, raporları yazan uzmanların velayete ilişkin değerlendirmelerin bütün boyutlarını nasıl anlamlandırdıklarına yönelik yapılan derinlemesine görüşmelerde kullanılan deseni tanımlamak için ise nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenoloji uygundur.

Nitel araştırma yöntemi, varsayımlara ve bireyler veya grupların bir sosyal ya da insan sorununa atfettikleri anlamlara değinen ve araştırma probleminin incelenmesini içeren yorumlayıcı kuramsal çerçevelerin kullanımı ile başlayan, araştırmada doğal ortamdaki veri koleksiyonlarını kullanan, örüntü ve temalar kuran veri analizlerinin kullanıldığı araştırma yöntemidir (Creswell, 2013). Betimsel araştırmalar, araştırmanın odağındaki olgunun mevcutta bulunan durumunun ifade edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Betimsel araştırmaların amacı bir örgüt, birey, grup ya da olgunun düzgün bir portresini çizmektir (Coşkun ve ark., 2015). İçerik analizinde, dokümanlardan elde edilen nitel araştırma verileri öncelikle işlenir, sonrasında veriler kodlanır ve temalar oluşturulur ve son olarak bulgular tanımlanır ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Fenomenolojik araştırmalar ise insanların deneyimlerinden elde ettikleri anlamların sorgulanmasına ilişkin araştırmalarda kullanılan bir desendir. İnsanların deneyimlerinden çıkan anlamların sorgulandığı fenomenolojik araştırmalarda, fenomeni bütün yönleriyle deneyim etmiş bir grup katılımcı ile çalışma yapılarak fenomen araştırılır (Creswell, 2013). Fenomenolojik araştırmalarda birey ya da bireylerin bir fenomenle ilgili deneyim ve bilinçlerini betimlemek amaçlanmaktadır (Johnson ve Christensen, 2014).

Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği

Araştırmanın geçerlik ve güvenirlğini sağlamak adına yapılmış olan işlemlerin başında yöntem çeşitlemesi gelmektedir. Yöntem çeşitlemesi araştırma dahilinde çoklu araştırma yöntemlerinin ve veri toplama yöntemlerinin kullanılması anlamına gelmektedir (Johnson ve Christensen, 2014). Çeşitlemede araştırmacılar çoklu ve farklı kaynakları ve yöntemleri teorilerini destekleyici kanıtlar oluşturmak için kullanırlar (Creswell, 2013). Araştırmamızda boşanma nedeniyle parçalanmış ailelerde çocukların velayetine karar verilme süreci hem uzmanların yazdıkları raporların içerik analizi ile, hem de uzmanların bu süreci nasıl anlamlandırdıklarına

ilişkin yapılan yüz yüze görüşmelerle betimlenmiştir. Araştırmanın betimsel geçerliğini sağlamak adına, araştırmanın doküman analizi kısmında raporlar doğrudan yazan uzmanlardan temin edilmiş ve üzerinde herhangi bir işlem yapılmadan analiz edilmiştir. Görüşme boyutunda ise yapılan görüşmelerde ses kaydı alınarak verilerin eksiksiz olarak programa aktarımı sağlanmıştır. Betimsel geçerlik, betimsel bilgiyi raporlamadaki doğruluğu ifade etmektedir (Johnson ve Christensen, 2014). Araştırmanın geçerliğinin sağlanması için kullanılan bir diğer yöntem ise doğrudan alıntıdır. Araştırmanın görüşme boyutundan elde edilen bulgular yorumlanırken uzmanların görüşleri doğrudan alıntı olarak bulgulara eklenmiştir. Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının içerik geçerliğinin sağlanabilmesi adına ise farklı alanlara çalışan yedi uzmandan görüş alınmıştır.

2.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma gruplarının her ikisi de nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan tipik örnekleme metoduyla seçilmiştir. Tipik örnekleme metodunda araştırma konusunu temsil ettiğine inanılan ve konuya ilişkin tipik özellikler gösterdiği düşünülen grupla çalışma yapılır (Johnson ve Cristense 2015). Araştırmanın raporların değerlendirilmesine ilişkin olan kısmının çalışma grubunu, Ankara Sıhhiye Adliyesinde, tesadüfen seçilen bir Aile Mahkemesinde 2013-2015 yılları arasında boşanma nedeniyle parçalanan ailelerin çocuklarının velayetine karar verilme sürecinin velayet raporları oluşturmuştur. Bu veriler nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan ikincil veriler olarak toplanmıştır. İlkil veriler içerisine giren resmi dokümanlar bir organizasyon tarafında yazılan, fotoğraflanan ya da kayıt altına alınan verileri içerir (Johnson ve Cristense 2015). İkincil veriler, periyodik çalışmalara imkan tanınması ve karşılaştırma ve sağlama yapma imkanı sunmaları sebebiyle diğer veri toplama yöntemlerine göre üstündür (Coşkun ve ark., 2015) Araştırmanın çalışma grubunun oluşturulması aşamasından üç yıl geriye gidilerek değerlendirme yapılmasına karar verilmiştir. Çalışma grubunun bu şekilde tercih edilmesinin nedeni, verilerin ulaşılabilirliğini kolaylaştırmak ve yeterli zaman

içerisinde değerlendirilebilmesini sağlamaktır. Bu kapsamda toplamda 107 adet velayete ilişkin düzenlenmiş olan rapor incelenmiştir.

Çizelge 2.1. Velayete İlişkin Değerlendirilen Raporların Bilgileri

		N	%
Dosyanın Yılı	2013	27	25,2
	2014	58	54,2
	2015	22	20,6
	Toplam	107	100,0

Çizelge 2.1. incelendiğinde değerlendirmeye alınan toplam 107 dosyanın %25,2'sinin 2013, % 54,2'sinin 2014, % 20,6'sının da 2015 yılına ait olduğu gözlemlenmektedir. Davaların taraflarına bakıldığında ise boşanma davalarının %69,2' sinin anneler tarafından açıldığı, % 30,8 ise babalar tarafından açıldığı göze çarpmaktadır.

Araştırmanın görüşme boyutunun çalışma grubunu ise raporları yazan ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan beş uzman oluşturmuştur. Fenomenolojik araştırma yöntemlerinde önerilen veri sayıları dikkate alınarak çalışmaya gönüllü olan uzmanlardan rastgele seçim yapılarak görüşme yapılacak olan beş uzman belirlenmiştir.

Çizelge 2.2. Görüşme Yapılan Uzmanların Demografik Bilgilerine İlişkin Dağılımlar

	Kadın		Erkek	Toplam
Cinsiyet	4		1	5
Meslek	Pedagog	Psikolog	Sosyal Çalışmacı	Toplam
	1	2	2	5
Tecrübe yılı	1-2 Yıl	3-5 Yıl	10 Yıl ve üzeri	Toplam:
	1	2	2	5

Çizelge 2.2.'ye bakıldığında yüz yüze görüşme yapılan uzmanların dördünün kadın, birinin ise erkek olduğu görülmektedir. Görüşme yapılan uzmanların aile mahkemelerinde istihdam edildikleri kadrolara bakıldığında iki tanesinin psikolog, iki tanesinin sosyal hizmet uzmanı ve bir tanesi pedagoğ olduğu görülmektedir. Uzmanların deneyimlerine ilişkin elde edilen bilgiler ise iki tanesinin 10 yıl ve üzeri, iki tanesinin üç-beş yıl arası, bir tanesinin ise bir-iki yıl arası tecrübesi bulunduğu yönündedir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın doküman incelemesi boyutunda değerlendirilen çalışma grubunu oluşturan 107 adet velayet raporu, raporların içeriklerinin değerlendirilmesi amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan 'Kontrol Listesi' (Ek 1) ile değerlendirilmiştir. Araştırmanın görüşme boyutu için ise uzmanların velayete ilişkin değerlendirme süreçlerini nasıl anlamlandırdıklarını öğrenmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmış 'Görüşme Formu' (Ek 2) veri toplama araçları olarak kullanılmıştır.

2.3.1. Kontrol Listesi

Araştırmanın velayete ilişkin raporların içerik analizi boyutu için araştırmacı tarafından oluşturulmuş olan 'Kontrol Listesi' gerekli alan yazın taraması yapılmasının ardından velayet raporlarının içeriğinde bulunanlar ve alan yazın dâhilinde bulunması gerekenler şeklinde 47 madde olarak oluşturulmuştur. Hazırlanan taslak form içerik geçerliğinin sağlanabilmesi amacıyla farklı alanlarda çalışan, nitel araştırma yöntemleri üzerine çalışan bir uzman, çocuk gelişimi alanında çalışan üç uzman, eğitim bilimleri alanında çalışan bir uzman olmak üzere toplamda

yedi uzmana gönderilmiştir. Uzmanlardan gelen öneriler üzerine son hali verilerek 54 madde şeklinde düzenlenmiş ve kullanıma uygun hale getirilmiştir.

Kontrol listesinin içeriğinde incelenen raporların yılına, konusuna ve davacı-davalı bilgilerine, velayete konu çocukların, velayete konu olmayan çocukların ve anne-babaların demografik bilgilerine, anne-babaların bağımlılıklarına, boşanma nedenlerine, anne-babaların çocuklarına karşı davranışlarına, anne-babalarla yapılan görüşmelerin bilgilerine, anne-babaların evlerine gerçekleştirilen ziyaretlere, anne-baba dışında görüşme gerçekleştirilen kişilere, anne-babaların sağlık durumlarına ve kök aileleri ile olan ilişkilerine, çocukların gelişimlerine ilişkin bilgilere, çocuklara ve anne-babalara uygulanan test, envanter vb. standart ölçme araçlarına, çocukların okullarına gerçekleştirilen ziyaretlere, boşanmadan önce ve boşanma sürecinde çocukların bakımını kimin sağladığına, raporu hazırlayan uzmanların meslek bilgilerine ve rapor sonucunda sundukları kanaatlere ilişkin maddeler yer almaktadır.

2.3.2. Görüşme Formu

Araştırmanın uzmanlarla yapılan yüz yüze görüşmeler boyutu için gerekli alan yazın taraması ve çalışan meslek elemanlarından fikir alınmasının ardından ‘Görüşme Formu’ taslak olarak hazırlanmış ve içerik geçerliği bakımından değerlendirilmek üzere nitel araştırma yöntemleri üzerine çalışan bir uzman, çocuk gelişimi alanında çalışan üç uzman, eğitim bilimleri alanında çalışan bir uzman ve velayete ilişkin değerlendirmelerle ilgili çalışan iki uzman olmak üzere toplamda alanda çalışan yedi uzmana gönderilmiştir. Uzmanlardan gelen geri dönüşler değerlendirilerek ‘Görüşme Formu’na son hali verilmiş ve kullanıma uygun hale getirilmiştir.

Görüşme formunun içeriğinde uzmanların demografik özelliklerine, velayete ilişkin rapor hazırlama süreçlerine, rapor hazırlama aşamalarında harcadıkları zamana, en çok zorlandıkları alanlara ve bu alanlarda kullandıkları çözüm yollarına, velayete ilişkin karar verme sürecinde önemsedikleri faktörlere, velayete konu çocuğun gelişimi ve çocukların gelişiminin raporlara olan etkisine, farklı disiplinlerin raporlara etkisine, hazırladıkları raporların benzerliklerine ve farklılıklarına, raporların içeriğine ve rapor yazma sürecinde değiştirmek istedikleri durumlara ilişkin sorulara yer verilmiştir.

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın konusunun belirlenmesinin ardından Ankara Sıhhiye Adliye Adalet Komisyonu ile görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmenin ardından adalet komisyonu rastgele olarak Ankara Sıhhiye Adliyesi'nde aktif olarak davalara dahil olan 11 aile mahkemesinden birine yönlendirme yapmıştır. Yönlendirme gerçekleştirilen mahkeme yöneticisi ile araştırmanın amacına ilişkin detaylı bir bilgi paylaşımında bulunulmuştur. Araştırmanın amacı, gereklilikleri, yurt dışındaki uygulamalara ilişkin bilgilendirmeler yapılmıştır. Sözel bilgilendirmenin ardından tez önerisi vb. evraklar incelenmek üzere mahkemeye teslim edilmiştir. Evrakların incelenme sürecinin ardından araştırmanın uygun görüldüğüne ilişkin ilgili Aile Mahkemesi tarafından 16.11.2016 tarihli izin (Ek 3) alınmıştır. İzin alınmasının ardından mahkeme yöneticisi araştırmacıyı raporları hazırlayan uzmanlara yönlendirmiştir. Raporları hazırlayan uzmanlardan randevu alınarak görüşme gerçekleştirilmiştir ve araştırmanın detaylarına ilişkin kendilerine bilgi aktarılmıştır. Raporları hazırlayan uzmanlarla ortaklaşa belirlenen bir tarihte raporlar kişisel bilgilerin silinmesiyle uzmanlardan teslim alınmıştır.

Araştırmanın uzmanlarla yapılan derinlemesine görüşmeler boyutunda ise Adalet Bakanlığı bünyesinde uzman olarak görev alan, velayet raporları hazırlayan ve çalışmaya dahil olma konusunda gönüllü olan beş uzmanla gerekli bilgilendirmelerin yapılmasının ardından görüşmeler yapılmıştır. Uzmanlara öncelikle araştırmanın amacına yönelik bilgi verilmiş, verilerin gizliliğine ilişkin doğru ve gerçek bilgiler paylaşılmıştır. Ses kaydı almaya izin verilmesinin ardından uzmanlarla görüşme yapılması uygun görülmüştür. Görüşmeler araştırmacı tarafından yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Uzmanlarla yapılan ilk görüşmelerde kendilerinin uygun oldukları tarih ve saat dilimi için görüşme randevusu alınmıştır. Alınan randevular dahilinde 15 Nisan 2017 - 30 Nisan 2017 tarihleri arasında uzmanlarla adliye içerisinde kendileri tarafından uygun görülen mekanlarda görüşmeler gerçekleştirilerek veriler toplanmıştır. Uzmanlarla gerçekleştirilen görüşmeler ortalama 25 dakika sürmüştür.

2.5. Verilerin Analizi

Uzmanlardan alınan velayete ilişkin raporlar değerlendirmek üzere okunmuş ve içerik analizine tabi tutularak Kontrol Listesinde ilgili alanlar doldurulmuştur. Kontrol listeleri üzerinden kodlanarak temalar haline getirilen veriler, içerik analizinin tamamlanmasının ardından ilgili analiz programına aktarılmıştır ve frekans dağılımları incelenmiştir. İçerik analizi dokümanların, görüşmelerin ya da kayıtların karakterize edilerek karşılaştırılması için kullanılan bir tekniktir. Amacı verilerin sistematik olarak tanımlanmasıdır (Coşkun ve ark., 2015). İçeriklerde iletilen temalara (sözcükler, resimler, semboller, düşünceler vb.) göndermeler yapılır (Neuman, 2010). Araştırmanın doküman incelemesi boyutundan elde edilen veriler frekans dağılımlarından oluşmaktadır. Araştırmanın görüşme boyutunda ise uzmanlarla yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, analiz edilmek üzere MAXQDA 12 programına aktarılmıştır. Nitel araştırmalarda veri toplama yöntemlerinden olan görüşmelerin kolay analiz edilebilmesi, analizlerinin daha

sistematik yapılabilmesi adına MAXQDA 12 programı verilerin analizinde kullanılmıştır ve fenomenolojik analiz yöntemiyle veriler program üzerinden analiz edilmiştir. Bu analiz yönteminin amacı, ham halde bulunan verilerin okuyucuların anlayabileceği şekle sokulmasıdır. Araştırmanın uzmanlarla yapılan görüşmeler boyutunda kullanılan fenomenolojik analiz yönteminde elde edilen veriler daha önceden belirlenen başlıklar dahilinde özetlenerek yorumlanır. Veriler araştırma sorularına göre sınıflandırılabilir ya da veri toplama aşamalarında elde edilen bilgilere göre düzenlenebilir. Bu analiz yönteminde veri kaynaklarından alıntılar yapmak, çalışmanın güvenilirliği açısından gerekli ve yararlı bulunmaktadır (Coşkun ve ark. 2015).

3.BULGULAR

Boşanma nedeniyle parçalanmış ailelerde çocukların velayetine karar verilme sürecinin velayet raporları ve uzman görüşlerine dayalı olarak incelenmesi amacıyla yapılan bu araştırmanın doküman incelemesi boyutuna ilişkin elde edilen veriler çizelgeler halinde sunulmuştur. Araştırmanın görüşme boyutundan elde edilen veriler ise çizelgelerin ardından verilmiştir.

3.1. Değerlendirmeye Alınan Velayet Raporlarına İlişkin Bulgular

Çizelge 3.1. Çocuklara Yönelik Demografik Bilgilere İlişkin Dağılımlar

		N	%
Çocukların Cinsiyetleri	Kız	72	43,9
	Erkek	90	54,9
	Belirtilmemiş	2	1,2
	Toplam	164	100,0
Çocukların Yaşları	0-3 Yaş	28	17,0
	4-6 Yaş	41	25,0
	7-9 Yaş	40	24,5
	9-12 Yaş	21	12,8
	13-15 Yaş	23	14,0
	16-18 Yaş	8	4,9
	Belirtilmemiş	3	1,8
	Toplam	164	100,0
Velayeti Görüşülmeyen Çocuklar	18 Yaş Üzeri	10	71,5
	Anneden Ayrı	2	14,3
	Babadan Ayrı	1	7,1
	Diğer	1	7,1
	Toplam	14	100,0

Çizelge 3.1. incelendiğinde, velayete ilişkin raporlarda bahsi geçen çocukların demografik bilgileri görülmektedir. Velayete konu olan çocukların % 43,9'u kız çocuklar iken % 54,9'u erkek çocuklardır. Rapor içeriğinde velayete konu olan çocuklardan iki tanesinin cinsiyetine ilişkin veri elde edilememiştir. Velayeti değerlendirilen çocukların yaşlarına bakıldığında ise %25,0'ının, 4-6 yaş, % 24,5'inin 7-9 yaş aralığında olduğu görülmektedir. İncelenen raporlar içerisinde

velayeti görülmeyen 14 çocuk yer almaktadır. Bunlardan %71,5'i 18 yaş üzeri olduğu için velayet durumu değerlendirilmezken, % 14,3'ünün anneleri farklı, % 7.1'inin ise babaları farklıdır. Yine % 7,1'inin neden velayet durumunun görülmeyeceği rapor bilgilerinden elde edilememiştir.

Çizelge 3.2. Ebeveynlere Yönelik Demografik Bilgilere İlişkin Dağılımlar

		N	%
Annenin Yaşı	21-25	11	10,3
	26-35	45	42,2
	36-45	28	26,3
	45-52	4	3,7
	Belirtilmemiş:	19	17,5
	Toplam	107	100,0
Babanın Yaşı	24-35	47	43,9
	36-45	33	30,8
	46-55	6	5,6
	56-63	3	2,8
	Belirtilmemiş:	18	16,9
Toplam	107	100,0	
Annenin Düzenli İşi	Var	42	39,3
	Yok	47	43,9
	Belirtilmemiş	18	16,8
	Toplam	107	100,0
Babanın Düzenli İşi	Var	88	82,2
	Yok	2	1,9
	Belirtilmemiş	17	15,9
	Toplam	107	100,0
Annenin Geliri/TL	0	43	40,2
	1-500	3	2,8
	501-1500	30	28
	1501-3000	8	7,5
	3001-5001	4	3,7
	5001 ve üzeri	2	1,9
	Belirtilmemiş	17	15,9
	Toplam	107	100,0
	Babanın Geliri	0	9
1-500		1	0,9
501-1500		37	34,6
1501-3000		26	24,3
3001-5001		14	13,1
5001 ve üzeri		6	5,6
Belirtilmemiş		14	13,1
Toplam	107	100,0	
Anne Öğrenim Durumu	İlkokul mezunu	18	16,8
	Orta Okul Mezunu	19	17,8
	Lise Mezunu	42	39,3
	Ön Lisans mezunu	8	7,5
	Lisans mezunu	5	4,7
	Yüksek Lisans / Doktora Mezunu	1	0,9
	Belirtilmemiş	14	13,1
	Toplam	107	100,0
Baba Öğrenim Durumu	İlkokul mezunu	12	11,2
	Orta Okul Mezunu	18	16,8
	Lise Mezunu	41	38,3
	Ön Lisans mezunu	14	13,1
	Lisans mezunu	5	4,7
	Yüksek Lisans / Doktora Mezunu	2	1,9
	Belirtilmemiş	15	14,0
Toplam	107	100,0	

Çizelge 3.2.'de ebeveynlere ilişkin demografik bilgiler yer almaktadır. Çizelgeye göre annelerin yaşlarına bakıldığında % 42,2 ile en çok 26-35 yaşları arasında oldukları görülmektedir. Annelerin yaşlarının en az olduğu aralık ise % 3,7 ile 45-52 yaş aralığıdır. Babalara bakıldığında boşanma sürecindeki babaların yaşlarının en yüksek olarak % 43,9 oranında 24-35 yaş arasında, en az olarak ise % 2,8 oranında 56-63 yaşları arasında oldukları gözlemlenmektedir. Annelerin % 43,9'unun düzenli bir işi yokken %16,8'inin düzenli bir işe sahip olup olmadıkları belirtilmemiştir. Babaların ise % 82,2'si düzenli bir işe sahiptir. Gelir durumlarına ilişkin bilgiler değerlendirildiğinde annelerin % 40,2' sinin hiçbir geliri olmadığı göze çarpmaktadır. % 28'i ise 501-1500 arası gelire sahiptir. Babaların gelirine bakıldığında hiçbir gelire sahip olmayan babalar, bütün babaların % 8,4 ünü oluşturmaktadır. Babaların % 34,6'sı 501-1500 TL arasında gelire sahipken % 24,3'ü 1501-3000 TL gelire sahip olduklarını belirtmiştir. Ebeveynlerin öğrenim durumlarına ilişkin bilgiler değerlendirildiğinde ise annelerin % 39,3'ünün lise mezunu, % 0,9'unun yüksek lisans ya da doktora mezunu olduğu görülmektedir. Babalarda bu oranlar en fazla yine lise mezunları % 38,3 oranında, en az ise yine yüksek lisans ya da doktora mezunları % 1,9 oranındadır.

Çizelge 3.3. Velayete İlişkin Değerlendirilen Raporlarda Davacı Bilgileri

Davacı	N	%
Anne	74	69,2
Baba	33	30,8
Toplam	107	100

Çizelge 3.3.'te uzmanlara gelen raporlarda davacı oranlarına yer verilmektedir. Uzmanlara yönlendirilen dosyalarda davacıların %69,2'sini anneler, %30,8'ini ise babalar oluşturmaktadır.

Çizelge 3.4. Ebeveynlerin Boşanma Sebeplerine ve Bağımlılık Durumlarına İlişkin Dağılımlar

		N	%
Boşanma Sebebi	Belirtilmemiş	64	59,8
	Aldatma İddiası	7	6,5
	Alkol Kullanımı	2	1,9
	Geçimsizlik	32	29,9
	Şiddet İddiası	2	1,9
	Toplam	107	100,0
Anne Bağımlılık Durumu	Var	1	0,9
	Belirtilmemiş	106	99,1
	Toplam	107	100,0
Baba Bağımlılık Durumu	Var	4	3,7
	Belirtilmemiş	103	96,3
	Toplam	107	100,0

Çizelge 3.4.' te ebeveynlerin boşanma sebeplerine ve bağımlılık durumlarına ilişkin bilgilere yer verilmektedir. Çizelge değerlendirildiğinde, raporlarda ebeveynlerin boşanma sebeplerine % 59,8 oranında değinilmediği gözlemlenmektedir. Bunun yanı sıra geçimsizlik sebebiyle boşananlar raporların % 29,9'unda belirtilmiştir. Ebeveynlerin alkol bağımlılıklarına ilişkin bilgilerde ise annelerin % 99,1'inde bağımlılığa ilişkin bir veri bulunmazken % 0,9' unda annenin alkol bağımlısı olduğu bilgisi yer almaktadır. Babalarda ise bağımlılığa ilişkin bilgi yer almayan raporların oranı % 96,3 iken alkol bağımlısı olan babaların oranı % 3,7' dir.

Çizelge 3.5. Velayete Yönelik Süreçte Yapılan Görüşmelere İlişkin Dağılımlar

		N	%
Anne ile Görüşme	Yapılmış	87	81,2
	Yapılmamış	20	17,8
	Toplam	107	100,0
Baba ile Görüşme	Yapılmış	90	84,1
	Yapılmamış	17	15,9
	Toplam	107	100,0
Anne ile Görüşme	Adliyede	80	92,0
	Evde	4	4,6
	Adliyede ve Evde	3	3,4
	Toplam	87	100,0
Baba ile Görüşme	Adliyede	83	92,3
	Evde	6	6,6
	Hem Adliyede Hem Evde	1	1,1
	Toplam	90	100,0
Yakın Çevre İle Görüşme	Evet	3	2,8
	Hayır	104	97,2
	Toplam	107	100,0

Çizelge 3.5.'te velayet raporlarının yazım sürecinde ebeveynlerle yapılan görüşmelere ilişkin bilgiler yer almaktadır. Çizelgeye göre raporlarda davaya konu olan annelerin %81,3'ü ile görüşme yapıldığı, ancak % 17,8'i ile görüşme gerçekleştirilmediği bilgisi yer almaktadır. Babalarda ise görüşme yapılanların oranı % 84,1, görüşme yapılmayanların oranı ise % 15,9'dur. Anneler ile yapılan görüşmeler % 92 oranında adliyede yapılırken % 3,4 oranında hem adliye hem de ev ortamında görüşme yapılmıştır. Babalarla yapılan görüşmeler değerlendirildiğinde ise % 92,3'ü ile adliyede görüşme yapılırken, yalnızca % 1,1 i ile hem adliye hem ev ortamında görüşme sağlanmıştır. Ayrıca, raporlar içeriğinde yalnızca % 2,8'inde çocukların yakın çevresi ile görüşme sağlandığı belirtilmektedir.

Çizelge 3.6. Ebeveynlerin Yaşadıkları Eve İlişkin Dağılımlar

		N	%
Annenin Evine Ziyaret	Yapılmış	9	8,4
	Yapılmamış	98	91,6
	Toplam	107	100,0
Annenin Evinin Çocuk İçin Uygunluk Durumu	Uygun	8	88,9
	Uygun Değil	1	11,1
	Toplam	9	100,0
Babanın Evine Ziyaret	Yapılmış	8	7,5
	Yapılmamış	99	92,5
	Toplam	107	100,0
Babanın Evinin Çocuk İçin Uygunluk Durumu	Uygun	7	87,5
	Uygun Değil	1	12,5
	Toplam	8	100,0
Annenin Yaşadığı Eve İlişkin Beyanı	Var	74	75,5
	Yok	24	24,5
	Toplam	98	100,0
Annenin Evine İlişkin Beyanının Çocuk İçin Uygunluk Durumu	Uygun	72	97,3
	Uygun Değil	2	2,7
	Toplam	74	100,0
Babanın Evine İlişkin Beyanı	Var	75	75,75
	Yok	24	24,25
	Toplam	99	100,0
Babanın Evine İlişkin Beyanının Çocuk İçin Uygunluk Durumu	Uygun	70	93,4
	Uygun Değil	5	6,6
	Toplam	75	100,0

Çizelge 3.6.'da ebeveynlerin yaşadıkları evlere ilişkin bilgiler yer almaktadır. Raporların % 91,6' sında annenin evine ziyaret gerçekleştirilmediği görülmüştür. Babaların evine ziyaret gerçekleştirilmeme oranı ise % 92,5' tir. Evine ziyaret gerçekleştirilen toplamda 9 annenin % 88,9' unun evleri çocukların yaşamı sürdürmesi için uygun görülürken % 11,1' inin çocuklar için uygun görülmediği belirtilmektedir. Evine ziyaret gerçekleştirilen toplamda 8 babanın % 87,5'inin evleri çocuğun yaşamını sürdürmesi için uygunken, % 12,5'inin çocuklar için uygun görülmediği belirtilmiştir. Evine gidilmeyen annelerin % 75,5 i evlerinin fiziksel özelliklerine ilişkin rapor içeriğinde beyanda bulunmuştur. Bunlardan % 97,3'ünün koşulları çocuğun yaşamını sürdürmesi için uygunken % 2,7'sinin evi çocuklar için uygun değildir. Evine gidilmeyen babaların ise % 75,75'i evlerinin fiziksel koşullarına ilişkin beyanda bulunduğu ve bunların % 93,4'ü çocukların yaşamlarını sürdürebilmeleri için uygunken, % 6,6'sının uygun olmadığı belirtilmiştir.

Çizelge 3.7. Ebeveynlerin Sağlık Durumlarına İlişkin Dağılımlar

		N	%
Annenin Sağlık Sorununa İlişkin Beyanı	Var	14	13,0
	Yok	93	87,0
	Toplam	107	100,0
Babanın Sağlık Sorununa İlişkin Beyanı	Var	5	4,7
	Yok	102	95,3
	Toplam	107	100,0

Çizelge 3.7.'de raporlarda ebeveynlerin sağlık durumuna ilişkin yer alan bilgilerin oranları yer almaktadır. Rapor bilgilerine göre annelerin % 13'ü bir sağlık sorunlarının olduğuna ilişkin beyan vermiştir. Sağlık sorunu olduğunu söyleyen annelerin arasında en yoğun psikiyatrik sıkıntılarının olduğu gözlemlenmektedir. Babaların ise yalnızca % 4,7'sinin sağlık sorunlarının olduğuna ilişkin bilgi vardır ve bu sorunlar böbrek rahatsızlığı, prostat vb. hastalıklar olarak babadan babaya farklılık göstermektedir. Ebeveynlerin aile ilişkilerine gelindiğinde raporların % 74,8' inde annelerin aile ilişkileri hakkında bilgilendirmede bulunurken babaların aile ilişkilerine dair bilgi bulunan rapor oranı % 70'tir. Annelerin aile ilişkilerine yönelik bilgilerin % 95'i aile ilişkilerinin olumlu olduğu yönündedir. Babaların aile ilişkilerine yönelik bilgilerin ise tamamı olumlu olduğu yönündedir.

Çizelge 3.8. Ebeveynlerin Aileleri ile Olan İletişimlerine Yönelik Dağılımlar

Annenin Aile İlişkilerine İlişkin Beyanı	Var	80	74,8
	Yok	27	25,2
	Toplam	107	100,0
Annenin Aile İlişkileri	Olumlu	76	95,0
	Olumsuz	4	5,0
	Toplam	80	100,0
Babanın Aile İlişkilerine İlişkin Beyanı	Var	75	70,0
	Yok	32	30,0
	Toplam	107	100,0
Babanın Aile İlişkileri	Olumlu	75	100,0
	Olumsuz	0	0
	Toplam	75	100,0

Çizelge 3.8.'de raporlarda ebeveynlerin aileleri ile olan ilişkilerine yönelik yer alan bilgilerin oranları yer almaktadır. Raporların içeriğindeki bilgilere göre annelerin %

74,8'i aile ilişkileri hakkında bilgilendirilmedi bulunurken, babaların aile ilişkilerine dair bilgi bulunan rapor oranı % 70'tir. Annelerin aile ilişkilerine yönelik bilgilerin % 95'i aile ilişkilerinin olumlu olduğu yönündedir. Babaların aile ilişkilerine yönelik bilgilerin ise tamamı olumlu olduğu şeklindedir.

Çizelge 3.9. Velayete Konu Çocukların Gelişimlerine İlişkin Dağılımlar

		N	%
Çocuğun Genel Gelişimine İlişkin Bilgi	Var	34	20,8
	Yok	130	79,2
	Toplam	164	100,0
Çocuğun Genel Gelişimine İlişkin Bilginin İçeriği	Normal Gelişim	30	88,0
	DEHB	1	3,0
	Otizm	2	6,0
	Gelişimsel Gerilik	1	3,0
	Toplam	34	100,0
Çocuğun Dil Gelişimine İlişkin Bilgi	Var	4	2,4
	Yok	160	97,6
	Toplam	164	100,0
Çocuğun Dil Gelişimine İlişkin Bilginin İçeriği	İfade edici dilde gecikme	1	25,0
	Alıcı ve ifade edici dil de gecikme	2	50,0
	Gelişimsel gerilik	1	25,0
	Toplam	4	100,0
Çocuğun Bilişsel Gelişimine İlişkin Bilgi	Var	1	0,6
	Yok	163	99,4
	Toplam	164	100,0
Çocuğun Bilişsel Gelişimine İlişkin Bilgi	Normal Gelişim	1	100,0
	Toplam	1	100,0
Çocuğun Sosyal-Duygusal Gelişimine İlişkin Bilgi	Var	9	5,5
	Yok	155	94,5
	Toplam	164	100,0
Sosyal-Duygusal Gelişimine İlişkin Bilginin İçeriği	Normal Gelişim	9	100,0
	Toplam	9	100,0
Çocuğun Motor Gelişimine İlişkin Bilgi	Var	1	0,6
	Yok	163	99,4
	Toplam	164	100,0
Çocuğun Motor Gelişimine İlişkin Bilginin İçeriği	Normal Gelişim	1	100,0
	Toplam	1	100,0
Çocuğun Günlük Yaşam Becerilerine İlişkin Bilgi	Var	5	3,0
	Yok	159	97,0
	Toplam	164	100,0
Çocuğun Günlük Yaşam Becerilerine İlişkin Bilginin İçeriği	Normal Gelişim	3	60,0
	Geri	1	20,0
	Tuvalet Eğitimi Almamış	1	20,0
	Toplam	5	100,0

Çizelge 3.9.'da, raporlarda çocukların gelişimlerinin yer alıp almamasına ilişkin bilgilerin dağılımları görülmektedir. Çizelgeye göre raporlarda, çocukların yalnızca % 20,8'inin genel gelişimine ilişkin ibare bulunmaktadır. Toplamda velayete konu olan 164 çocuktan yalnızca 34 tanesinin gelişim düzeyine ilişkin bilgi raporların içeriğinde mevcuttur. Bu 34 çocuğun % 88'inin gelişim düzeyine ilişkin bilgi çocuğun normal gelişim gösterdiğine ilişkindir. Rapor içeriklerinde çocukların % 2,4' ünün (4 çocuk) dil gelişimine ilişkin bilgi yer almaktadır. Dil gelişimine ilişkin bilgiler genelde alıcı ve ifade edici dilde gecikmelere yöneliktir. Raporların yalnızca bir tanesinde (% 0,6) çocuğun bilişsel gelişimine ve motor gelişimine ilişkin bilgiye yer verilmiştir. Bu bilgiler de çocukların normal gelişim gösterdiğine ilişkindir. Raporların % 5,5'inde (9 çocuk) çocuğun sosyal-duygusal gelişimine ilişkin bilgi yer almaktayken bu bilginin içeriği de belirtilen çocukların sosyal-duygusal gelişimlerinin normal gelişim gösterdiğine yöneliktir. Raporların içeriğinde çocukların günlük yaşam becerilerine ilişkin bilgi oranı % 3'tür (5 çocuk). Bilgilerin geneli çocuğun normal gelişim gösteriyor olmasından oluşuyorken, farklı raporlarda ek olarak çocuğun tuvalet eğitiminin gecikmiş olduğuna ve özbakım becerilerinin yaşlılarından geride olduğuna ilişkin bilgiler de yer almaktadır.

Çizelge 3.10. Çocuklar ile Yapılan Görüşmelere İlişkin Dağılımlar

		N	%
Çocuklarla Görüşme Durumu	Yapılmış	115	70,0
	Yapılmamış	39	30,0
	Toplam	164	100,0
Görüşmenin Nerede Yapıldığı	Adliyede	102	88,7
	Evde	13	11,3
	Toplam	115	100,0

Çizelge 3.10.'da velayete ilişkin karar verilme sürecinde velayete konu olan çocuklarla yapılan görüşmelere ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu bilgilere bakıldığında, çocukların % 70'i ile görüşme yapılırken % 30'u ile görüşme yapılmadığı görülmektedir. Raporların hazırlanması sürecinde yapılan görüşmelerin

ise % 88,7'si adliye ortamında yapılan görüşmelerken, çocukların yalnızca % 11,3'ü ile ev ortamında görüşme yapılmıştır.

Çizelge 3.11. Velayete Karar Verme Sürecinde Etki Ettiği Düşünülen Değişkenlere İlişkin Dağılımlar

		N	%
Çocuğa Uygulanan Test	Var	2	1,2
	Yok	162	98,8
	Toplam	164	100,0
Ebeveynlere Uygulanan Test	Var	0	0
	Yok	107	100,0
	Toplam	107	100,0
Çocuğun Görüşü	Alınmış	83	50,6
	Alınmamış	81	49,4
	Toplam	164	100,0
Çocuğun Talebi	Anne	54	65,0
	Baba	28	33,7
	Her İkisi de	1	1,3
	Toplam	83	100,0
Okul Ziyareti	Yapılmış	4	2,4
	Yapılmamış	160	97,6
	Toplam	164	100,0
Kök Ebeveynlerle Görüşme	Yapılmış	4	3,4
	Yapılmamış	103	96,6
	Toplam	107	100,0
Çocuk Boşanma Sürecinde Kiminle Kaldığı	Anne	65	60,6
	Baba	23	21,5
	Anne ve Baba	14	13,0
	Belirtilmemiş	5	4,9
	Toplam	107	100,0
Doğumdan İtibaren Bakımını Kimin Sağladığı	Anne	81	75,7
	Baba	4	5,6
	Anne ve Baba	6	3,7
	Belirtilmemiş	16	14,9
	Toplam	107	100,0

Çizelge 3.11.'de velayete karar verilme sürecinde etki ettiği düşünülen rapor bilgilerine yer verilmiştir. Çizelgede çocukların % 1,2'sine yani toplamda yalnızca iki çocuğa test yapıldığı görülmektedir. Bu testlerin içeriğini çocuğa uygulanan cümle tamamlara testleri oluşturmaktadır. Raporların %98,8'inde ise herhangi bir test uygulanmadığı görülmüştür. Ebeveynlerin ise hiç birine herhangi bir test ya da envanter uygulanmamıştır. Çocukların ise neredeyse yarısının görüşüne yer verilmemiştir. Görüşüne başvuru çocukların % 65'inin talebi annesinin yanında kalmak yönünde iken % 33,7'si babalarının yanında kalmak istediklerini dile

getirmiştir. Görüşü alınan çocuklardan yalnızca sekiz tanesinin taleplerden farklı ebeveyne velayetin verilmesine ilişkin kanaat bildirilmiştir. Okul ziyaretlerine ilişkin değerlendirmede ise çocukların yalnızca % 2,4'ünün okuluna ziyaret yapıldığı raporların içeriğinde belirtilmiştir. Raporların % 4,4'ünde kök ebeveyn görüşmesine yer verildiği görülmektedir. Raporların % 60,6'sında çocukların boşanma sürecinde anneleri ile birlikte kaldıkları, % 21,5 inde ise babaları ile birlikte kaldıkları belirtilmiştir.% 13'ünde ise çocukların bu süreci hem annesinin hem de babasının yanında ya da çocuklardan birkaçı anne yanında iken bir kaçının babanın yanında geçirdiği bilgisi mevcuttur. Rapor bilgilerinde çocukların doğumdan itibaren bakımını kimin sağladığına ilişkin % 75,7'sinde annenin, % 5,6'sında ise babanın bakımı sağladığı bilgisi mevcuttur. % 3,7'sinde anne ve babanın bakımı ortak karşıladıkları belirtilirken % 14,9'unda çocukların doğumdan itibaren bakımını kimin sağladığına ilişkin bir bilgi bulunmamaktadır.

Çizelge 3.12. Raporları Hazırlayan Uzmanların Mesleğine ve İnceleme Sonucundaki Kanaate İlişkin Dağılımlar

		N	%
Uzmanın /Uzmanların Mesleği	Pedagog	85	79,5
	Psikolog	2	1,9
	Sosyal Hizmet Uzmanı	10	9,3
	Pedagog ve Sosyal Hizmet Uzmanı	10	9,3
	Toplam	107	100,0
Uzmanın / Uzmanların Kanaati	Anne	72	67,3
	Baba	20	18,7
	Anne/baba	2	1,9
	Ortak velayet	0	0
	Velayetin Kaldırılması	1	0,9
	Kanaat Bildirilmemiş	12	11,2
	Toplam	107	100,0
Kanaatin Sebebi	Çocuğun gelişimsel İhtiyaçları	41	36,0
	Çocuğun Katılım Hakkı	42	36,8
	Ebeveynlerin Ortak Kararı	7	6,1
	Çocuğun ihmali ihtimali	2	1,7
	Ebeveynlerin Sorumluluklarını Yerine Getirmemesi	1	0,9
	Bağlanma Ebeveyni	6	5,3
	Çocuğun Yaşam Düzeni	7	6,1
	Annenin Uygun Olmaması	2	1,8
	Belirtilmemiş	6	5,3
	Toplam	114	100,0
Velayete Sahip Olmayan Ebeveynlerle Çocuklar Arasında Kişisel İlişkinin Kurulması Yönünde Kanaat	Kanaat Belirtilmiş	9	8,4
	Kanaat Belirtilmemiş	98	91,6
	Toplam	107	100,0
Velayete Sahip Olmayan Ebeveynlerle Çocuklar Arasında Kurulan Kişisel İlişkinin Durumu	Yatılı	7	77,8
	Yatılı Olmayan	2	32,2
	Toplam	9	100,0

Çizelge 3.12.'de görevli uzmanların mesleki bilgilerine, mahkemeye sundukları kanaate ilişkin dağılımlar yer almaktadır. Değerlendirilen raporların % 79,5'i pedagoğ tarafından hazırlanmıştır. % 1,2'si bir psikoloğ tarafından hazırlanırken % 9,3'ü bir sosyal hizmet uzmanı tarafından hazırlanmış ve % 9,3'ü bir pedagoğ ve bir

sosyal hizmet uzmanının ortak çalışması olarak mahkemeye sunulmuştur. Uzmanlar değerlendirilen raporların % 67,3'ünde çocukların velayetinin anneye verilmesine ilişkin kanaat bildirirken, % 18,7'sinde babalara verilmesine ilişkin kanaat bildirilmiştir. Raporların % 11,2'sinde velayetin kime verilmesinin uygun olacağına ilişkin bir kanaat bildirilmemiştir. % 0,9'unda velayetin kaldırılmasına ilişkin kanaat bildirilirken, ortak velayete ilişkin bir kanaat raporların hiç birinde bulunmamaktadır. Uzmanların kanaat bildirirken gösterdikleri sebepler değerlendirildiğinde (kanaat bildirilen her raporda kanaat en az bir nedene ya da bir den fazla nedene dayandırılmıştır), % 36,8 oranında çocuğun gelişimsel ihtiyaçları, % 36,8 oranında çocuğun katılım hakkının göz önünde bulundurulması, % 6,'sında ise ebeveynlerin ortak kararı sebebiyle kanaat bildirdikleri, yine % 6,1 oranında bağlanma ebeveynine vurgu yaparak kanaat bildirdiklerini dile getirmişlerdir. Velayetin kaldırılmasına ilişkin kanaatin sebebi ise ebeveynlerin sorumluluklarını yerine getirmiyor olmalarıdır. İncelenen raporların yalnızca %8,4'ünde velayeti almayan ebeveynle kişisel ilişki kurulmasına yönelik kanaat bildirilmiştir. Bunlardan % 77,8'inde kurulmasına kanaat gösterilen kişisel ilişkinin yatılı olması konusunda kanaat bildirildiği görülmektedir.

3.2. Uzmanlarla Yapılan Görüşmelere İlişkin Bulgular

Uzmanlarla yapılan görüşmeler nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji desenine uygundur. Fenomenoloji, bireylerin deneyimlerinden çıkan anlamların örüntülere dönüştürülmesini amaçlar. Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen metinler ve anlam bütünlükleri parçalanarak ve metinden sürekli önermeler oluşturularak analiz edilmiştir. Analiz birimlerinden merkezi temalara, merkezi temalardan açıklayıcı temalara dönüştürülerek oluşan örüntüler yorumlanarak aşağıdaki şekilleriyle sunulmuştur.

Uzmanlar tarafından hazırlanmış olan raporlara ilişkin son veri ise raporların sayfa sayılarına ilişkindir. Değerlendirmeye alınan raporların en az bir sayfadan, en fazla sekiz sayfadan oluştuğu, değerlendirilen raporların ortalama sayfa sayılarının dört olduğu görülmektedir.

Bu araştırmada velayete ilişkin rapor hazırlayan uzmanların rapor hazırlama sürecini nasıl anlamlandırdıklarına ilişkin görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın görüşme boyutuna ilişkin verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

Velayete ilişkin dosyaların uzmanlara geliş yöntemine yönelik bulgulara bakıldığında, dosyaların uzmanlara iki şekilde geldiği bilgisine ulaşılmıştır; Dosyanın ön inceleme aşamasındayken hakimler tarafından uzmanlara yönlendirilebilmekte ya da devam eden davalarda bu dosyalar uzmanlara ara karar olarak gelebilmektedir. Uzmanlar, geliş sıklığı değişkenlik gösterse de aylık ortalama yirmi civarı dosyaya ilişkin rapor yazdıklarını ifade etmiştir. Ülkemizde boşanma davalarına ilişkin artışa bağlı olarak gün geçtikçe taraflarına yönlendirilen dosyaların da artış gösterdiğini eklemiştir.

Raporlara ilişkin uzmanların harcadıkları zamana bakıldığında her birinin birleştikleri nokta bu durumun rapordan rapora değiştiğine ilişkindir. Ancak uzmanlardan ortalama bir süre istendiğinde bu süreci genel olarak görüşmeler, tartışma ve rapor yazım aşamasının toplamının bir iş gününü aldığı, zaman zaman da geçtiği yönünde tanımlanmıştır. Görüşmelerin ne kadar sürdüğüne bakıldığında ise uzmanların görüşmelerinin bir saatten az sürmediği, iki saatten de daha uzun olmadığına ilişkin bulgular elde edilmiştir. Bu durumun yanı sıra bazı uzmanlar da görüşmelerin ardından hemen raporu yazmayı tercih etmediklerini, hem dinledikleri bilgileri sorgulamak için kendilerine, hem de tarafların iddialarını ispatlamaları için onlara zaman tanıdıklarını ifade etmiştir. Ancak bu durumun dezavantajı olarak

süreci uzattığına ilişkin bilgi uzmanlar tarafından eklenmiştir. Ancak bu durumun çeşitli mahkemelerde istisna içerdiğine yönelik bulgular da yapılan görüşmelerde yer almaktadır. Elde edilen bulgular dahilinde üç meslek elemanının beraber çalıştığı ve her birinin kendi mesleğine ilişkin veri toplayarak ortak yazdıkları raporlarda, uzmanlar veri toplama işlemlerinin tamamlanmasının ardından aralarında bir görüşme yaparak hepsi elde ettikleri verileri paylaştıktan sonra karara ilişkin kanaat oluşturduklarına yönelik bilgi edinilmiştir. 3. katılımcı bu durumu “...Görüşmeleri yaptıktan sonra; şimdi biz üç kişi çalışıyoruz her mahkemede bu böyle değil bir tane pedagog var, ben psikoloğum, bir tane sosyal hizmet uzmanı arkadaşımız var. Gittiğimiz yerde anne, baba, çocuk işte kim varsa herkes ayrı ayrı görüşmelerini yapıyor. Ayrı odalarda notlarımızı notlarını herkes kendi geçiriyor sonra oturuyoruz birleştiriyoruz, değerlendirmeyi de birlikte yazıyoruz ve bu şekilde raporu tamamlıyoruz...” şeklinde ifade etmiştir. Ancak tek meslek elemanı olarak çalışan uzmanlar raporlarını bireysel olarak oluşturduklarını ifade etmiştir.

Uzmanlarla yapılan görüşmelerde rapor yazma süreçlerine ilişkin elde edilen bilgiler değerlendirildiğinde; bu sürecin öncelikle dosya inceleme ile başladığı örüntüsü bulgulardan elde edilen genel örüntüdür. Ancak bazı uzmanlar dosya inceleme süreçlerini ebeveyn görüşmelerinin sonrasına ertelediklerini ifade etmişlerdir. Bunun sebebi olarak uzmanlar dosyaya ilişkin bir ön yargı oluşmadan önce tarafların iddialarını bireysel olarak dinlemeyi tercih ettiklerini belirtmiştir. Yapılan görüşmelerde uzmanların dosya içeriklerinde mesleklerine ilişkin ayrıntıları inceleyip sonrasında taraflarla görüşme yapmak için randevu sürecine girdikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Uzmanlar, randevuları genel olarak adliyede verdiklerini, ancak dosyanın ihtiyacı, hakimin talebi gibi sebeplerle ya da hakimin tavrına göre rutin olarak ev ziyaretleri ve yakın çevre ziyaretleri de velayete ilişkin değerlendirme sürecinde gerçekleştirilen veri toplama yöntemlerinin arasında olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanı sıra okul görüşmeleri ve kök aile ya da bakıcı gibi ilişkiye birinci derecede şahit olan kişilerle görüşmelerin de gereklilik duyulduğunda uzmanlar tarafından gerçekleştirildiğine ilişkin bilgiler mevcuttur. Ancak edinilen bulgularda bu durum maalesef istisnadır. 1. katılımcı “...Bizim hakimimiz bu konuda

adliye dışı görüşmeleri çok istemiyor ama bazı dosyalar için durum kritik olduğunda bunun gerekçelerini anlattığımızda kabul ettiği zamanlar oluyor. Kabul ederse örneğin; okula gidiyorum okulda görüşüyorum ya da ev ortamında gözlemlemek istiyorum ya da bakımından sorumlu üçüncü şahıslar varsa ana sınıfı ya da kreşe gitmiyor olabilir ama evde bir başka yetişkin sorumlu olabilir. O zaman onlarla da görüşüyorum, bir görüşme takvimi hazırlıyorum kendimize göre belirliyoruz, o konuda esneğiz ve herhangi bir sınırlamamız yok...” şeklinde süreci aktarmıştır. Görüşme yapılacak olan kişilerin seçimi konusunda da hassas olunması gerektiği, fazla gereksiz ve kalabalık bilginin yalnızca zaman kaybına neden olacağı, ancak kilit kişilerle yapılan görüşmelerin sürece ilişkin önemli detayları uzmanlara verdiği görüşme yapılan uzmanlar tarafından belirtilmiştir. Uzmanlar görüşmelere ilişkin sürecin detaylarının, yani kimlerle ne şekilde görüşme yapılabileceğinin genelde hakimler üzerinde netleştiği konusunda fikir birliğindedir.

Raporların içeriğinde olması gereken bilgilere ilişkin elde edilen veriler değerlendirildiğinde, ebeveynlerin ayrı ayrı olarak yaşadıkları süreç, sosyal destek mekanizmaları, sosyoekonomik durumları, yaşam tarzları, ebeveynler ve çocuklarla ayrı ayrı yapılan görüşmeler, ev incelemesi durumunda eve ilişkin bilgiler, değerlendirme, ebeveynlerin güçlü ve zayıf yönleri, ebeveyn çocuk ilişkileri, demografik bilgiler gibi başlıklar görüşme yapılan uzmanların hazırladıkları raporların genel içeriğinde mevcuttur.

Ancak bu başlıkların hepsinin uzmanların hazırladıkları her raporda farklılaştığı görülmüştür. Bazı uzmanlar raporlarda bu başlıklardan üç tanesini kullanırken, bazıları tamamına yer vermiştir. Bazı uzmanların ise kendi hazırladıkları her raporda kullandıkları başlıklar birbirinden farklı olabilmektedir. Uzmanların ifadelerine göre adliye sisteminde genel bir standart olmamakla birlikte uzmanların kendileri için de oluşturdukları bir standart bulunmamaktadır. Her dosyaya göre incelenen ve veri elde edilen alanlara ilişkin yazılan raporların içeriğinin değişebildiği uzmanlardan elde edilen bulgular arasındadır.

Görüşme yapılan uzmanlar arasında ev ziyaretini rutin olarak gerçekleştiren uzmanlar bulunmaktadır ve bu uzmanlar ev ziyareti gerçekleştirilmeden velayete ilişkin kanaat bildirmemektedirler. Bunun sebebi olarak beraber çalıştıkları hakim talebinin bu yönde olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak bir diğer uzman, dosyaya ilişkin bilgi edindikten sonra ya da sürecin farklı bir kısmında ev ziyareti yapmayı gerekli gördüğünde buna ilişkin detaylı ve gerekli açıklamaları ortaya koyarak hakimi duruma ikna etme çabası içerisine girdiği şeklinde süreci tanımlamıştır.

Raporların standartlaşmasına ilişkin elde edilen diğer bilgilere bakıldığında bütün uzmanlar raporların doğrudan standartlaştırılabilir olan bir içeriğinin olmayacağını bastırarak dile getirmiştir. 3. katılımcı “...Her vaka birbirinden o kadar farklı ki bir şablon oluşturamıyorsunuz; çünkü ailenin yaşantısını, o insanların yaşam biçimini, her türlü tutum ve davranışını öğrenmek zorundasınız ve hepsi birbirinden o kadar farklı ki bu nedenle dosya numarası tarafların adı şu soyadı bu, dosya başlıkları dışında hiçbir bilgiyi standartlaştırıyorsunuz. İmkânsız, farklı aileler, farklı ihtiyaç ve düşünceler, insanlar...” şeklinde ifade etmiştir. Ancak görüşmelerden elde edilen bulgularda uzmanlar standartlaşmanın olmayacağını sebebini dosyaların tamamının birbirinden bağımsız olması, her dosyanın farklı ihtiyaçlarının olması şeklinde tanımlamışlardır. Burada uzmanlar raporlara ilişkin standartlaştırılabilir şeylerden özet olarak şu şekilde bahsetmişlerdir; rapor düzeninin ve üst başlıkların standartlaştırılacağı, veri toplamaya ilişkin belirli genel örüntülerin zorunlu tutularak diğer yardımcı kaynak verilerine ilişkin ihtiyaç analizi sonucunda rapor içeriğine ekleme yapılabileceğini ifade etmişlerdir.

Uzmanlar ebeveyn ve çocuk görüşmeleri dışında diğer kaynaklardan veri toplama işlemlerinin gerekliliği konusunda farklılaşma yaşamaktadır. 4. katılımcı “...Yardımcı tanık ile görüşmek istiyorum. Yardımcı tanık dediğimiz çocuğun akrabaları, dede, anneanne falan. Herkesle görüşürsem bu süreç bitmez. Önemli olan gerekli kişilerle görüşmek. Özellikle çocuğun hayatında aktif rol alan bakıcı

pozisyonunda olması gereken bir kişi varsa ben onunla görüşmek istiyorum...” şeklinde talebini dile getirmiştir. Ancak bazı uzmanlar bu konuya ilişkin herhangi bir gereklilik belirtmemiştir. Bazı uzmanlar kesinlikle ev ziyareti yapılması gerektiği, yardımcı kaynaklardan ulaşılan kesime göre bilgi toplanması gerekliliği üzerine dururken, bazıları durumun rapordan rapora ciddi farklılık gösterdiğini, bazı raporlarda ebeveynlerle bile görüşmeye ihtiyaç duyulmazken, bazı raporlarda ciddi yardımcı kaynak taraması yapılmasının gerekli olduğunu iletmişlerdir. Ev ziyaretleri için yapılan tanımlamalarda evi görmek bu rapora ilişkin kararı değiştirmesi sorusunun cevabının evet olarak arandığı durumlarda elzem olduğunu dile getirilmiştir. Bu sebeple bu durumun bir standarda kavuşamayacağını, her durumun rapor bazlı değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. 5. katılımcı “...Ev ziyareti yapıp yapmama konusu iki şeye bağlı; birincisi evde bizim görmemizi gerektiren özel bir durum var mı ? Çünkü bizim standart incelememizde ev ziyareti yok. Çünkü çok fazla dosya yükü var yani o, bu koşullar altında olamıyor özellikle sıkıntılı bir takım şeyler varsa ihmal iddiaları varsa ben ev ziyaretleri yapmayı tercih ediyorum. Bu ziyaretler, ev görüşmesi dahil en fazla iki görüşme yapabiliyorum fazlası olmuyor...” diyerek süreci tanımlamıştır.

Uzmanların genel olarak veri toplarken ortak olarak değindikleri noktalardan biri aile öyküsü alma konusudur. Süreç içerisinde değerlendirmenin olmazsa olmaz başlıklarından biri olarak tanımlanan aile öyküleri, uzmanların tamamı tarafından önemsenmektedir. Ebeveynlerle yapılan görüşmelerin ne derece sağlıklı olduğu konusunda yapılan yorumlara bakıldığında; genelde velayete ilişkin sürecin bir ‘kazan-kaybet’ durumuna dönüşmesi sebebiyle ebeveynler tarafından görüşmelerin manüplasyona açık bir hale geldiği uzmanlar tarafından düşünülmektedir. Bunun yanı sıra uzmanlara göre zaman zaman ebeveynler bu görüşmeleri kendileri açısından bir rehabilitasyon sürecine çevirebilmektedir.

Uzmanlar velayete ilişkin değerlendirme yaparken çocuğun gelişiminin önemli olduğu konusunda fikir birliğindedirler. Bu yüzden çocuğun gelişim düzeyinin boşanma öncesi nasıl olduğunu önemsediklerini dile getirmişlerdir. Bu süreçte uzun vadeye yönelik fikir edinmek zorunda olduklarını ifade eden uzmanlara göre, çocukların kısa vadede iyi zaman geçirmesinden ziyade ileri süreçlerde çocuğun gelişimini doğru olarak destekleneceği ebeveyn velayet için tercih edilmektedir. Ancak böyle durumlarda zaman zaman ebeveyn koşullarının yeterli olmaması sebebiyle sağlık ve eğitim tedbiri gibi çeşitli tedbirlere başvurmak zorunda kalabildikleri ifade edilmiştir.

Uzmanların çocuğun gelişim düzeyini belirlemek için kullandıkları yöntemlere gelindiğinde, bu uzmandan uzmana farklılık göstermektedir. Çocuğa ilişkin değerlendirme yaparken uzmanlar yeterlilikleri olsa dahi çocuğa ilişkin test, envanter vb. materyallerin kullanılmadığı dile getirilmiştir. Bu durumun ciddi bir sorun olduğu uzmanlar tarafından öne sürülmüştür. Bunun yerine çocuğa ilişkin uygun görüşme yöntemleri kullandıkları gibi açık uçlu şekilde görüşmelerini detaylandırmayı tercih ettikleri ifade edilmiştir. Genel olarak yapılandırılmış ortamların oluşmadığı zamanlarda, küçük yaş çocuklar ile iletişim kurmakta zorlanmaları sebebiyle fazla görüşme yapamadıklarını, küçük yaş çocuklarla genelde resim yapmalarını istediklerini belirtmişlerdir. 2. katılımcı “...Aslında ciddi bir uyaran eksikliği ve gelişim geriliği gözleniyor. Benim elimin altındadır Denver yaparım ama enderinadiretten, çok mümkün olmuyor çünkü daha çok ilişkilerine bakmaya çalışıyorum, test kullanmıyorum genelde resim çizdiriyorum...” şeklinde kendini ifade etmiştir.

Uzmanlar çocuğa ilişkin değerlendirme yaparken fikrine başvurulmuş çocuğa ilişkin de gelişimsel bilgiler toplama ihtiyacı duyduklarını dile getirmişlerdir. Bunun sebebi çocuğun kendi fikirlerini mi ilettiği yoksa ebeveynlerinin etkisi altında kalıp kalmadığının, görüşme esnasında dile getirdiği kavramları anlama ve yorumlama yetisine sahip olup olmadığının değerlendirilmesi aşamalarında önemli olduğunu

uzmanlar tarafından belirtilmiştir. 3. katılımcı “ ...Birileri yönlendirmiş mi çocuğu, kullandığı kelimeler yaşına uygun mu, kullandığı kavramın anlamını biliyor mu? Velayet diyor mesela velayet diye neye dediğini soruyoruz...” ifadesiyle bunun gerekliliğini açıklamıştır. Bir de bunun yanı sıra uzmanların bahsettiği bir diğer konu özellikle ergenlik dönemindeki çocuklarda görülen “kendini daha serbest bırakan” ebeveyni tercih etme durumudur. Bu sebeple uzmanlara göre çocuğun tercihlerinin altındaki nedenler detaylı bir şekilde anlaşılmalıdır ki çocuğun yüksek yararını zedeleyecek bir karar vermeleri engellenebilsin.

Elde edilen bulgulara göre uzmanların karar verme kriterlerine bakıldığında birçok parametrenin önemli olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Çocuğun gelişimi, ebeveynlerin sosyal destek mekanizmaları, çocuğun talebi, sosyoekonomik durum, ebeveynlerin eğitim durumları zaten genel anlamda tüm raporlarda uzmanların değerlendirmeye aldıkları parametreler olarak tanımlanmaktayken, uzmanların kullandıklarını ifade ettikleri standart parametrelerden ayrışan başlıklar; ebeveyn-çocuk ilişkilerinin gözlemlenmesi, davacı ve davalının ebeveynlik yetileri, çocuk odaklı kararlara bakış açıları, ebeveynlerin çocuğun haklarını koruma potansiyelleri, ebeveynlerin evlilik birliğı içerisinde aldıkları sorumluluklar, tarafların velayete ilişkin isteklerinin gerçek nedenleri gibi daha spesifik başlıklardır. Uzmanlarla yapılan görüşmeler sonucunda bu başlıkların diğerlerinden ayrışıyor olmasının iki sebebi olduğu anlaşılmiştir. Bunlardan bir tanesi raporun içeriğinde o başlığa ihtiyaç duyulmamasıdır. İkincisi uzmanın bu verileri toplamaya gerek duymamasıdır.

Uzmanlar tarafından karar verilme sürecinde değerlendirmeye alınan bir başka başlık ise ebeveynlik kapasitesi olduğu elde edilen bulgular arasındadır. Çocuğun yüksek yararı paradigmasının aktif rol aldığı karar verme sürecinde bu konuya ilişkin umutlarının kırıldığını belirten uzmanlar, tarafından genel olarak kötünün iyisini seçmeye çalıştıklarını dile getirmiştir. Uzmanlar çatışmalı boşanma sürecine dahil olan ebeveynlerin, ebeveynlik kapasitelerine ilişkin genel anlamda olumsuz algıya sahiptir. Bu sebeple her iki ebeveynin de çocuğun yüksek yararını tam karşılama

ihtimalleri olmasa da en iyi karşılayabilecek olanı tercih etmek zorunda oldukları belirtilmiştir. Uzmanlardan birinin bahsettiği bir nokta Türk adalet sisteminde her ne kadar çocuğun yüksek yararı kavramı velayete ilişkin kararlarda çatı kavram olarak nitelendirilse de özellikle hakimlerin bakış açılarının etkisi sebebiyle “kritik yıllar” paradigmasının hala ön planda olduğudur. 4. katılımcı bunu “...Biz aslında “best interest” paradigması olarak çocuğun yüksek yararını kullanıyor gibi görünsek de “tender years”ı kullanıyoruz. Yani kritik yıllar kullanıyoruz aslında kimsenin birbirine söyleyemediği bu. Yani “best interest” te bir cinsiyet ayrımı yapılmaz anne-babaların arasında ama bizde aslında bu yapılıyor...” şeklinde dile getirmiştir.

Değerlendirmenin karar verme sürecinde uzmanlar arasında farklılaşan bir durum da karara ilişkin beyandır. Bu sürece yönelik karar uzmandan uzmana ilk raporda kanaat bildirme ya da ilk raporda araya kişisel ilişkinin sıklaştırıldığı, test edildiği bir dönem koyarak sonrasında yeniden bir değerlendirme yapma şeklinde ikiye ayrılmaktadır. İki ebeveyn arasındaki ilişkinin boyutunun değerlendirilmesinin gerekliliğine vurgu yapan uzmanlar, bu ilişki sağlıklı bir hal almadığı sürece velayete ilişkin değerlendirme yapmanın gerekli olmadığını savunmaktadır. Buna ilişkin gerekçeleri ise böyle bir durumda, durumun sürekli karşı dava açmaya dönmesi, kişisel ilişkinin kurulabilmesi için icra yoluna başvurulması, çocuğun süreç içerisinde sürekli ebeveynlerinin arasında kalması ve çatışmaya doğrudan şahit olmaya devam etmesi sebepleriyle çocuğun yüksek yararını olumsuz olarak etkileyecek bir sürecin içerisine sokulduğunun uzmanlar tarafından düşünülmesidir. Bu sebeple uzmanlar tarafından aileler, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının ilgili birimlerine yönlendirilebilmekte ve süreç danışmanlık hizmeti dahilinde test edilebilmektedir.

Uzmanlar ebeveynlere ilişkin yaşadıkları problemleri başlıkladıklarında, bu problemler zaman zaman ebeveynlerin zihinsel problemleri olabilirken, zaman zaman çocuğu bir savaş silahı olarak kullanıyor olmaları, karşı tarafa ilişkin hep suçlayıcı iddialarda bulunmaları ve bu iddiaların ispatının imkansız olması, kendilerine ilişkin detay bilgileri uzmanlardan saklıyor olmaları (yeniden evlenmeyi

düşünme, işten çıkarılmış olma vb), ebeveynlerin her şeyi mahkemede çözmeye çalışıyor olmaları şeklinde tanımlanmıştır.

Değerlendirme sürecinde uzmanların problem yaşadıkları durumlardan bir diğerine bakıldığında ebeveynlerin çocukları bir taraf haline getirme çabalarıdır. 3. katılımcı “...Özellikle bu mahkeme süreci bir kazan-kaybet durumu yaratıyor. Dolayısıyla insanlar bir şekilde o kazanma stratejisiyle hareket ediyor, bu da çocukları her türlü etkiliyor...” cümleleriyle buna ilişkin ortak görüşü özetlemiştir. Ebeveyn çatışmaları maddi problemler gibi problemlerin mevcut olduğu dosyalarda uzmanlara göre çocuklar ebeveynler tarafından kullanılmaya çalışılmaktadır ve bu süreç çocuğu yıpratmaktadır. Aynı zamanda uzmanlara göre ebeveynler görüşmelere ilişkin ciddi bir direnç gösterebilmektedir. Uzmanlar bu durumun zaman zaman uzmanın yaptığı işin ebeveyn tarafından önemsenmemesinden, zaman zaman da ebeveynlerin birbirlerini cezalandırma yöntemi olarak bu durumu kullanmasından kaynaklanabildiğini dile getirmişlerdir.

Uzmanlardan yalnızca bir tanesi kök aile görüşmelerinde problem yaşadığını dile getirmiştir. Bu ise uzman tarafından genelde kök ebeveynlerin boşanmaya ve çocuğun velayetine ilişkin ciddi bir direnç göstermeleriyle ilişkilendirilmiştir. Uzman kök ebeveynlerin zaman zaman karşı tarafın torunlarına asla bakamayacağını iddia ederek suçlamalarda bulduklarını, zaman zaman da kendilerinin ve çocuklarının torunlarına ilişkin sorumluluk almasını istemedikleri için torunlarının velayetinin karşı tarafa verilmesine yönelik yorumlarda bulunabildiklerini ifade etmiştir.

Hizmet içi eğitimlere ilişkin uzmanların yaşadıkları problemlerin başında uzmanların ihtiyaçlarına karşılık gelecek bir eğitim sürecinin var olmadığı uzmanlar tarafından ifade edilmiştir. Uzmanlara göre bu eğitimler ya uzmanların ihtiyaçları değerlendirilmeden planlanan ve ihtiyaca karşılık gelmeyen, ya da alanda başka kişilerin gerekli gördüğü fakat uzmanların işlerine yaramayacak olan bilgilerle

donatılmış insanların sürekli aynı bilgileri paylaştığı (görüşme teknikleri, empati, iletişim vb.) eğitimlerdir. Uzmanların bu eğitimlere ilişkin herhangi bir sistematüğının bakanlık bünyesinde yer almadığına yönelik şikayetleri vardır. 2. katılımcı bunu “...Hayır zaten gerçekten bu alanda uygulama içerisinde bulunmadığı için kimse geldiklerinde nasıl bir eğitim verileceğini bilmiyorlar işte görüşme teknikleri veriyorlar. Bu nedenle ciddi bir sıkıntı halbuki alanda gerçekten uygulamayı yapmış insanlar tarafından sizin de ifade ettiğiniz gibi bizim eksikliklerimiz belirlenerek yapılırsa bu eğitimler gerçekten faydalı olur...” şeklinde özetlemiştir.

Uzmanlar hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının işe alındıkları dönemde öncelikle mevzuatla ilgili yaşadıkları, bununla beraber değerlendirme yapabilmek adına çeşitli standart testlerin eğitimine ihtiyaç duydukları, ülkemiz adalet sistemindeki uzmanlara ilişkin hizmet içi eğitim programlarının bu taleplerden uzak olduğu dile getirilmiştir. Yapılan görüşmede lisans eğitimlerinin ardından mesleğe atılan uzmanların bu mesleğe ilişkin gerekli bilgilere el yordamıyla ulaştıkları ancak bu bilgileri süzme ve eleme şanslarının olmadığı, bu sebeple de zaman zaman doğruluğuna emin olmadıkları detayları kullanmak zorunda kaldıkları bulgularına ulaşılmıştır.

Uzmanların hizmet içi eğitimlere ilişkin önerisine bakıldığında bu durumun daha çok süpervizyon sistemiyle kendileri için faydalı olabileceği görüşü mevcuttur. Uzmanların hizmet içi eğitimlerini kendi aralarında tartışma usulü ile yapmalarının onlar için daha sağlıklı olacağı, spesifik konularda farklı alan uzmanlarından süpervizyon eğitimlerinin alınmasının gerekli olduğu ortak olarak dile getirilen noktalardandır. Ancak bunun da yine süpervizyon sistemiyle uzmanlar içerisindeki bir grup eğitici eğitimi şeklinde verilmesinin ve sonrasında eğiticilerin uzmanlara hizmet içi eğitim vermesinin uygun olacağı şeklinde yorum yapılmıştır. Bu eğitimler esnasında yurt dışındaki eğitim sistemlerinin gerekli kısımlarının örnek alınmasının daha uygun olacağı uzmanlar tarafından dile getirilmiştir.

Uzmanların yaşadıkları sorunlardan bir tanesi de psikolog, pedagoğ ve sosyal hizmet uzmanı kadrolarının her üçünün de genel olarak aynı işi yapıyor olmasıdır. Uzmanların mesleki farklılıklarının raporlarda bir şey ifade etmiyor olmasının, mezuniyet alanlarının ne olduğuna bağlı olarak talep edilen rapor içeriklerinin değişmiyor olmasının onlar için problem teşkil ettiği bulgusuna ulaşılmıştır. 5. katılımcı bu sıkıntılarını “...Bir rol karmaşası yaşıyoruz biz üçümüz aynı işi yapıyoruz psikolog, pedagoğ, sosyal hizmet uzmanı. Yani mesela Amerika’daki sistemde şöyle yapıyorlardı: psikolog tamamen değerlendirici noktasındaydı testör ağırlıklı, vakayı yöneten sosyal hizmet uzmanı olurdu. Mesela pedagoğ olarak çalışan kişi gelişimsel değerlendirmelerde bulunurdu burada rol karmaşası var...” şeklinde dile getirmiştir.

Uzmanların geneli sistem içerisinde tam bağımsız çalışma şansı bulamadıklarını dile getirmiştir. Bunun sebebi olarak da beraber çalıştıkları hakimlerin tavrını göstermişlerdir. Bu sebeple isteseler de değerlendirme çerçevesinde bunun dışına çıkamadıklarına yönelik bulgular elde edilmiştir. Uzmanlara göre hâkimlerin talepleri nettir ve hâkim bunun dışına çıkılmasına gerek duymamaktadır. Uzmanlara göre bir dosya incelemesinde ortaya çıkan çok farklı bağlamlar olabilmekte, sürece Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı gibi kurumların dahil olması gerekebilmektedir. Ancak uzmanlar, hakimden hakime durumun değiştiğini eklemekle birlikte genel çerçevede bu gibi durumların gereksiz görüldüğünü dile getirmişlerdir. Uzmanlar zaman zaman gerekli gördüklerinde tedbir kararlarına ilişkin kanaat bildirdiklerini ancak yine de durumun tamamen mahkemenin hakiminde kilitlendiğini belirtmiştir. Fakat uzmanların bir kısmına göre hakimin etkisinin azalmasına ilişkin sistem yavaş yavaş değişiklik göstermektedir. Uzmanlar bu durumu çocuğun katılım hakkı dahilinde Yargıtay’ın yedi yaşının üstündeki çocuğun fikirlerini içeriğinde barındıran sonuçlara imza atmasıyla açıklamaktadır. Uzmanlara göre Yargıtay kararlarının hakimler için belirleyici olması ve puanlarını etkiliyor olması sebepleriyle hakimlerin bu yönde uzman görüşüne başvurma eğilimleri artmaktadır. Bu değişimin de hakimlerde kırılma noktası olacağı yapılan yorumlar arasındadır.

Uzmanların mevzuata ilişkin yaşadıkları sıkıntıların bulgularına bakıldığında; uzmanların bir kısmı mevzuata ilişkin sıkıntı yaşamadıklarını dile getirirken, aksine mevzuatı destek göstererek çeşitli kanaatlerde bulduklarını ifade eden uzmanlar da vardır. Hem ulusal hem uluslar arası mevzuatı raporlarına kaynak gösteren uzmanların yanında, mevzuatın kendilerini sıkıştırdığını çünkü, kendilerinin karar vermeye değil yalnızca kanaat bildirmeye yetkili olduğunu, bu sebeple hakimin taktirinin ve onun izin verdiği çerçevenin zaman zaman onların kanaat bildirmelerini zorlaştırdığını ifade eden uzmanlar da bulunmaktadır. Bunun yanı sıra bazı uzmanlar Türk adalet sisteminde arabuluculuğun olmamasının davaların sayısını ciddi derecede arttırdığını ve bu mevzuat eksikliğinin uzmanların işini oldukça zorlaştırdığını savunmuştur. Uzmanların sıkıntı yaşadıkları bir diğer probleme ilişkin bulgu ise tamamen korumasız gerçekleştirdikleri ev ziyaretleridir. Tarafların evine savunmasız ve karşılıklı iyi niyetle gittiklerini belirten uzmanlar, bu durumun kendileri için tehlike yarattığını, zaman zaman taraflarca tehdit edilebildiklerini, bu yüzden de ev ziyaretlerinin onlar için ciddi problem oluşturduğunu ifade etmişlerdir.

Uzmanların içerisinde buldukları sistem içerisinde değiştirmek istedikleri şeylere yönelik bulgular değerlendirildiğinde bunların başında öncelikle iş yerlerinin fiziki şartları gelmektedir. 1. katılımcı bu konuya ilişkin sıkıntısını “...Bir kere gerçekten burada çok zor şartlar altında çalışıyoruz. Özellikle bizim özel görüşmeler yaptığımız için ayrı özel bir odamızın olmasını, herkesin ayrı bilgisayarını olmasını, çünkü raporlaştırma sürecinde sıkıntı yaşıyoruz bir tane bilgisayarımız var. Katip arkadaşlardan biri boşsa onun bilgisayarına oturuyoruz veya akşam evde yazmaya çalışıyoruz özel hayatımızdan da çalmış oluyoruz ayrıyeten. Özel bir odamızda hepimizin özel bilgisayarının, masasının olduğu ortamda çalışmayı veya raporlandırdıktan sonra da rahatlıkla değerlendirmemizi yapabileceğimiz bir ortamın sağlanması bu bizim işimizi daha çok kolaylaştırırdı...” şeklinde dile getirmiştir 4. katılımcı ise “...En başta bir tanesi emin ol şurada fiziksel koşulların bu kadar kötü oluşu o sürecin hepsini etkiliyor olması. Yani insanlar kiminle görüşeceğini merak ediyorlar, bir odası olsun bekliyorlar ve kafeteryada görüşme yapıyor olman senin saçma sapan biri olarak algılanmana yol açıyor...” diyerek fiziksel koşullara ilişkin

sıkıntısını ifade etmiştir. Uzmanların adliye ortamında kendilerine ait bir odalarının, masalarının, bilgisayarlarının bulunmaması sebebiyle iş yerine bağlanma gibi temel sorunlardan raporları hazırlama sürecinde yaşadıkları minör sorunlara kadar bir çok sorunla karşı karşıya geldiklerini ifade etmişlerdir. Uzmanlar görüşmeleri duruşmaların olmadığı zamanlarda duruşma salonlarında, duruşma olduğu zamanlarda ise adliye koridorlarında ya da adliye kafeteryasında gerçekleştirmek zorunda olduklarını belirterek istisnasız hepsi bu durumun kendileri için her anlamda ciddi düzeyde bir dezavantaj olduğunu bastırarak dile getirmişlerdir ve bu konuya ilişkin değişiklik yapmak istediklerini öncelikli olarak belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra uzmanların bir kısmı işe alım kriterlerine ilişkin değişiklik yapmak istediklerini, cari atamadan çok mülakat ile alıma ilişkin değişiklikler olabileceğini ifade etmiştir. Ancak uzmanların mülakattan kastettikleri ülkemiz sistemindeki mülakattan çok çocuğa yaklaşım, empati becerileri, çocuk gelişimi, mesleki yetkinlik gibi özelliklerin ölçülebildiği ya da test edilebildiği, işe alımdan sonra bir süre staj içeriği olan ve sonrasında bir deneme süresine tabi olan personel alımının velayete ilişkin karar veren uzmanların alım süreci olması gerektiğini ifade etmişlerdir. 2. katılımcının görüşünü “...Öncelikle KPSS ile alım tek başına yetmez mutlaka bir mülakat sınavına sokardım. Adli sistem diğer sistemlerden çok farklı ben diğer sistemlerde de çalıştım gerçekten burası çok daha uzmanlaşmayı gerektiren bir dal. Mutlaka standart memur alımları mülakatını kastetmiyorum bir mesleki mülakat yapacak bir ekip kurulmasını isterdim. Mülakat sonrası alınmalarını isterdim, daha sonra en az altı ay mutlaka bir mahkemede bir sorumluluk bir görev vermeden mahkeme ortamını görerek meslek elemanının yanında nasıl okullarda staj yapıyoruz, adliyede de bu süreci görmelerini yaşamalarını isterdim, aynı zamanda da bir eğitim programı hani adliye sistemini tanıma mesleki kararlarını yerine getirirken ki süper vizyonun boş kalmaması için bir yandan staj gibi düşünün, bir yandan staj teorik destekle katkı. Bunu yaptıktan sonra mahkemelere atanmalarını isterdim...” şeklinde dile getirmiştir. Bu şekilde hem daha adil hem de çocuğun yüksek yararı açısından daha sağlıklı velayet sonuçlarının ortaya çıkabileceği görüşme yapılan uzmanlar tarafından iddia edilmektedir. Farklı disiplinlerin bir araya gelerek bir ekibin oluşturulması ve velayete ilişkin kararların mesleki tartışma ortamlarında elde edilen sonuçlarla verilmesi için sistem üzerinde değişikliklerin

yapılması gerektiğini ekleyen uzmanlar da bulunmaktadır. Mevcut sistemin çocuğa dokunmadığı eleştirisini yapmaktan kaçınmayan uzmanlar, zaman zaman bu vakaların yalnızca ‘iş olsun diye’ değerlendirildiğini dile getirerek, sistemin yurtdışı standartlarını revize etmeden, ülkemiz şartlarına uyarlamadan tepeden inme getirildiğini ve sonrasında çıkan sorunların da çözümü adına kaplumbağa hızında ilerleme yapıldığını ifade etmişlerdir. Raporların problem yaşanması durumunda iletilmesinin mümkün olacağı bir üst komisyona ihtiyaç duyulduğu bulgusu da uzmanlar tarafından değiştirilmek istenen standartlar arasındadır.

Uzmanların değiştirmeyi istedikleri şeylere ilişkin bulgulardan biri de yardımcı tanık beyanı almaya ilişkin yaşadıkları sıkıntılara yöneliktir. “...Fiziksel koşullar daha iyi olsaydı ve yasal çerçeve izin verseydi, ben mesela yardımcı tanık beyanı almayı çok isterdim. Arasınlar, mektup yollasınlar. Hani kendi şahitliklerini onlarda çok güzel uyguluyor, çokta sağlıklı oluyor. İsterdim ama bu sistemde yapılamıyor. Bizim yasalarda çevremizde müsait değil. Hani yasal çerçevede biz gidip bu konuda bilgi alabiliriz, ama “ya arkadaş sen gidip nasıl benim çocuğumun öğretmeniyle konuşursun” dese başımıza ne geleceği konusunda hiçbir fikrimiz yok. Çünkü mahkeme bize gidin bununla ilgili de bir görüşme yapın demiyor, orda bizim aldığımız bir inisiyatif var ve bunun sınırları her Türk işinde olduğu gibi kısıtlı ve belirsiz. Bir de boşanmayı uzatmak isteyen insan bize gelmiyor...” diyerek 4. katılımcı yardımcı tanık beyanlarına ilişkin isteğini dile getirmiştir. Bu anlamda uzmanlardan sistemden ve hakimlerden kaynaklanan sebeplerle yeterince bilgi toplayamadıklarına ilişkin bilgi edinilmiştir.

4.TARTIŞMA VE YORUM

Bu çalışma; boşanma nedeniyle parçalanan ailelerde çocukların velayetine karar verme sürecinde hazırlanan raporlarının incelenmesini ve raporları hazırlayan uzmanların, çocukların velayetine ilişkin rapor hazırlama süreci ile ilgili görüşlerini betimlemeyi kapsamaktadır. Bu bölümde, yapılan araştırmadan elde edilen sonuçlar yorumlanarak, konu ile ilgili literatürden yararlanılarak tartışılmıştır.

Yapılan bu araştırmada boşanma davası açanların çoğunluğunun(% 69,2) kadınlar olduğu belirlenmiştir (Çizelge 3.3.) Aybey (2015) tarafından yapılan bir araştırmada da boşanma başvurusu yapanların çoğunluğunun (% 94,1) kadınlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda aynı çalışmada boşanma başvurusunda bulunan kadınların boşanma nedenlerinin yoğun olarak erkeğin olumsuz davranışları, şiddet, aldatma ve sevgi eksikliği başlıkları altında toplandığı sonuçlarına yer verildiği görülmektedir. Aybey (2015)' in yaptığı araştırmanın bulguları ile yaptığımız bu araştırmada ulaşılan bulguların paralel olduğu görülmektedir. Boşanma davalarının yoğun olarak kadınların başvuruları sonucunda açılıyor olmasının sebebinin, kadınların aile içerisinde söz sahibi olmaması, saygı ve sevgi görmemesi, kendini değersiz hissetmesi gibi sebeplerle kadının evliliğe devam etmesinin daha da zorlaşması ve bunun sonucunda boşanmaya yönelmesinin, annelerin davacı olma yüzdelerini arttırdığı düşünülmektedir. Farklı bir bakış açısı ile değerlendirme yapılacak olduğunda ülkemizde kadınların artık sosyal politika bağlamındaki desteklerinin artması, kadın haklarına ve potansiyellerine ilişkin bilinçlenmenin ivme kazanması ile kadınların toplumsal pozisyonlarının farkına varmış olmaları sebebiyle boşanmaya ilişkin daha rahat karar veriyor olabildikleri şeklinde yorum yapılabilir. Velayete ilişkin karar verme sürecinde davacının anne ya da baba olması tek başına herhangi bir öneme sahip olmasa da dolaylı olarak süreci etkilemektedir. Çünkü incelenen davaların çekişmeli davalar olduğu bilindiğinden ülkemizdeki sorunların

toplumsal cinsiyet bağlamında yoğunlaşmasının boşanmaya, bu sebeple velayete de yansdığı düşünülmektedir.

Çizelge 3.1.'de rapor içeriğinde adı geçen çocukların demografik bilgilerine yer verilmektedir. Velayete konu olan çocukların cinsiyetleri değerlendirildiğinde erkek çocukların daha fazla velayete konu olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra çocukların yaşlarına ilişkin bulgulara bakıldığında, % 42'yle en çok 0-6 yaş aralığında yoğunlaştığı görülmektedir. Kır ve Bülbül (2012) tarafından yapılan çalışmada boşanmaların % 53 oranında evliliğin ilk beş yılı içerisinde gerçekleştiği bulgusuna yer verilmektedir. TÜİK (2016) verilerinde boşanmaların yoğun olarak (%39,1) evliliklerin ilk beş yılında gerçekleştiği görülmektedir. Kır ve Bülbül (2012)'ün yapmış oldukları çalışma verileri ve TÜİK (2016)'in boşanma verileri ile araştırmamızın sonucunda elde edilen velayeti değerlendirilen çocukların yaş aralıklarına ilişkin verilerin birbirleri ile ilişki olduğu söylenebilir. Çizelge 3.1.'de belirtildiği üzere velayeti en az tartışılan yaş aralığı 16-17 (% 54,9) yaştır. Velayeti en az konuşulan çocukların yaşlarının 16-17 yaş olmasının sebebi olarak, o yaş grubu çocuğa sahip ailelerin genellikle çocuğun reşit olmasına az zaman kalmış olması nedeniyle velayete ilişkin çekişme yaşamadıkları ya da ülkemiz adalet sisteminin işleyiş hızı dikkate alındığında dava sonuçlanana kadar bu yaş grubu çocukların velayetine ilişkin karar verme gerekliliğinin ortadan kalkması olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Alexander (1997) bir çocuğun yaşının velayete ilişkin kararın temelini etkileyeceğini dile getirmiştir. Çünkü bir bebeğin, bir çocuğun ve bir ergenin yüksek yararlarının farklı şekilde değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Alexander'ın iddiasında olduğu gibi, çocukların yaşları velayete ilişkin değerlendirmede hem yüksek yararları açısından hem tercihlerine ilişkin fikir beyan etmeleri ve beyan ettikleri fikirlerin ne derecede önemsenmesi gerektiğine karar verilmesi açısından, hem de yaşı ve gelişimi arasındaki paralelliğin tespit edilebilmesi açısından önem taşıdığı düşünülmektedir. Bray ise çocuğun boşanmaya uyumunu anlayabilmek için farklı yaşlardaki çocukların gösterdikleri farklı örüntüler üzerine odaklanması gerektiğini düşünmektedir (Stahl, 2012). Elde edilen bulgular çerçevesinde raporların içeriğinde çocukların yaşları %98.2 oranında yer almaktadır.

Buna dayanarak raporları hazırlayan uzmanların da çocukların yaşlarını önemsediklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Çizelge 3.1.'de belirtilen rapor içeriklerinde velayeti görüşülmeyen 14 çocuğun velayetlerinin görüşülmeme sebeplerinden en çarpıcı olan çocukların yaşlarının 18'i geçmiş olması durumudur. Türk Medeni Kanunu'nda 18 yaşını geçen her birey ergin sayılmaktadır. Bu sebeple bu çocukların velayetine ilişkin karar verme durumu söz konusu olmamaktadır (TMK, 11/I).

Evebeynlerin demografik bilgilerine yer verilen Çizelge 3.2.'de boşanan annelerin neredeyse yarısının düzenli bir işte çalışmadıkları görülmektedir. Babaların ise büyük kısmı düzenli bir işte çalışmaktadır. Hiçbir gelire sahip olmayan annelerin oranı davaya konu olan anneler içerisinde geniş bir yer (% 40.2) tutmaktadır. Babalarda ise hiç gelire sahip olmadığını belirten grup % 8,4'lük orandan oluşmaktadır. Bunun yanı sıra babaların yarısından fazlası 501-3000 TL arası gelire sahip olduklarını belirtmişlerdir. Aybey (2015) tarafından yapılan çalışmanın bulgularına bakıldığında, boşanma başvurusunda bulunan kadınların % 36,99'u ev hanımı, % 5,48'i ise işsizdir. Yapılan araştırmada ve Aybey (2015)'in yaptığı araştırmada değerlendirmeye alınan kadınların yarıya yakınının iş gücüne katılmadıkları görülmektedir. Annelerin genelde düzenli bir işe sahip olmaması ve yüksek bir oranının hiçbir gelire sahip olmaması, bunun yanı sıra babaların genelinde düzenli bir işe ve gelire sahip olmaları ülkemizdeki kadın istihdamına ilişkin gerçeklerin bir yansıması ve ataerkil aile yapısının hakim olması sebepleriyle değerlendirilebilir. Üçler ve Kızılkaya (2014)' ya göre ülkemizde kadınların genel olarak iş gücüne katılma oranları oldukça düşüktür. Kadınların istihdamını azaltan faktörlerden biri ise çocuk sahibi olma durumudur (Kızılgöz Ayvaz, 2012). Çalışma kapsamında velayete ilişkin raporların değerlendirildiği düşünüldüğünde velayete konu çocukların annelerinin çoğunlukla düzenli iş ve gelire sahip olmayışları bu nedenlerle açıklanabilir.

Aynı çizelgede ebeveynlerin öğrenim durumları değerlendirildiğinde az bir kısmının üniversite mezunu (anneler; % 13.1, babalar; % 19.7) olduğu görülmektedir. Aybey (2015) tarafından yapılan araştırmanın bulguları da çalışma bulgularını destekler niteliktedir. Aybey (2015)'in çalışmasında da boşanma nedeniyle başvuruda bulunan kadınların %53,42'sinin ilk ya da ortaokul mezunu olduğu, yalnızca % 19,86'sının üniversite mezunu olduğu bulgularına yer verilmektedir. Bu bağlamda bir yoruma gidilecek olduğunda çalışma kapsamında değerlendirilmeye alınan davaların tamamının çekişmeli davalar olduğu bilinmektedir. Yüksek eğitim düzeyine sahip bireylerin çekişmeli davalara gerek kalmadan anlaşmalı boşanmaya karar veriyor olması öngörüsüyle, değerlendirilen bu çekişmeli davalarda öğrenim düzeyinin düşük olduğu düşünülmektedir.

Çizelge 3.4.'te verilen bulgular değerlendirildiğinde velayete ilişkin raporlarda ebeveynlerin boşanma sebeplerine ilişkin bilgilerin fazla yer almadığı görülmektedir. Bunun sebebi olarak dava dosyasında bu konuyla ilgili yeterince bilgi olmasından dolayı bilgi kirliliğine yol açmamak için aynı bilgilerin yeniden velayet raporunda belirtmeye ihtiyaç duyulmadığı düşünülmektedir. Değerlendirmede bulunan raporlarda ise boşanma sebebinin geçimsizlik, aldatma ve şiddet iddiaları başlıkları altında toplandığı görülmektedir. İşsever ve Dişçi (2001) tarafından yapılan çalışmanın bulgularına bakıldığında, boşanma sebepleri %71,4 oranında şiddetli geçimsizlik, %10,2 oranında alkolün kötüye kullanımı ve %8,8 oranında kötü muamele olarak belirtilmiştir. Yapılan çalışmanın bulguları İşsever ve Dişçi (2001) tarafından yapılan çalışmanın bulguları ile paralellik göstermektedir. Ebeveynlerin bağımlılık durumlarına ilişkin ise rapor içeriğinde neredeyse hiç bilgi bulunmadığı Çizelge 3.4.'te görülmektedir. Annelerin % 0,9'unun babaların ise % 3,7'sinin alkol bağımlısı olduğuna ilişkin bilgi yer almaktadır. Ancak yer alan bilgilerin doğruyu ne derece yansıttığına ilişkin kesin bilgi mevcut değildir. Raporlar içeriklerinde bağımlılık durumuna ilişkin bulguların ebeveynlerin herhangi bir bağımlılığının bulunmaması sebebiyle az olduğu düşünülse de, rapor hazırlama sürecinde standart bir bağımlılık bilgisi alınmasının gerekliliğine ilişkin zorunluluk bulunmamaktadır. Bununla birlikte bağımlılık durumunun uzmanların ailelere ilişkin yönelttikleri

standart bir soru olmadığı ve bağımlılığa ilişkin hastane raporlarına ve yardımcı kaynak desteklerine başvurulmadığı araştırmanın görüşme boyutundan elde edilen bulgular arasındadır. Araştırmamızda elde edilen bulgulara göre bağımlılık durumuna ilişkin bilgi edinmek amacıyla toplanan bilgiler yalnızca tarafların beyanına ve iddialarına dayanmaktadır. Bu sebeple de elde edilen verilerin yeterli olmadığı düşünülmektedir. Austin (2002), velayete ilişkin değerlendirmeler için alkol bağımlılığının tespit edilebilmesi amacıyla yardımcı kaynak verilerinin önemine vurgu yapmıştır ve uzmanın veri topladığı herkesten ebeveynlerin alkol kullanımına ilişkin bilgi toplamasının gerekliliğinden bahsetmiştir. Alkol bağımlılığının velayete ilişkin karar verme sürecinde hem çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarının karşılanma durumu, hem istismar ihtimalinin artması, hem de çocuğun yüksek yararı bağlamlarında önem taşıdığı düşünülmektedir. İşsever ve Dişçi (2001) tarafından yapılan çalışmada boşanma sebeplerinin %10,2 sini alkol bağımlılığının oluşturduğu bulgusuna dayanarak bu bilginin sorgulanmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Çizelge 3.5.'te velayete ilişkin karar verme sürecinde ebeveynler ve yakın çevre ile gerçekleştirilen görüşmelere ilişkin bulgulara yer verilmektedir. Raporların içerikleri değerlendirildiğinde raporların % 17,8'inde anne ile görüşme yapılmadığı, %15,9'unda baba ile görüşme yapılmadığı bulgularına ulaşılmıştır. Çalışmanın nitel boyutundan elde edilen bilgiler değerlendirildiğinde yapılmayan bu görüşmelerin sebeplerinin genel olarak dosya bilgilerinde kişilerin iletişim bilgilerinin olmaması ya da kişinin görüşmeye karşı direnç göstermesi olduğuna yöneliktir. Ebeveynlerle yapılan görüşmelerin neredeyse tamamının adliye ortamında yapıldığına ilişkin bulgulara Çizelge 3.5.'te yer verilmiştir. Bu durumun farklı birkaç sebepten kaynaklandığı, bulgularda yer verilen ve ileride detaylı olarak tartışması yapılacak olan, araştırmanın uzmanlarla yapılan görüşmeler boyutunda elde edilen bulgularla ortaya konulmuştur. Uzmanlarla yapılan görüşmelerde elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, görüşmelere ilişkin sürecin denetiminin mahkemenin hâkimine bağlı olduğu ve konuya ilişkin taktir yetkisinin yalnızca hakimde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Hakimden hakime değişen bu kararda bazen hâkimlerin

velayete ilişkin değerlendirme sürecinde ev ziyareti yapılmasına gerek duymadıklarını belirten uzmanlar, konuya ilişkin ev ziyaretine ihtiyaç duydukları zamanlarda hakimin gerekli görmemesi durumunda ev ziyaretlerini gerçekleştiremediklerini dile getirmiştir. Aynı zamanda uzmanların kullanımı için uygun bir aracın tahsis edilememesi sebebiyle uzmanların ev ziyaretine ya tarafların araçları ile ya da taksi kullanarak gitmek zorunda kaldıkları ve bu nedenle ev ziyaretleri hem maddi hem de manevi açıdan uzmanlar için sıkıntı oluşturduğu bilgileri araştırmanın uzmanlarla yapılan görüşmeler boyutundan elde edilen bulgular arasındadır.

Çizelge 3.6.'da de annelerin yalnızca % 8,9'unun, babaların ise yalnızca % 7,5'inin evine ziyaret gerçekleştirdiği bulgusu yer almaktadır. Bow ve Quinell (2004)'in çalışmasında uzmanların velayete ilişkin hazırladıkları raporlar değerlendirilmiş ve değerlendirme yapılırken raporların % 34,6'sında ev ziyareti yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan çalışma ile Bow ve Quinell (2004)'in çalışması karşılaştırıldığında, bu araştırma da değerlendirilen raporlarda yapılan ev ziyaretlerinin çok az olduğu yorumu yapılabilir. Stahl (2012), ev ziyaretlerinin uzmanlara anne-baba ve ilişkilerini değerlendirme şansı verdiğini dile getirmiştir. Lufthman ve ark. (2005) tarafından sosyal çalışmacılar için çocuk velayeti değerlendirmelerine ilişkin hazırlanmış olan kılavuzda, ev ziyaretlerinin önemi belirtilmiştir. Bir ev ziyareti, fiziksel alan, emniyet, lokasyon, bakım, vb. gibi konularda uzmana bilgi sağlayabilir. Ev ziyareti sonucunda önemli iddialar söz konusu olduğunda, sosyal hizmetlere (ülkemiz için Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde mevcut Çocuk Hizmetleri Daire Başkanlığı) sevk gerekebilir (Lufthman ve ark. 2005). Bu sebeplerle velayete ilişkin değerlendirmede ev ziyareti yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bow ve Quinell (2001)'in diğer bir çalışmasında ebeveyn-çocuk iletişiminin ev ortamında gözlemlenmesinin önemine vurgu yapılmıştır. Bow ve Quinell (2004)'in yaptığı çalışmaların bulgularına bakıldığında ebeveyn çocuk gözlemlerinin % 22'sinin ev ortamında gerçekleştiği görülmektedir. Üner Altuntaş (2010) tarafından yapılan çalışma sonucunda, velayete ilişkin değerlendirmelerde ev ziyaretlerinin yeterince önemsenmedi belirtilmiştir. Ev

ziyaretlerinin önemi değerlendirildiğinde; gerçekleştirilen ev ziyaretlerinde ilişkilerin dinamikleri değişmekte, ebeveynler kendilerini daha rahat hissetmekte, daha kolay iletişime geçmekte, fikirlerini ve duygularını daha kolay paylaşabilmekte ve daha rahat soru sorabilmektedir. Bu sayede ebeveynlerin değer yargıları, çocuğa karşı olan tutum ve davranışları öğrenilebilmektedir. Ev ziyaretleri sayesinde çocuğun yaşadığı ortam, ebeveynleri ile olan ilişkisi, evde aldığı sorumlulukların gözlemlenebilme şansı doğmaktadır (MEB 2013). Ev ortamının görülmesi çocuğun ev içerisindeki imkânların tespit edilebilmesi çocuğun ve ebeveynlerin ev ortamında gözlemlenebilmesi ve bu gözlem sonucunda ev ortamının çocuğun gelişimini nasıl etkileyeceğine yönelik elde edilecek olan bulguların velayete ilişkin karar verme sürecinde değerlendirilebileceği ve bu bulgulardan elde edilecek olan sonuçların kanaate etki edeceği düşünülmektedir.

Çizelge 3.7.'den elde edilen bulgulara bakıldığında, değerlendirmelerin çoğunda ebeveynlerin sağlık durumuna ilişkin beyanlarının yer aldığı görülmektedir. Ancak rapor bilgilerinin içeriği değerlendirildiğinde bu konuya ilişkin herhangi bir yardımcı kaynak taramasında bulunulmadığı gözlemlenmiştir. Yine aynı durum ebeveynlerin kendi aile ilişkileri hakkında buldukları beyan için de geçerlidir. Yalnızca beyana dayalı olarak elde edilen bu verilerin yardımcı kaynak verileriyle desteklenmesi sonucunda bir anlam kazanabileceği ve raporun kanaatine etki edebileceği düşünülmektedir. Lufhtman ve ark. (2005) velayete ilişkin değerlendirmede yardımcı kaynak verisi olarak her iki tarafın mahkeme raporlarının, polis kayıtlarının istenmesi gerektiğini, çocuğun eğitim kayıtlarına ve ebeveynlerin ve çocuğun varsa psikiyatrik ve tıbbi değerlendirme kayıtlarının değerlendirilerek nihai raporda özetlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Austin (2002) yardımcı kaynak verilerinin aileye ilişkin bilgileri toplamak adına önemli olduğunu dile getirmiştir. Kalkavan ve Büken (2017)'e göre çocukların ve ebeveynlerin mental ve fiziksel sağlık durumları, çocuğun velayetine ilişkin değerlendirmelerde uygun ebeveynin belirlenmesi için değerlendirmeye alınması gereken başlıklar arasındadır. Aynı zamanda Çizelge 3.8.'de yer alan ebeveynlerin anne-babaları ile olan ilişkilerine yönelik bulgular da yardımcı kaynak verileri arasında yer alan önemli bilgilerden biridir. Literatür

bilgileri ile bir yoruma gidildiğinde ebeveynlerin sağlık durumuna ilişkin ve aileleri ile olan ilişkilerine yönelik detaylı bulguların velayete ilişkin ve sosyal destek mekanizmalarında ailelerin durumuna karar verme sürecinde önemli birer faktör olarak değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Çizelge 3.9.'da belirtildiği üzere, değerlendirilen raporların içeriğinde çocukların gelişimlerine ilişkin az bilgiye rasatlanmıştır ve bu bilgiler yoğun olarak çocukların genel gelişimlerine yöneliktir. Rapor içeriklerinde velayete konu olan çocukların % 20,8'inin genel gelişimi hakkında yorum mevcuttur ve bu yorumların çoğunluğu çocuğun normal gelişim gösterdiğine ilişkindir. Diğer gelişim alanlarına bakıldığında ise genel gelişimden sonra en çok sosyal-duygusal gelişim alanına ilişkin yorum yapıldığı görülmektedir. Bunun sebebinin ise ÇHS'ne dayanarak katılım hakkına önem verilen çocuğun fikrini desteklemek amaçlı olabileceği düşünülmektedir. Çünkü rapor içeriklerindeki sosyal gelişime ilişkin açıklamalar genelde çocuğun kendini ifade etme becerileri ve iletişim becerilerine yöneliktir. Diğer gelişim alanlarında ise yapılan yorumlar neredeyse yok denilecek kadar azdır. Velayete ilişkin değerlendirmede bulunan uzmanların raporların içeriğinde kaanat bildirmek adına çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarının en önemli noktalardan birini oluşturduğu bulgusu hem Çizelge 3.11.'de belirtilmekte, hem de araştırmanın uzmanlarla yapılan görüşmeler boyutunda elde edilen bulgular arasında yer almaktadır. Ancak raporların içeriğinde çocuğun gelişim özelliklerine ilişkin bilginin çok az olduğu, gelişime ilişkin durumunun tespitinin de çocuklarla yapılan görüşmeler esnasında sorulan kısa sorular ve yapılan gözlem sonucunda elde edilen bilgilerle sınırlı olduğu görülmüştür. Çocuğa ilişkin karar verme sürecinde çocuğun gelişimi bu kadar önemsenirken çocuğun sağlıklı bir gelişim değerlendirmesinden geçmemiş olması, gelişimine ilişkin karar verilirken gelişimlerinin sağlıklı bilgi verme ihtimali yüksek olmayan yöntemlerle belirleniyor olmasının çelişkili olduğu düşünülmektedir. Raporlarının içeriğinde ebeveynlere ya da çocuklarla yapılan herhangi test, envanter vb. standart bir uygulamaya rastlanmamıştır. Çocuğun gelişiminin değerlendirilmesi ve izlenmesi; onun fiziksel, bilişsel, dil, sosyal ve duygusal ve motor alanlarda gelişimini en uygun şekilde desteklemek için, ona bu desteği veren kişilerin

becerilerinin, ona bakım verilen ve gelişiminin sağlandığı ortamın anlaşılmasını ve desteklenmesini amaçlayan bir süreçtir. Bu sebeple gelişimsel değerlendirme çocukların uyaran eksikliği, çevre yoksunluğu, yeterli olmayan aile bağlanması gibi çocuğa ilişkin dezavantajların tespit edilebilmesi için önem taşımaktadır (Ertem 2006). Erken müdahale için gelişim değerlendirmesinin gerekliliği tartışılmaz derecede önemlidir. Güncel araştırmalar, erken müdahalenin önemini ve erken çocukluk yıllardaki uyaran eksikliğinin ve ihmalin; fiziksel, bilişsel, dil, sosyal ve duygusal ve motor problemlere neden olabileceğini göstermektedir ve bu araştırmaların içeriğinde çocuklukların erken yıllardaki deneyimlerinin olumsuz olması zekalarının, duygularının ve kişiliklerinin sorunlu gelişmesine neden olabileceği belirtilmektedir (Akdağ 2015). Stahl (2012), aile mahkemelerinde görevli uzmanların aile ve çocuk gelişimi konularında yeterli mesleki bilgi ve birikime sahip olmaları gerektiğini vurgulamışlardır. Bu sebeplerle velayete ilişkin değerlendirmelerde çocuğun gelişiminin değerlendirilmesinin önemli olduğu sonucuna varmak yanlış olmayacaktır. Velayete konu çocuğun gelişiminin sağlıklı devam edebilmesi, gelişimine ilişkin bir gerilik mevcutsa erken müdahalede bulunulabilmesi ve gelişimini geciktiren faktörlerin değerlendirilerek velayetle ilgili karara, bu sonuçlara göre varılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Çizelge 3.9.'da belirtilen gelişim alanlarına ilişkin bulgulara bakıldığında velayete ilişkin değerlendirmede en çok önemsenen alanlar genel gelişim ve sosyal-duygusal gelişim olduğu görülmektedir. Bütüncül bir bakış açısıyla her gelişim alanının ayrı ayrı önem taşıdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Santrock (2012)'a göre gelişim çok boyutludur, çok yönlüdür ve bağlamsaldır. Gander ve Gardiner (2004)'e göre ise gelişim alanları bir bütündür ve bütün gelişim alanları birbirini etkiler. Her gelişim alanına ilişkin bilgi çocuğun yüksek yararı bağlamındaki kararı etkileyecek niteliğe sahiptir. Bunun sebebi her çocuğun biricik olması ve her raporun birbirinden bağımsız olmasıdır. Bu sebeplerle her çocuk kendi özelinde değerlendirilmeli ve her faktör “çocuğa göre” değerlendirilerek bir sonuca ulaşılmalıdır. Örneğin motor gelişime ilişkin iki ayrı çocukta saptanan geriliğin sebeplerine yönelik değerlendirme yapıldığında, birindeki motor gelişimde geriliğe neden olan faktörler velayete ilişkin

karar verilme sürecinde önem taşıyorsa da diğerinde bu nedenler velayete karar verilme sürecini etkileyen ciddi bir faktör olarak karşımıza çıkabilir. Ya da yalnızca bilişsel gelişim ya da sosyal-duygusal gelişim gibi belirli alanların normal seyrediyor olması, çocuğun genel gelişiminin normal olduğu anlamına gelmez ve gelişimi etkileyen bazı faktörlerin önemsenmemesi sonucu bizi çocuğun yüksek yararından uzak bir sonuca ulaştırabilir. Velayete ilişkin değerlendirmede gelişimin bütün boyutları önemlidir. Bu sebeple çocuğun her gelişim alanının onun yüksek yararına ilişkin kararda etkili olan faktörler arasında olduğu düşünülmektedir.

Çocuğa ve ebeveynlere uygulanan testlere ilişkin yapılan değerlendirmede incelenen raporların içeriğinde ebeveynlere uygulanan hiçbir teste ilişkin bilgi bulunmadığı, ancak iki çocuğa cümle tamamlama testi uygulandığı Çizelge 3.10.'da görülmektedir. Raporların içeriğinde çocuklara uygulanan bir gelişimsel taramaya ya da değerlendirmeye ilişkin bilgi yer almamaktadır. Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun'da belirtildiği üzere bu mahkemelerde çalışan uzmanlar pedagoğ, sosyal çalışmacı ya da psikoloğ kadrolarına atanmaktadırlar (K.n.: 4787) Raporları hazırlayan uzmanlarının çoğunun pedagoğ kadrosunda olması, mezuniyet alanlarının bu testleri uygulamak için uygun olmaması, bakanlığın uzmanlar için eğitimini zorunlu tuttuğu ya da imkan sağladığı her hangi bir test, envanter vb. eğitim sisteminin bulunmaması sebepleriyle hem ailelere hem de çocuklara herhangi bir test, envanter vb. uygulama yapılamadığı düşünülmektedir. Ancak Otto ve ark. (2000), çocukların üstün yararı ve ebeveynlerin bu üstün yararı karşılama yeteneklerinin göz önüne alınabilmesi için uzmanların çeşitli davranışlar, kapasiteler ve ihtiyaçlar konusunda değerlendirmeler yapmaları gerektiğini ve uzmanların çocuk gelişimi, ebeveynlik becerileri, aile ilişkileri ve psikopatoloji konularında alınan eğitim sonucunda ebeveyn ve çocuk hakkındaki, yorum ve kanaatleriyle yargılama sürecine yardımcı olma görevini üstlenmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Ackermen ve Ackermen (1997)'in velayete ilişkin hazırlanan raporları değerlendirmeye aldıkları çalışmalarında katılımcıların % 92'sinin çocuklara test ya da ölçek uyguladığı (her çocuğa ortalama 4,8 test) bunların % 58,2 sinin Wechsler Çocuk Zekası Ölçeği-3 gibi zeka testlerinden ve gelişim

testlerinden oluştuğu, bunun dışında çeşitli algı testleri ve velayet özelinde algı testleri, cümle tamamlama testleri, kişilik testleri ve aile ilişkileri gibi testleri uyguladıkları sonucuna yer verilmiştir. Aynı çalışmada yer alan ebeveynlere uygulanan testler değerlendirildiğinde katılımcıların % 97,4'ünün ebeveynlere test uyguladıkları ve ebeveynlere uygulanan testlerin ortalama sayısının 4,5 olduğu sonucunun araştırmanın bulguları içerisinde yer aldığı görülmektedir. Ebeveynler için uygulanan en yaygın testin ise Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri (% 91,5) olduğu sonuçlarda belirtilmiştir. Quinell ve Bow (2001) tarafından yapılan çalışmada ise uygulanan testlere farklı bir açıyla yaklaşarak, taraflara uygulanan psikolojik testlerden ziyade ebeveyn-çocuk gözleminin önem taşıdığı, bu testlerin kişiye ilişkin hipotez üretmek adına kullanılmasının gerekli olduğu, ancak karar verme sürecinde tek etken olarak değerlendirilemeyeceği yorumu yapılmıştır. Quinell ve Bow (2001)'un dediği gibi hem çocuklara hem ebeveynlere uygulanacak olan testler tek başına velayete ilişkin değerlendirmede kullanılmayacak olsa da karara ilişkin kanaat bildirme sürecinde değerlendirmenin standart ölçek ya da testlerle desteklenmesinin, hem çocuğun gelişiminin doğru değerlendirilebilmesi açısından, hem de ebeveynlerin ebeveynlik profilleri, psikolojik durumları gibi etmenlerin belirlenmesi sonucunda elde edilecek verilerin velayete ilişkin karar verme sürecinde önem taşıması açısından gerekli olduğu düşünülmektedir.

Çizelge 3.10.'da yer alan bulgulara göre, velayete konu olan çocukların % 70'i ile görüşme gerçekleştirildiği raporların incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular arasındadır. Görüşme gerçekleştirilmeyen % 30'luk kısım ile neden görüşme yapılmadığına ilişkin bilgiler ise rapor içeriklerinde genel olarak çocukların yaşlarının küçük olması, görüşme ortamının (adliye) çocuk için uygun olmayışı gibi sebeplerle gerçekleştirilemediği şeklinde belirtilmiştir. Çocuk ile görüşme yapılamamış olması zaman zaman kanaat bildirmeye engel bir durum olsa da bu duruma nadir rastlanmıştır. Genellikle çocukla görüşme yapılamasa da değerlendirilen rapor içeriklerinde velayete ilişkin kanaat bildirildiği gözlenmiştir. Çocuklarla yapılan görüşmelerin ise % 88,7'si adliye ortamında gerçekleştirilmiştir. Bunun sebebi olarak yine hâkimlerin tutumları, araç imkânsızlıkları gibi etmenlerin

olduğu araştırmanın görüşme boyutunda uzmanlardan elde edilen bulgular arasındadır. Ancak her ne olursa olsun çocuklarla adliye ortamında ve genellikle ebeveynlerden birinin yanında gerçekleştirilen, çocuğun yaşına ve gelişimine uygun yapılandırılmış bir ortamın sağlanmadığı sağlıklı görüşmelerin velayete ilişkin süreci farklı etkileyebileceği ve çocuğun yüksek yararının ortaya koyulmasını güçleştirebileceği düşünülmektedir. Altındağ ve Sağlam (2012), velayete ilişkin değerlendirmelerde çocuk merkezli bir bakış açısıyla uzmanın, çocuğun kendini en rahat hissettiği yer olarak nitelendirilen ev ortamında dinlenmesinin daha değerli olacağını belirtmiştir. Ackerman ve Ackerman (1997) tarafından yapılan çalışmada katılımcıların % 90,8'i çocuk ve ebeveynlerle ayrı ayrı ve her çocuğun ebeveynleriyle birliklerde olduğu görüşmeler yaptıkları bulgusuna yer verilmektedir. Luftman ve arkadaşları (2005), çocuklarla tek tek ve birden fazla görüşme yapılmasının velayete ilişkin değerlendirme sürecindeki gerekliliğine değinmiştir. Bu şekilde ayrı ayrı görüşmelerin çocuğun hem bağımsız fikrini ortaya koyabilmesi hem ebeveynleriyle ayrı ayrı iletişimlerinin gözlemlenebilmesi, hem de ebeveynlerinin birlikte olduğu ortamın nasıl olduğuna ilişkin bilgilerin önemsenmesi amacıyla düzenlendiği düşünülmektedir. Ackerman ve Ackerman (1997)'in çalışması ile araştırmamızın bulguları karşılaştırıldığında, değerlendirilen raporlardaki görüşmelerin çok daha az olduğu söylenebilir. Üner Altuntaş (2010) tarafından yapılan çalışmanın bulgularında ise velayete ilişkin değerlendirmelerde çocuklarla yapılan görüşmelerin literatürde belirtilen standartlardan uzak olduğu bulgusuna yer verilmiştir. Araştırmamız kapsamında değerlendirilen raporlarda çocukların çoğu ile görüşme yapıldığı belirtilse de bu görüşmelerin uygun ortamlarda yapılmadığı ve yeterli olmadığı düşünülmektedir. Görüşme yapılan çocukların yarısının velayete ilişkin görüşünün alındığı ve görüşü alınan çocukların sekiz tanesinin tercih ettiği ebeveyn dışındaki ebeveynine velayetinin verildiği Çizelge 3.9.'da görülmüştür. Çocukların yalnızca yarısının görüşüne başvurulmuş olmasının sebebi olarak çocukların yaşlarının küçüklüğü sebebiyle bir tercihe zorlanmasının uygun olmadığı düşüncesi uzmanların yazdıkları raporların içeriğinden elde edilen bilgilerdendir. Bunun yanı sıra sekiz çocuğun tercih belirttikleri ebeveynlerine velayetlerinin verilmemiş olmasının sebebi olarak tercih ettikleri ebeveynlerin şartlarının çocuklar için uygun olmaması, kardeşlerin bir birinden ayrılmasının uygun bulunmaması ve

çocuğun yüksek yararını engelleyecek bir durumun varlığı nedenleriyle tercihi dışındaki ebeveyne velayetinin verildiği görülmektedir. Akyüz (2015)'e göre normal gelişim gösteren bir çocuğun büyüdükçe yaşamı hakkında alınması gereken kararlara ilişkin görüşleri ve istekleri daha büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple velayete ilişkin karar verilme sürecinde çocuğun görüşünün alınması, yaşı ilerledikçe daha fazla önemli hale gelmelidir. Lufhtman ve ark. (2005)'nin sosyal çalışma görevlileri için oluşturduğu rehberde, mahkemelerin geleneksel olarak daha büyük yaştaki çocukların tercihlerine ağırlık verdikleri belirtilmiştir. Bunun yanında çocuk küçük olsa da 'Kabus görüyor olsaydın kim seni rahatlatırdı?' gibi soruları sorularak yine çocuğun görüşüne ilişkin bilgi edinilebileceğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra çocuğa "Seni sabahları okula kimin bırakmasını isterdin? Ev ödevlerine kim yardım ettiğinde daha mutlu oluyorsun? Kiminle yemek yemekten hoşlanırsın? Gece uyunca kimin sana kitap okumasını istersin? gibi sorular da sorulabilir. UNICEF (2013)'te velayete ilişkin rapor hazırlanırken çocuklarla yapılacak olan görüşmelerin başarılı olabilmesi ve gerekli bilgilerin elde edilebilmesi için çocuğun gelişim basamağının iyi bilinmesi ve görüşme tekniğinin ona göre organize edilmesi gerektiğini belirtmiştir ve bütüncül bir görüşmenin her aşaması çocuk odaklı olması, çocuğun gelişimini dikkate alması ve ekolojik yaklaşımın benimsenmesi gerektiği savunulmuştur. Velayete karar verme sürecinde çocuklarla gerçekleştirilen görüşmelerde çocuğu tanıma adına kullanılabilecek bazı projektif yöntemlerin olduğu ve bunların kullanılmasının çocuğun yüksek yararının sağlanması adına uzmana doğru yönde fikir verebileceği düşünülmektedir. Yavuzer (2016), çocuğun karşı tarafa kendini yansıtmada ve olaylara ilişkin duygu ve düşüncelerini ifade etmesinde, sade bir anlatım aracı olarak çocuk resimlerinin önemine vurgu yapmıştır. Yavuzer' e göre yaşı ve kişilik özellikleri nedeniyle sözlü iletişim kurmakta zorlanan çocukları tanımak için önemli bir teşhis aracı olan resimler, çocuğun sözsüz dilini oluşturması ve bu yolla kendilerini ifade etmelerinin çocuklar için kolay olması sebepleriyle önem taşımaktadır. Velayete ilişkin değerlendirmelerde kullanılması gereken alternatif yöntemlerden birinin de çocuk resimleri olabileceği düşünülmektedir.

Çizelge 3.11.'de görülen diğer bulgular çocukların okulları ile ve kök aileleri ile görüşmelerin oldukça az olduğu yönündedir. Velayete konu olan çocukların yalnızca % 2,4'ünün okuluna ziyarette bulunulmuştur ve yalnızca % 3,4'ünün kök ebeveyni ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Yakın çevre görüşmeleri ise değerlendirilen raporlarda yalnızca % 2,8 oranında gerçekleştirilmiştir. Bunun sebeplerine ilişkin uzmanlarla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular ise hem çeşitli imkan yoksunlukları hem de bu görüşmelere ihtiyaç duyulmaması şeklinde olduğudur. Bu oranlardan anlaşılmaktadır ki, çocuğun velayetine ilişkin değerlendirme yapılırken yardımcı kaynaklardan çok az yararlanılmaktadır. Sebebine ilişkin yorum yapıldığında ise mahkeme hakimlerinin tutumları, uzmanların mezuniyet alanlarının bu değerlendirmeler için uygun olmaması, uzmanın vaktinin yetersiz olması, yeterince uzman istihdam edilmemiş olması, uzmanların iş yükünün fazla olması gibi faktörlerin etkili olabileceği düşünülmektedir. Üner Altuntaş (2010) tarafından yapılan bir çalışmada velayete ilişkin değerlendirmelerde okul ziyaretlerinin yeterince önemsenmediğine vurgu yapılmıştır. Austin (2002) tarafından velayete ilişkin sağlıklı bir değerlendirmenin yapılabilmesi adına, uzmanların tartışmalı konuları çözmesine yardımcı olmak ve ailenin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlamak için önce kaliteli bir yardımcı kaynak veri setine ihtiyaç olduğu dile getirilmiştir. Otto ve ark. (2000), velayete ilişkin değerlendirmede uzmanların, başta velayete konu olan çocuk olmak üzere, annesi, babası yakın çevresi dahil bir çok kişiyi değerlendirmeye dahil etmek zorunda olduklarını ifade etmiştir. Austin (2002)'e göre öğretmenler ve okul personeli (müdür, rehberlik danışmanı, özel eğitim öğretmeni), çocuğun akademik yaşantısında çocuğa ve ailenin katılımına dair çok boyutlu bir perspektif sunmak için eşsiz bir konumdadır. Öğretmenin çocukla geçirdiği süre dikkate alındığında, ebeveynlerden daha uzun zaman aralığında çocuklarla birlikte olduğuna vurgu yapan Austin (2002), öğretmenlerin önemli değişkenler hakkında daha fazla bilgiye sahip olduğu ve çocuğa ilişkin kritik davranışlara şahit olmaları sebebiyle, öğretmen görüşmelerinin velayete ilişkin karar verme sürecinde önemli olduğuna değinmiş ve bazı konularda hem ebeveynlere hem de çocuklara ilişkin iyi bir gözlemci ve değerlendirici olduklarını ve sağlıklı bilgi verebileceklerini eklemiştir. Bu sayede taraflar arasındaki tartışmalı konuların ve çocukların beyanlarının, yardımcı kaynaklarla desteklenerek iddiaların daha sağlıklı

değerlendirilebileceği Austin (2002) tarafından düşünülmektedir. Bu yardımcı kaynakların neler olabileceğine bakıldığında okul notları, gelişimsel, psikolojik ya da eğitsel testler, ebeveyn ve çocuklara yönelik aile tıbbi kayıtları, yakın çevre görüşmeleri (akraba, okul, servis şöförü, komşu), suç kayıtları, eczane kayıtları, sosyal hizmet kayıtları, istihdam belgeleri ve mahkeme bilgileri gibi bilgileri içerdiği literatür taraması sonucunda elde edilen bilgiler arasındadır. Bow ve Quinell (2004)'in çalışmasında velayete ilişkin karar verme sürecine temel olan verilerin ebeveyn görüşmeleri, beş yaşından küçük çocuklar hariç velayete konu olan çocuklar ile yapılan görüşmeler, ebeveynlere uygulanan psikolojik testler, çocuklara uygulanan gelişim testleri, ev ziyaretleri, ebeveyn çocuk gözlemleri, yakın çevre görüşmeleri, okul personeli ile yapılan görüşmeler olduğuna değinilmiştir. Bu bağlamda Bow ve Quinell tarafından yapılan bu çalışmada ebeveynlerin tamamı ile ve çocukların neredeyse tamamı ile görüşme yapıldığı, ebeveynlerin çoğuna testler uygulandığı, bir çok doküman incelendiği, bakıcı, aile hekimi, terapist gibi ebeveynlerin ilişkisine şahit olan kimselerle ve akrabalarla görüşmeler yapıldığı ve neredeyse raporların yarısında ev ziyaretlerinin gerçekleştirildiğine değinilmiştir. Çalışmada yine ebeveyn-çocuk gözlemlerinin öneminden bahsedilmiş, psikologların gözlem yöntemlerinin farklılaştığı, bazılarının ev ziyareti esnasında gözlemler yaptığı, bir kısmının gözlem için yapılandırılmış bir ortam hazırladığı, bazılarının ise herhangi bir yapılandırılmış ortam hazırlamadan spontan gözlemler yaptıklarına vurgu yapmışlardır. Ayrıca çocukların ebeveynlerinden ayrı, çeşitli teknikler kullanarak ve oyunlarla gelişim düzeylerinin tespitinin faydalı olacağını belirtmişlerdir. Araştırmacılar bu bilgilerin çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarının ortaya konulabilmesi ve gelişiminin doğru desteklenebilmesi açısından raporun içeriğinde bulunmasının değerinden ve gerekliliğinden bahsetmişlerdir.

Velayete ilişkin karar verme sürecinde uzmanlar tarafından önemsenen bir noktanın da bağlanma ebeveyni olduğu Çizelde 3.11.'de görülmektedir. Buna ilişkin bilgi toplama süreci, değerlendirilen raporlar içerisinde “doğumundan itibaren bakımını sağlayan kişi” sorusunun cevabı olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmamız kapsamında incelenen raporlarda çocukların doğumundan itibaren % 75,7'sinin bakımlarını annelerinin sağladığı, yalnızca % 5,6'sının bakımının ebeveynlerinin

ortak sorumluluğu ile gerçekleştirildiği göze çarpmaktadır. Bu durum da bizi bağlanma ebeveyninin genellikle annelerden oluştuğu sonucuna ulaştırmaktadır. Bowlby' ye göre bağlanma çocuklar için yaşamsal öneme sahiptir. İnsan hayatı için bağlanmanın üç önemli işlevi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi dünyayı keşfetme esnasında geri dönülebilecek güvenli bir limana sahip olma, ikincisi fiziksel gereksinimlerin sağlanması ve üçüncüsü ise yaşama ilişkin güvenlik duygusu geliştirebilme şansıdır (Tüzün ve Sayar, 2006). Bağlanma ebeveyni çocuğun sağlıklı gelişimi ve toplumsal kabulü için kritik öneme sahiptir. Bu sebeplerle velayete ilişkin değerlendirme sürecinde bağlanma ebeveyninin değerlendirilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Boşanmanın uzun vadedeki etkilerinin kaynağına inildiğinde, birincil ya da ikincil bağlanma figürüne ya da her ikisine birden güvensiz bağlanmaya neden olabileceği bilinmektedir. Güvenli bağlanmanın sağlanamaması çocukluk döneminden yetişkinliğe kadar çeşitli duygusal problemlerle ilişkilendirilir (Emery, 2012). Kelly ve Lamb (2002)'a göre çocuğun bağlanma süreçlerinin araştırılması, velayete ilişkin karar verme sürecinde değerlendirilmesi gereken çocuğun gelişim göstergelerinden biridir. Stahl (2012)'da velayete ilişkin değerlendirme yapan uzmanların çocuğun ebeveyn ilişkilerinde bağlanmanın kalitesine yeterince dikkat etmesinin gerekliliğini belirtmiştir.

Değerlendirilen raporların çoğunluğu pedagoglar yani formasyon sahibi meslek elemanları tarafından yazıldığına ilişkin bulguya Çizelge 3.12.'de yer verilmiştir. Raporların % 18,6' lık bir kısmı ise pedagoga eşlik eden bir sosyal hizmet uzmanı ya da psikolog tarafından ortak yazılmıştır. Raporların içeriğinde velayetin kime verildiğine ilişkin bulgular Çizelge 3.12.'de yer almaktadır. Raporların %67,3'ünde çocuğun velayetinin anneye verilmesine yönelik kanaat bildirildiği görülmüştür. Yalnızca bir raporda çocuğun velayetinin kaldırılarak vasiliğinin babaannesine verilmesine ilişkin kanaat bildirilmiştir. Bunun gerekçesi olarak da çocuğun bağlanma kişinin babaanesi olması, hem annesinin hem babasının çocuğun gelişim sürecine dahil olmamış olması, hem de ebeveyn sorumluluklarını yerine getirmemiş olmaları neden olarak gösterilmiştir.

Tarihsel açıdan bakıldığında önceleri babanın malı olarak değerlendirilen çocuklar, İkinci Dünya Savaşı sonrasında çocuk gelişimi araştırmacıları Mary Ainsworth, James Robertson ve John Bowlby'nin de aralarında bulunduğu birkaç araştırmacının katkılarıyla farklı şekillenmiş ve velayete ilişkin kararlarda annelerin daha tercih edilmesi gerektiğine yönelik tartışmalar artmıştır. John Bowlby, 1951'de Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) savaş sonrası Avrupa'daki çocuklar üzerine yayımladığı bir raporda, "bebeğin ve küçük çocuğun annesiyle sıcak, samimi ve sürekli bir ilişki yaşaması gerektiğini" belirtmiştir. Bu durum babaların genellikle çocuklarının erken yaşlarında gelişimlerine daha az katkıda bulduklarına ilişkin psikanalitik varsayımdan kaynaklanmaktadır. Anne-çocuk ilişkisine yönelik bu varsayımdan kaynaklı tercih edilen velayet ebeveyni olarak önceliği, "uygun olmayan" olmadıkları sürece anneler almaktadır. Ancak bu durum ilerleyen baba-çocuk yönündeki çalışmalarla değişiklik göstermiştir ve çocuğun yüksek yararı kavramının ortaya çıkmasının ardından anne ve babalar çocuğun velayetini almaya ilişkin eşit önceliğe sahip olmuşlardır (Lufhtman ve ark., 2005). Araştırmamız sonucunda elde edilen verilerde velayete ilişkin bildirilen kanaatlerin çoğunluğunun anneye yöneliktir. Değerlendirilen raporlar içerisinde 2. Dünya Savaşı sonrası bakış açısıyla benzeri kararlar mevcuttur; her iki ebeveynin de velayet için uygun olması durumunda tercih anneden yana kullanılmıştır ve gerekçe olarak anneye verilmemesi için herhangi bir nedenin olmaması gösterilmiştir. Yurt dışındaki velayet örnekleri ile karşılaştırma yapıldığında ülkemizde ortak velayetin henüz yasal bir hal almadığı göze çarpmaktadır. Almanya gibi bazı ülkelerde tek ebeveynli velayet istisnai bir durumken, bazı ülkelerde seçenekler arasında tek ebeveynli velayet ve ortak velayet eşit koşullara sahiptir (Kiremitçi 2012). Başta ebeveynlerin arasındaki ilişki olmak üzere, birçok faktörün etki ettiği ortak velayet kararının tercih sebepleri Ackermen ve Ackermen (1997)'in çalışmasında ebeveynler arasında çatışmanın olmaması ve işbirliğinin olması % 82,1, her iki ebeveyne de bağlanma % 56,6, her iki ebeveynin de psikolojik olarak sağlıklı olması % 28,3, ebeveynlerin arzusu % 16 olarak belirlenmiştir. Ancak maalesef ülkemizde henüz ortak velayet kavramının yasal alt yapısının olmaması sebebiyle uzmanlar tercihlerini tek ebeveyne ilişkin yapmaktadırlar. Çocuğun yüksek yararı bağlamında bir yoruma gidilecek olduğunda velayetin kime verileceğine ilişkin kanaat bildirilirken her iki ebeveynin de çocuğun

velayetini almak için uygun olduğu ve ebeveynlerin buna pozitif yaklaşımları durumlarda alternatif bir seçenek olarak ortak velayetin TMK içerisinde değerlendirmeye alınması gerektiği düşünülmektedir. Böyle bir seçeneğin olması durumunda çocuğun sağlıklı gelişiminin destekleneceği ve bu sayede çocuğun yüksek yararının sağlanabileceği kararlar verilmesi adına hâkimlerin bakış açılarının genişleyebileceği öngörülmektedir.

Uzmanların kanaatlerini etkileyen birçok neden vardır. Her raporda birkaç tane neden belirtilmiştir. Buna ilişkin bulgulara Çizelge 3.10.'da yer verilmektedir. Bunlardan en yüksek oranı çocuğun katılım hakkı ve gelişimsel ihtiyaçları almaktadır. Uzmanların kanaatlerini etkileyen parametrelere ilişkin literatür taraması yapıldığında hangi parametrelerin velayete ilişkin karar verme sürecinde etkili olması gerektiğine yönelik çıkarımlarda bulunulan çalışmalar olduğu görülmüştür. Bu çalışmalara ilişkin özet niteliğinde bir değerlendirme yapıldığında, kanaat belirtmek için değerlendirmeye alınan ve gereklilik belirtilen bütün aşamalarda çocuğun gelişimi parametresinin çoğunlukla doğrudan, zaman zamansa dolaylı olarak yer aldığı, bunun yanı sıra çocuğun katılım hakkına önem verildiği söylenebilir (Altındağ ve Sağlam 2012; Lufhtman ve ark. 2005; Bow ve Quinell, 2004; APA, 1994). Bunların yanı sıra çocuğun yaşam düzeni uzmanların kanaatlerini yönlendiren değişkenlerden biridir. Alexander (1977) hangi yaşta olursa olsun kendini ifade etme becerisi gelişmiş olan bir çocuğun velayete ilişkin kararda fikir beyan etme hakkının bulunduğunu vurgulamıştır. BM Çocuk Hakları sözleşmesinin 12. maddesine bakıldığında çocuğun kendi hakkının aktif öznesi olması sebebiyle belirli bir görüş oluşturma yeteneğine sahip olan çocuğun kendisi ile alakalı konularda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkına vardır (BM,1989). Ancak çocukların velayetinin kimde kalmasını istediklerine ilişkin belirtmiş oldukları görüşleri yaşları, gelişimleri ve olgunluk düzeyleri ile paralel olarak değerlendirmelidir (Polat ve Güldoğan, 2015). Velayete ilişkin karar verme sürecinde çocuğun yüksek yararı kavramının, uzmanların kanaat bildirmesi etkileyen çatı kavramı oluşturduğu araştırmanın uzmanlarla yapılan görüşmeler boyutunda elde edilen bulgular arasındadır. Çocuğun yüksek yararının nasıl sağlanacağına bakıldığında ise literatür bilgilerinde çocuğun

yüksek yararının sağlanmasının çocuğun gelişimi ile ilişkilendirildiği görülmektedir (Akyüz, 2015; İHOP, 2012; Serdar, 2008). Bu sebeple velayeti konu olan çocukların içinde buldukları gelişim dönemi, gelişiminde bir gecikme olup olmadığı, çocuğun gelişimini etkileyen başka faktörlerin olup olmadığı, çocuğa özgü sorunların mevcut olup olmadığı, çocuğun gelişimini olumsuz etkileyen sosyal ve çevresel koşulların mevcut olup olmadığı ve ebeveynlerinden hangisinin çocuğun gelişimini daha sağlıklı bir şekilde destekleyeceği parametreleri çocuğun yüksek yararı bağlamında velayete ilişkin kararda etki etmesi gerekli görülen parametrelerdir (UNICEF, 2013). Unutulmamalıdır ki velayete ilişkin değerlendirme yapan uzmanların asıl görevleri çocuğa ilişkindir. Anne-babanın çocuğa karşı yabancılaşması, aile içi şiddet, anne-baba çatışmaları gibi konular ön planda olsa da velayet değerlendirmeleri çocukların gereksinimleri üzerine odaklanmalıdır. Uzmanlar ebeveynlerin sundukları farklı bilgileri çocukların gereksinimlerine ve bu gereksinimlerin en iyi karşılanabilecek olan ebeveynlere yönelik öneriler oluşturabilmek için çeşitli verileri bir araya getirmelidir (Stahl, 2012). Genel olarak ebeveynlerle olan ilişkiler çocukların sosyal, duygusal, kişisel ve bilişsel gelişimlerini çok önemli bir rol oynamaktadır ve bozulmuş ebeveyn çocuk ilişkilerinin çocukların gelişimi ve öz düzenlemeleri üzerindeki olumsuz etkilerini belgeleyen önemli bir literatür mevcuttur (Kelly ve Lamb, 2012). Bunun yanında ebeveynlerin de çocuğun belirli bir gelişim düzeyine erişebilmesi için çeşitli sorumlulukları yerine getirmeleri gerektiğini düşünmeleri gerekmektedir (Lufhtman ve ark., 2005). Literatürde yer alan bu görüşlere dayanarak; velayete ilişkin karar verme sürecinde değerlendirilen raporlarda, uzmanlar her ne kadar çocuğun gelişiminin önemini vurgulayarak kanaat bildirseler ve bu önemi ortaya koysalar da, raporların içeriğinde çocuğun gelişiminin değerlendirilmesine ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Raporların içeriğinde çocukların gelişim bilgilerine yönelik az miktarda bilgi olması nedeniyle, velayete konu olan çocuğun gelişimi, gelişimin doğru yönde desteklenmesi ve bunu sağlayacak olan ebeveynlerin doğru değerlendirilebilmesi, uzmanların kanaat bildirirken savundukları parametreleri daha iyi destekleyebilmeleri açılarından velayet raporlarının içeriklerinde gerekli düzenlemelerin yapılmasının elzem olduğu düşünülmektedir.

Değerlendirilen raporların çok az bir kısmında velayete sahip olmayan ebeveynle kurulması gereken kişisel ilişkinin nasıl olması gerektiğine yönelik kanaate ilişkin bulgular Çizelge 3.10.'da görülmektedir. Velayete ilişkin kaanat bildirilmesinin ardından kişisel ilişkiye yönelik bir kanaat bildirilmemesi durumunda, aynı adli süreçlerin yeniden yaşanması, kişisel ilişkinin kurulması için tekrar dava açılması ve yeniden değerlendirme yapılması zorunda kalınacaktır. Bu da hem uzmanından hakimine kadar adalet sistemin yükünün artmasına, hem bu sırada çocuğun velayete sahip olmayan ebeveyni ile görüşmelerinin tehlikeye girmesine, hem de sisteme dahil olan herkes için maddi açıdan ve zaman açısından gereksiz kayıplara neden olacağı düşünülmektedir. Araştırmamızda yapılan rapor taraması sonucunda velayete ilişkin kararların ardından velayete sahip olmayan ebeveynle kişisel ilişkinin kurulmasına yönelik kararların bulguları değerlendirildiğinde kişisel ilişkinin kurulmasına yönelik kararlara çok az yer verildiği düşünülmektedir. Az sayıda kişisel ilişkinin nasıl kurulması gerektiğine yönelik kanaat bildirilen raporun çoğunluğu yatılı ilişki kurulması şeklindedir. Bu karara konu olan çocukların tamamı okul çağı ve üzeri yaşı temsil etmektedir. Kelly ve Lamb (2000), kişisel ilişkinin kurulması adına farklı bir bakış açısıyla yaklaşmışlardır. Kişisel ilişkinin kurulmasında genel bağlam, kişisel ilişkin yatılı olmayan bir biçimde kurulmasına yönelik olduğu, yani çocuğun hayatındaki istikrarın önemli olması, bebeklerin boşanmanın ardından uyku, yemek gibi alışkanlıklarının sekteye uğramaması için, babalarında yatılı kalmaması gerektiği yönündedir. Ancak araştırmacılar bu gereksiz kısıtlamaların ve sınır koyan yönergelerin, çocuk gelişimi araştırmalarından bağımsız bir şekilde gerçekleştiğine ilişkin yorum yapmıştır. Bu anlayışın modasının geçmiş olduğunu vurgulayarak bu tür önerilerin ebeveyn-çocuk ilişkilerinin kalitesini, ebeveyn katılımının niteliğini, boşanmanın ardından çocuğun her iki ebeveyni ile ilişkilerinin sağlıklı ve güçlü olması gerekliliklerini göz önüne almadan verildiğini ifade etmiştir. Stahl (2012), çocukların boşanma durumunda düzenli olarak anne ve babada yatılı kalmalarının çocuklar için fayda sağlayacağı yönünde görüş bildirirse de bu yaş grubunun temel gereksinimlerinden birinin tutarlı ve düzenli bir ortam olduğu düşünüldüğünde boşanmış olan anne-babanın çocuklar ve gereksinimleri ile ilgili iletişim içerisinde olmalı gerektiğini savunmuştur. Kelly ve Lamb (2000)'ın çalışması dikkate alındığında, bebeklik dönemi de dahil olmak üzere daha sağlıklı ebeveyn-çocuk

ilişkileri kurulabilmesi ve bu doğrultuda çocuğun gelişiminin doğru şekilde desteklenmesi adına, velayete sahip olmayan ebeveyn ile kişisel ilişkinin nasıl olmasına gerektiğine yönelik velayet raporlarında kanaat bildirilmesinin gerekli olduğu söylenebilir. Ayrıca mahkemede velayete ilişkin karar verilirken kişisel ilişkinin nasıl kurulması gerektiğine yönelik kararın da beraberinde verilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra anne-babanın çocuğu görme hakkının önemli olmasının yanı sıra çocuğun gelişimsel gereksinimleri bu önemden önce gelmektedir. Çocuğun yüksek yararı odağında çocuğun gereksinimleri çok iyi açıklanmalı ve kişisel ilişki kurulmasına yönelik karar bu bağlamda verilmedir (Stahl, 2012; Akyüz,2015).

Araştırmamız kapsamında değerlendirilen raporların sayfa sayılarına bakıldığında raporların ortalama olarak dört sayfadan oluştuğu görülmektedir. Bow ve Quinell (2004)' in yapmış oldukları çalışmalarında velayete ilişkin değerlendirmelerin sayfa sayılarına bakıldığında, bu raporların beş sayfa ile 63 sayfa arasında değişkenlik göstermekle birlikte ortalamalarının 24 sayfa olduğunu belirtilmiştir. 12 sayfadan az olan içerikteki raporlar ise araştırma içeriğinde özet raporlar olarak değerlendirilmiştir. Araştırmamız kapsamında incelenen raporların ortalama dört sayfadan oluştuğu düşünüldüğünde Bow ve Quinell (2004)'in inceledikleri raporlarla, çalışmamızda incelenen raporların içeriğindeki bilgilerin yoğunluğu açısından ciddi farklılıklar olduğu düşünülmektedir. Aradaki farkın neyden kaynaklanabileceğine ilişkin karşılaştırma yapıldığında, Bow ve Quinell (2004)'in çalışmasında değerlendirmeye alınan rapordaki görüşmelerin daha derinlemesine ve fazla olduğu, okul görüşmeleri, kök aile görüşmeleri, yakın çevre görüşmeleri, hastane evrakları gibi yardımcı kaynak verilerinin çok daha fazla yer aldığı, ebeveynlere ve çocuklara uygulanan test, envanter ve ölçeklerin bulunduğu çalışmaların içeriklerinin karşılaştırılması sonucu elde edilen bilgilerdir. Bu karşılaştırma sonucunda bir yoruma varılmak istendiğinde araştırmamız kapsamında değerlendirilen raporların sayfa sayılarının, Bow ve Quinell (2004)'in çalışmasında incelenen raporların içeriğinden çok daha az bilgiye sahip olması sebebiyle daha az olduğu düşünülmektedir. Çalışma kapsamında değerlendirilen

raporlarda ayrıntılı bilgilerden ziyade görüşmeler ve kişilerin beyanları ön plandadır. Görüşmeler yapılandırılmış olmaktan uzaktır. Kanaat belirtmek için ebeveynlerin her ikisi ile de görüşme yapmış olma zorunluluğu bulunmamaktadır. Araştırmamız kapsamında değerlendirilen raporlarda genel anlamda belirtilen gerekçeler mantıksal çerçeveler dahilindedir, ancak destek verilerden yoksundur. Velayete ilişkin karar verilirken çocukların katılım hakkı genel manada önemsenmiştir ve hatta raporların kanaat gerekçelerinin temelini oluşturmaktadır. Karşılaştırmalı bir değerlendirmeye ihtiyaç duyulduğunda değerlendirilen raporlar idealden bağımsız değildir ancak idealden uzaktır. Demirtaş (2012) Adalet Bakanlığı'nın uzmanlarına ilişkin hazırlanmış olduğu iç denetim raporunda bu raporların bazılarının çocuğun gelişim düzeyi ile yaşı arasındaki duruma ilişkin, çocuğun yakın çevresine ilişkin, çocuğun arkadaşlık ilişkilerine ilişkin hususları barındırmadığını, yani amaca uygun hazırlanmadığını belirtmiştir. Araştırmamızda değerlendirilen raporların içerikleri dikkate alındığında, uzmanların ellerindeki imkânları olabildiğince kullanıyor oldukları görülebilse de bunun yeterli olmadığı söylenebilir. Bunun sebebi olarak bakanlık politikalarının etkili olduğu düşünülmektedir. Bazı mahkeme hâkimlerinin ideale ilişkin talepleri bulunduğu, ancak bunun azınlık olduğu araştırmanın uzmanlarla yapılan görüşmeler boyutundan elde edilen bulgular arasındadır. Ancak bazı mahkemelerde uzmanlarda ideale yakın rapor hazırlamaya yönelik çabalar mevcut olsa da sistem içerisinde buna uygun alt yapının mevcut olmaması nedeniyle bu taleplerin karşılanması adına uzmanların güçlüklerle karşılaştıkları yine araştırmamızın uzmanlarla yapılan görüşmeler boyutundan elde edilmiştir.

Araştırma kapsamında velayete ilişkin değerlendirme raporlarını yazan uzmanların da görüşlerine başvurulmuştur. Uzmanlarla yapılan görüşmeler boyutundan elde edilen bulgular yorumlanarak ve ilgili literatür desteği ile tartışılarak aşağıda sunulmuştur.

Uzmanlarla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara göre dosyalar uzmanlara dosya ön inceleme aşamasındayken ya da ara karar sürecinde hakimler tarafından

yönlendirilebilmektedir. Bow ve Quennell (2004)'in çalışmasında dosyaların uzmanları yüksek oranda hakim tarafından yönlendirildiği ancak dosyaların %12'sinin ebeveynlerin talebi üzerine geldiği belirtilmiştir. Ülkemiz hukuk sisteminde ebeveynlerin velayet değerlendirmelerine ilişkin bağımsız bir talepte bulunması mümkün bulunmamaktadır. Sürece ilişkin karar, hakimin gerekli görmesiyle ortaya çıkabilmektedir (Kanun no: 4787). Hakimler tarafından yönlendirilen dosyalarda uzmanların raporlandırma sürecinde harcadıkları zamana ilişkin bulgulara bakıldığında bu zaman değişkenlik göstermekle birlikte bir rapor için ortalama bir iş günü harcadıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Ackermen ve Ackermen (1997)'in çalışmalarında uzmanların raporlandırma süreci için harcadıkları zaman ortalama 21,1 saat olarak bulunmuştur. İki çalışma arasında kıyaslama yapıldığında Ackermen ve Ackermen'in çalışmasında elde edilen bulgularda raporlar için harcanan zamanın, bu çalışmada elde edilen bulgularda raporlar için harcanan zamanın neredeyse üç katı olduğu yönündedir. Bu bağlamda değerlendirme yapılacak olduğunda rapor hazırlama sürecinde harcanan zamanın değerlendirmeye alınan bulguların yoğunluğu ile paralel olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra araştırmanın doküman incelemesi boyutundan elde edilen raporların sayfa sayısına ve içeriklerine ilişkin bulgular da bu sonucu destekler niteliktedir. Ackerman ve Ackerman (1997)'in yapmış oldukları çalışmada uzmanların velayete ilişkin hazırladıkları raporları değerlendirilmiş ve bu raporların içeriğinde çok farklı kaynaklardan bilgilere ulaşarak kanaat bildirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Velayete ilişkin karar verme sürecinde araştırmamız kapsamında değerlendirilen rapor içeriklerinde yardımcı kaynak verilerinin görece az olduğu, değerlendirme aşamasında test, ölçek, envanter vb. değerlendirme araçlarının kullanılmadığı, okul ziyareti, kök ebeveyn görüşmeleri, yakın çevre görüşmelerinin nadiren yapıldığı, diğer yardımcı kaynak verilerine başvurulmadığı araştırmanın doküman incelemesi boyutundan elde edilen bulgular arasındadır. Bu sebeple Ackermen ve Ackermen (1997)'in yapmış olduğu çalışmada yer alan rapor yazma sürecinin ne kadar sürdüğüne ilişkin bulgular ile araştırmamızın uzmanlarla yapılan görüşmeler sonucunda rapor hazırlama sürecinde harcanan zamana ilişkin elde edilen bulgular birbirlerinden oldukça farklıdır.

Uzmanlarla yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular arasında velayete ilişkin değerlendirmelerin mahkemede görevli uzmanlara göre ve sistemin tek uzmanla çalışan mahkemelerde ve üç uzmanla çalışan mahkemelerde değişiklik gösterdiği bulgularına ulaşılmıştır. Üç uzmanın birlikte çalışarak disiplinlerarası bir bakış açısıyla hazırladıkları raporların daha kapsamlı, hem çocuğa, hem ebeveynlere hem de sosyal çevreye ilişkin daha ayrıntılı bilgiler içerdiği ve daha doğru tespitlerin yapılabilirdiği düşünülmektedir. Bu nedenle farklı disiplinlerin bir arada çalıştığı sistemin çocuğun yüksek yararı için daha faydalı olacağını ve tercih edilmesi gerektiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Yurt dışında çalışan uzmanlar tek başına çalışıyor olmalarına rağmen, çok fazla ve ayrıntılı şekilde yardımcı kaynak verilerine başvurdukları incelenen çalışmalarda göze çarpmaktadır (Austin, 2002; Bow ve Quinell, 2004; Lufhtman ve ark., 2005). Terapistlerden öğretmenlere, servis şoförlerinden aile sosyal hizmet uzmanına kadar gerçekleştirilen birçok görüşme zaten farklı disiplinlerin bir araya getirildiği bir veri toplama yönteminin ardından raporlandırılmaktadır.

Uzmanların raporların içeriğinde olması gereken bilgilere ilişkin vermiş oldukları yanıtlar değerlendirildiğinde, hepsinin ortak kullandığı başlıklar olmakla birlikte ayrışan başlıkların mevcut olduğu ve bu başlıkların hem uzmandan uzmana, hem rapordan rapora değişiklik gösterebildiği sonucu elde edilmiştir. Adliye sisteminde raporların içeriğinde olması gereken veri toplama yöntemlerine ilişkin genel bir standardın olmadığı, bununla birlikte uzmanların kendileri için de oluşturdukları bir standart veri toplama sisteminin bulunmadığı bulguları elde edilen veriler içerisindedir. Uzmanlar bu durumu her dosyanın birbirinden bağımsız olması ile açıklamaktadır. Bu bulgulara ilişkin bir yoruma varıldığında, uzmanların bu varsayımlarına hak verilmekle birlikte, belirli genel veri toplama standardının, hem sistemi daha düzgün hale getirmek, hem uzmanların işlerini kolaylaştırmak, hem standart veri toplamanın gerekliliklerini belirlemek, hem de çocuğun yüksek yararının gerçekten sağlanabilmesi için ihtiyaç duyulan verilerin gözden kaçmasını engellemek için birincil düzeyde oluşturulması gerektiği düşünülmektedir. Bow ve Quennell (2004) tarafından yapılan bir çalışmada velayet değerlendirmelerinde veri

toplamak için yaygın olarak kullanılan usuller değerlendirilmiş ve veri toplama içeriğinin, ebeveynlerle yapılan görüşmelerden, beş yaşından küçük çocuklar hariç hemen hemen tüm çocuklar ile yapılan görüşmelerden, ebeveynlere uygulanan psikolojik testlerden, çocuklara uygulanan psikolojik ve gelişim testlerinden, ev ziyaretlerinden ve ebeveyn çocuk gözlemlerinden, yardımcı kaynak verileri için ise terapistlerle yapılan görüşmelerden, okul personeli ile olan görüşmelerden oluştuğu belirtilmiştir. Yapılan çalışmada elde edilen bilgilerin bir kısmı Bow ve Quennell (2004)'in çalışması ile örtüşüyor olsa da hem elde edilen verinin yeterliliği hem de kalitesi açısından ciddi farklılıklar olduğu düşünülmektedir.

Görüşme yapılan uzmanlar arasında ev ziyaretini rutin olarak gerçekleştirdiğini belirtenler bulunmaktadır ve bu uzmanlar ev ziyareti gerçekleştirilmeden velayete ilişkin kanaat bildiremediklerini ifade etmişlerdir. Ancak uzmanlar ev ziyaretlerini bir gereklilik olarak görüyor olsalar da farklı sıkıntılardan kaynaklı bu ziyareti her raporda gerçekleştirememektedir. Bazı uzmanlar, ev ziyareti gerçekleştirmek için hâkimi ikna çabasına girmek zorunda olduklarını dile getirmiştir. Elde edilen bulgulara göre bu farklılık hakimlerin bakış açılarından kaynaklanmaktadır. Velayete ilişkin değerlendirmelerde ev ziyaretlerinin önemine ve gerekliliğine ilişkin birçok çalışma bulunmaktadır. (Ackermen ve Ackermen ,1997; Bow ve Quinell, 2001; Bow ve Quinell, 2004; Lufhtman ve ark., 2005). Bunların yanı sıra Stahl (2012), ev uzmanların ev ziyaretlerini gerçekleştirmeleri gerektiğini ifade etmiştir. Bu sebeple öncelikle uzmanların ev ziyareti gerçekleştirebilmek için çeşitli çabalar içerisine girmeleri ve sonrasında hakimden hakime değişen bu önemli ayrıntının çizgileri net çizilemeye de velayete ilişkin sağlıklı değerlendirmenin ve çocuğun yüksek yarının gereklilikleri bağlamında ev ziyaretlerinde belirli bir standart çerçevenin oluşturulmasının, hem çocuğun yüksek yararının korunması için, hem de uzmanların rapor yazma sürecindeki veri toplama kriterlerinin sitemli bir hal alabilmesi için gerekli olduğu düşünülmektedir.

Raporların standartlaşmasına ilişkin elde edilen diğer bilgilere bakıldığında bütün uzmanlar raporların doğrudan standartlaştırılabilir olan bir içeriğinin olmayacağını vurgulayarak dile getirmiştir. Ancak uzmanların kastı dosyaların tamamının birbirinden bağımsız olması sebebiyle her dosyanın farklı ihtiyaçlarının olmasıdır. Uzmanlar burada raporlara ilişkin standartlaştırılabilir şeylerden şu şekilde bahsetmiştir; rapor düzeninin ve üst başlıkların standartlaştırılabilirliği, veri toplamaya ilişkin belirli genel paternlerin zorunlu tutularak diğer yardımcı kaynak verilerine ilişkin ihtiyaç analizi sonucunda rapor içeriğine eklemeye yapılabileceğini ifade edilmiştir. Buz ve ark. (2015) tarafından yapılan bir çalışmada uzmanların kullandığı ortak bir rapor formatı olmayışının bir eksiklik olduğu belirtilmiştir. Bow ve Quinell (2004)'in çalışmalarında, velayete ilişkin değerlendirme sürecinde gördükleri eksiklikler sebebiyle velayeti objektif olarak değerlendirebilmek, raporun biçimini ve kapsayan alanlarını standartlaştırabilmek, değerlendirme sürecinde kullanılan prosedürleri, çocuklar ve yetişkinler için uygulanan testler dahil olmak üzere analiz için kullanılması gereken ilgili verilerin toplanmasını sağlamak, ebeveyn çocuk gözlemlerinin yapısını netleştirmek ve yardımcı veri kaynaklarının kullanımını netleştirmek için bir kontrol listesinin gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Buna benzer bir çalışma Bricklin ve Marshall (1995) tarafından da yapılmıştır. Ancak böyle bir kontrol listesi ya da standart bir uygulama ülkemiz adalet sisteminde bulunmamaktadır.

Bazı uzmanların görüşleri ebeveyn ve çocuk görüşmeleri dışında diğer kaynaklardan veri toplama işlemlerinin gerekliliği konusunda farklılaşmaktadır. Bazı uzmanlar yardımcı kaynak verilerine gerek duymadan bazı raporların hazırlanabileceğini dile getirirken, bazı uzmanlar yardımcı kaynak verisi toplayamadıkları için sağlıklı karar vermekte zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Austin (2002), uzmanların tartışmalı konuların çözülmesine yardımcı olmak ve ailenin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlamak için önce eksiksiz bir yardımcı kaynak veri seti edinmelerini önermektedir. Ackermen ve Ackermen (1997)'in yaptıkları çalışmada elde ettikleri bulgular arasında velayete ilişkin değerlendirme yapan uzmanların çok fazla materyali gözden geçirdikleri, tek bir değişkene dayalı kanaatlerden kaçındıklarını

belirtilmektedir. Stahl (2012) da öğretmen, bakıcı, çocuğun sürekli gittiği doktoru gibi kişilerden elde edilecek bilgilerin uzmanlara çocuğa ilişkin önemli bilgiler vereceğini savunmuştur. Her ne kadar yardımcı kaynak verisi elde etmek için zamana, çeşitli olanaklara ve hakimlerin olumlu tavrına ihtiyaç duyulsa da yardımcı kaynak verilerinin velayete ilişkin değerlendirme sürecinde karara etki edecek önemli bilgiler sağladığı düşünülmektedir.

Uzmanların çocuğun gelişim düzeyini belirlemek için kullandıkları yöntemlere gelindiğinde görüşme yapılan uzmanların hepsinin farklı yöntemler kullandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bazı uzmanlar çocuğa ilişkin değerlendirme yaparken yeterlilikleri olsa dahi çocuğa ilişkin test, envanter vb. materyalleri çok nadir kullandıklarını dile getirmişlerdir. Buna ilişkin açıklamada bulunan uzman bunun sebebi olarak mekan ve zaman sıkıntısını işaret etmiştir. Uzmanlar çocuğun gelişimini değerlendirmek için uygun görüşme yöntemleri kullandıkları, zaman zaman resim çizdirdikleri gibi açık uçlu ve net olmayan açıklamalarda bulunmuşlardır. Çocuğun değerlendirilmesine ilişkin gerçekleştirdikleri görüşmelerde kullandıkları kriterlerin başında “çocuğun gelişimine uygun” kavramı yer alsa da verdikleri detaylarda çocuğun yaşına ve gelişimine uygun şekilde yapılandırılmış görüşmelerin yapılmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Görüşme yapılan uzmanlar görüşmeler esnasında genel olarak yapılandırılmış ortamların oluşmadığını, küçük yaş çocuklar ile iletişim kurmakta zorlanmaları sebebiyle fazla görüşme yapamadıklarını, resim çizdirerek onları tanımaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Çocuk resimleri gelişimi ve kişilik özellikleri itibariyle kendini ifade etmede zorlanan çocukların sözlü dilini oluşturmakta, çocukları tanıma adına bir yöntem olarak değerlendirilmektedir (Yavuzer,2016). Ancak çocuğun çizdiği resimlerle projektif olarak ciddi öneme sahip bilgilerin elde edilme ihtimali yüksek olsa da, bu sürecin öncesinin ve sonrasının belirli şekilde yapılandırılmış olması ve konuya ilişkin kuramsal bilgiye sahip olan kişilerce değerlendirmelerin yapılması ve yorumlanması gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda Stahl (2012), velayete ilişkin değerlendirme yapan uzmanların küçük çocuklar için kullandıkları değerlendirme yöntemlerini kullanmadan önce ilgili alan yazına hakim olmaları gerektiğini

belirtmiştir. Sosyal çalışmacılar için oluşturulmuş kılavuzda velayete ilişkin hazırlanan değerlendirme raporlarında çocuğun gelişiminin değerlendirmeye alınması gerektiği vurgulanmıştır (Lufhtman ve ark., 2005). Bow ve Quinell (2004), velayete ilişkin raporların ebeveynlere ve çocuklara uygulanan testlerin sonuçlarını ve çocuklar ile yapılan görüşmeleri içermesi gerektiğini belirtmiştir. Uzmanların çocuğu değerlendirmek için kullandıkları yöntemler Lufhtman ve ark. (2005)'nin yaptıkları çalışmada ve Bow ve Quinell (2004) tarafından yapılan çalışmada rapor içeriğinde olması gereken çocuğun gelişimine ve çocukla yapılması gereken görüşmelerden farklılık göstermektedir. Araştırmanın doküman incelemesi boyutundan elde edilen veriler de uzmanlarla yapılan görüşmelerden elde edilen verileri destekler niteliktedir.

Uzmanlarla yapılan görüşme sonucunda elde edilen bulgularda uzmanların kaanat bildirirken değerlendirmeye aldıkları standart parametrelerin dışındaki parametreler, ebeveyn-çocuk ilişkilerinin gözlemlenmesi, davacı ve davalının ebeveynlik yetileri, çocuk odaklı kararlara bakış açıları, ebeveynlerin çocuğun haklarını koruma potansiyelleri, ebeveynlerin evlilik birliği içerisinde aldıkları sorumluluklar, tarafların velayete ilişkin isteklerinin gerçek nedenleri gibi daha spesifik başlıklardır. Bu başlıkların diğerlerinden ayrışıyor olmasının iki sebebi olduğu yapılan görüşmeler sonucunda ortaya çıkmıştır. Bunlardan bir tanesi raporun içeriğinde ihtiyaç duyulmamasıdır. İkincisi “uzmanın bu verileri toplamaya gerek duymaması”dır. Birinci seçenek farklı raporlar için kabul edilebilir bir seçenektir ki her rapor biricik olduğu için zaman zaman bilgi toplanması gereken ve bilgi toplanabilecek olan başlıklar azalabilir ya da artabilir. Ancak öznel olan ikinci bakış açısı uzmanın şahsi görüşü ve mesleki bakış açısıyla ilgilidir ve bu gibi verileri önemsiz olarak adlandırarak bunlara ilişkin bilgi toplama gerekliliği hissetmeyen uzmanların, çocuğun yüksek yararının korunması adına sağlıklı karar verme ihtimallerinin azaldığı düşünülmektedir. Altındağ ve Sağlam (2012)'a göre mahkemeye sunulan raporların içeriğinde çocuğun içerisinde bulunduğu duruma ilişkin tespitler, çocuğun geleceğine ilişkin öngörüler, çocuğun sağlıklı gelişimi için öneriler bulunmalıdır. Amerikan Psikoloji Birliği'nin (1994)'nin yayınlamış olduğu

kılavuzda velayete ilişkin değerlendirmenin odağı ebeveynlik kapasitesi, çocuğun psikolojik ve gelişimsel ihtiyaçları ve sonuçta ortaya çıkan uyum üzerine olmalıdır. Warshhak (1996), velayete ilişkin karar verme sürecinde ebeveynlerin eğilimlerinin, çocuğun cinsiyetinin, ebeveyn çocuk ilişkilerinin, ebeveynlik becerilerinin, bakıcı olmayan ebeveyn-çocuk ilişkilerinin ve ebeveynlerin sosyal destek sistemlerinin etkili olması gerektiğini belirtmiştir. Sosyal çalışmacılar için oluşturulmuş velayete ilişkin değerlendirmelerin nasıl olması gerektiğini içeren rehber niteliğindeki kılavuzda da değerlendirmenin içeriğinde ebeveynlik stillerinin, ebeveyn çatışmalarının, aile içi şiddetin, çocuğun gelişiminin ve tercihinin değerlendirmeye alınması gerektiği vurgulanmıştır (Lufhtman ve ark. 2005). Bow ve Quinell (2004) velayete ilişkin raporların çocuk hakları kapsamında içeriğinde ebeveynlerin güçlü ve zayıf yönlerini belirtmesi gerektiğini, ebeveynlere ve çocuklara uygulanan testlerin sonuçlarını, incelen belgelerin listesini çocuklar ile yapılan görüşmeleri içermesi gerektiğini ve aile öyküsünün alınmasının gerekliliğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda bir yoruma varıldığında uzmanların kaanat bildirirken değerlendirmeye alması gereken parametrelerin genel başlıklar altında toplanmasının ve genişletilmesinin, uzmanların geniş bir perspektiften değerlendirme yapabilmeleri ve bu sayede belirttikleri kanaatlerde çocuğun yüksek yararını koruyabilmeleri için gerekli olduğu düşünölmektedir.

Uzmanlar tarafından karar verilme sürecinde değerlendirmeye alınan bir başka başlık ise ebeveynlik kapasitesi olduğu elde edilen bulgular arasındadır. Çocuğun yüksek yararı paradigmasının aktif rol aldığı düşünölen karar verme sürecinde bu konuya ilişkin negatif bir ön yargıya sahip olduğunu belirten uzmanlar, genel olarak tercih etmek zorunda kaldıkları her iki seçeneğin de aslında çocuğun yüksek yararı için tam olarak uygun olmadığını bilerek zorunlu bir tercih yapmaya çalıştıklarını dile getirmişlerdir. Uzmanlardan birinin bahsettiği bir nokta Türk adalet sisteminde her ne kadar çocuğun yüksek yararı kavramı velayete ilişkin kararlarda çatı kavram olarak nitelendirilse de bu kavramın geleneksel olarak anneye ilişkin pozitif ayrımcılık yapılan kritik yıllar paradigması ile değerlendirildiği ve bu duruma ilişkin uzmanların hâkimlerin bakış açılarının etkisinde kaldıklarıdır. Bu durum örtük olarak

ebeveynlerin cinsiyetini ön plana alarak önceliğin anneden yana olması ve annenin uygun olmaması durumunda babanın ihtimal dahilinde değerlendirilmesi anlamına gelmektedir. Bu ise çocuğun yüksek yararından çok toplumsal bir bakış açısını ve ön yargıyı ortaya koymaktadır. Araştırmanın doküman incelemesi boyutundan elde edilen bulgular dikkate alındığında uzmanların anneyi önceliğe almalarına ilişkin görüşünün desteklendiği görülmektedir. İncelenen raporlarda % 67,3 oranında velayete ilişkin kanaat anneye yönelik verilmiştir ve bazı raporlarda anneye verilmesinin sebebi olarak “anneye verilmemesi için hiçbir sebebin olmayışı” şeklinde kanaatin sebebi açıklanmıştır. Yakın zamanda yapılan çalışmalarda çok büyük araştırma literatürleri, babaların çocuklarının gelişimine yaptıkları olumlu katkıların yanı sıra, baba-çocuk ilişkilerinin kopuk olmasının olumsuz etkilerini de belgelemektedir (Lamb ve ark., 1997). Lufhtman ve ark. (2005) tarafından yapılan çalışmada babaların çocukların erken yaşlarda gelişimine az katkıda bulunmaları sebebiyle İkinci Dünya Savaşı sonrasında velayete ilişkin kararların annelerin uygun olmayan ebeveyn olmadıkları sürece velayeti aldıkları belirtilmiştir. Ancak ilerleyen süreçte velayete ilişkin değerlendirmelerde “kritik yıllar” paradigması yerine “çocuğun yüksek yararı” paradigmasının ön plana çıktığı, yapılan çalışmalarda görülmektedir (APA, 1994; Bow ve Quinell, 2002; Bow ve Quinell, 2004; Serdar, 2008; Altındağ ve Sağlam, 2012; UNICEF, 2013). Bu bağlamda ülkemizde ortak velayete ilişkin hukuki bir alt yapının olmaması sebebiyle “çocuğun yüksek yararı” paradigmasının tam olarak uygulanmadığı, seçim yapmak zorunda kalındığında “kritik yıllar” paradigması dikkate alınarak “annelere yönelik pozitif ayrımcılık” yapıldığı düşünülmektedir. Bu sebeple çocuğun yüksek yararının tam olarak gerçekleştirilebilmesi adına zaman zaman ortak velayete ilişkin kanaat bildirilmesi gerektiği düşünüldüğünde, buna ilişkin hukuki bir düzenlemeye ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir.

Uzmanlar adliye ortamındaki fiziksel koşulları sebebiyle birçok problemle karşı karşıya geldiklerini ifade etmişlerdir. Bu problemlerin başında velayete ilişkin değerlendirme yapmak üzere gerçekleştirdikleri görüşmeler için adliye içerisinde uygun bir ortamın bulunmaması gelmektedir. Bu durumun hem uzmanların

motivasyonları, hem ebeveynlerin bakış açıları, hem de çocukla yapılacak olan görüşmelerin doğru yapılandırılması açılarından ciddi handikaplar içerdiği düşünülmektedir. Bu sebeple bu sorun çözülmediği sürece uzmanlardan iyi kalitede işler beklemenin ve buna ilişkin onları sorgulamanın doğru olmayacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Bir diğer problem olan uzmanların mesleklerine ilişkin karışıklık sebebiyle uzmanların işe alım kriterlerinde olması gereken ve mesleklerini uygulamaları açısından gerekli ön bilgiyi içeren mülakat sisteminin gerekli olduğu, bu bağlamda çocuğa gerçekten dokunabilmek adına çocuk gelişimcilerin de devreye girmesinin ve daha multidisipliner bir çalışma sistemiyle çocuğun yüksek yararını en iyi şekilde karşılayacak bir karara olanak sağlanmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra uzmanlar, mesleki gelişimleri ve konuya ilişkin dünyadaki çalışmalarını takip edebilmek adına çeşitli hizmet içi eğitimlere ihtiyaçları olduğunu dile getirmişlerdir. Kılıç (2013) tarafından yapılan bir çalışmada uzmanlara verilen hizmet içi eğitimlerin velayete ilişkin başlıklardan uzak olduğu sonucu ortaya konulmuştur. Görüşme yapılan uzmanların da yapılan hizmet içi eğitimlere görüşleri bu bulgu ile paraleldir. Bu sebeple uzmanlara yönelik hizmet içi programlar planlanmadan önce bir ihtiyaç analizinin çıkarılması ve bu ihtiyaç analizinin çıkarılmasında başrolü uzmanların almasının gerektiği, böyle gerçekleştirilen bir hizmet içi programının amacına yönelik olabileceği düşünülmektedir. Uzmanların problem yaşadıklarını dile getirdikleri bir diğer durum ise her üç uzmandan beklenen raporun aynı özellikleri taşımasına yöneliktir. Bu durumun uzmanların mezuniyet alanlarındaki farklılıklar değerlendirildiğinde mesleki yetkinliklerinden uzak olduğu ve doğru bir sistem olmadığı düşünülmektedir. Akyüz (2015)'e göre Anayasa çerçevesinde toplumun temel taşı olarak bahsedilen aile kavramı için uygulamada ciddi, bütüncül, geniş kapsamlı ve farklı disiplinleri bir araya getiren ve sorumlu kılan bir aile politikasının olduğu söylenemez. Bunun yerine her uzmanın mesleki bilgisinden farklı boyutta yararlanarak, uzmanın fikrinin kendi mesleki bakış açısıyla alınmasının ve ortak bir kararın ortaya konulmasının çocuğun yüksek yararı bağlamında daha uygun olacağı; aynı zamanda uzmanların ve ailelerin gerekli gördüklerinde başvurabilecekleri, ailelere ilişkin yaşanan sorunların çözümü bağlamında çalışacak olan bir üst komisyon oluşturulmasının uzmanların işini kolaylaştıracağı ve daha sağlıklı kararlar verilmesine destek olacağı

düşünölmektedir. Bu bağlamda farklı ölkelerin adalet sistemleri içerisinde yer alan, anne-babalar arasındaki tüm uyuşmazlıkların giderilmesi, boşanma sonrasındaki düzenin oturması, anne babaların çocuk için uymaları gereken kuralla uyulmaması durumunda bağlayıcı kararlar alınması adına oluşturulan Anne-Baba Koordinatörlüğü'nün (Stahl, 2012) ölkemiz standartlarına ve ihtiyaçlarına uyarlanarak adalet sistemi içerisinde alınmasının uygun olabileceği düşünölmektedir.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma; boşanma nedeniyle parçalanmış ailelerde çocukların velayetine karar verme sürecinde hazırlanan raporlarının incelenmesini ve raporları hazırlayan uzmanların, çocukların velayetine ilişkin rapor hazırlama süreci ile ilgili görüşlerini betimlemeyi amaçlamaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular aşağıda özet olarak sunulmuştur.

Araştırma sonucunda incelenen çekişmeli boşanma davalarında davaya müdahil olan annelerin neredeyse yarısının düzenli bir işi olmadığı, ancak babaların neredeyse tamamının düzenli bir işe sahip olduğu bulgusu elde edilmiştir. Ebeveynlerin gelirlerine ilişkin elde edilen bulgular ise annelerin yine yarısına yakınının hiçbir geliri olmadığı, babaların ise çok az bir kısmının hiçbir gelirlerinin olmadığını sonucuna ulaşılmıştır. Davaya müdahil ebeveynlerin öğrenim durumlarına ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında ebeveynlerin yüksek oranda lise mezunu olduğu, yüksek öğrenim mezunu olanların oranının ise oldukça düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Değerlendirmelerde rapor içeriğinde belirtilen boşanma sebeplerine de bakılmak istense de bu konuya ilişkin rapor içeriğinde fazla bilgi bulunmadığı, yer alan bilgilerin de aldatma iddiaları, geçimsizlik şiddet, iddiası ve alkol kullanımı başlıkları dahilinde olduğu bulgusu elde edilmiştir. Rapor içeriklerinde yer alan bağımlılık durumlarına ilişkin bilgiler ise neredeyse yok denilecek azdır.

Velayete ilişkin karar verme sürecinde uzmanlar tarafından yapılan görüşmeler değerlendirildiğinde uzmanların genel anlamda ebeveynlerle görüşme sağlıyor olsalar da zaman zaman ebeveynlerden biri ya da bazen her ikisi ile de görüşme

yapmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Yakın çevre ile yapılan görüşmelerin de raporların çok az bir kısmında gerçekleştirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveynlerle yapılan görüşmelerin ise çoğunluğu adliye ortamında gerçekleştirilmektedir. Çok az bir kısmı ile ev ziyareti esnasında görüşme yapıldığı raporların içeriğinden elde edilen bilgilerdir. Rapor içeriklerinde ebeveynlerin yaşadıkları koşullara ilişkin bilgiler genel olarak beyan usulü ile elde edilmiştir.

Davaya müdahil olan ebeveynlerden annelerin % 13'lük bir kısmının sağlık sorunu olduğuna ilişkin bilgi edinilmiştir. Babalarda ise bu oran % 4,7'dir. Annelerin belirttikleri sağlık sorunlarına bakıldığında genelinin psikiyatrik rahatsızlıklar olduğu göze çarpmaktadır. Ebeveynlerin aileleri ile olan ilişkileri hakkındaki bilgiler ise ebeveynlerin beyanı ile elde edilmiştir ve bu konuya ilişkin beyanda bulunan babaların tamamının aile ilişkilerinin olumlu olduğu yönünde sonuca ulaşıırken annelerde çok az bir oranda olumsuz aile ilişkilerinin mevcut olduğu görülmektedir.

Rapor içeriklerinde yer alan çocukların gelişimlerine yönelik bilgilere ilişkin elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, çocukların en çok genel gelişimlerine yönelik bilgi yer almakla birlikte bu bilgi raporların yalnızca % 20,8'inde mevcuttur. Bunun dışında çocukların sosyal-duygusal gelişimlerine ilişkin çok az raporda bilgi vardır. Diğer gelişim alanlarının ise rapor içeriklerinde neredeyse hiç bahsi geçmemektedir.

Çocuklarla gerçekleştirilen görüşmelere ilişkin bulgular ise çocukların çoğu ile görüşme gerçekleştirildiğine yöneliktir. Ayrıca yapılan bu görüşmelerin büyük bir çoğunluğu adliye ortamında gerçekleştirilmiştir. Ev ortamında gerçekleştirilen görüşmelerin oranı çok azdır.

Uzmanların velayete ilişkin karar verme sürecinde önemsedikleri faktörlere ilişkin elde edilen bulgular ise uzmanların genel olarak test, envanter, ölçek vb. standart

ölçme araçlarını kullanma taraftarı olmadıkları, çocukların görüşünü almada rapordan rapora, çocuktan çocuğa değişen faktörler bağlamında karar verdikleri, genel olarak okul ziyateri yapmadıkları ya da kök aile görüşmeleri gerçekleştirmedikleri, çocukların boşanma sürecinde kiminle kaldıklarını ve doğumundan itibaren kimin çocuğun bakımını sağladığı değişkenlerini önemsedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Velayate ilişkin değerlendirmelerin incelenen raporlar bağlamında çoğunluğunun pedagoglar tarafından gerçekleştirildiği bulgusu elde edilen bulgular dahilindedir. Uzmanlar velayete ilişkin raporlarda genel olarak kanaat bildirmiş olsalar da farklı değişkenlerden kaynaklı kanaat bildirmedikleri raporlar da incelenen raporlar içerisinde mevcuttur. Ancak kanaat belirtilen raporların büyük bir çoğunluğunda velayetin anneye verilmesine yönelik kanaat bildirilmiştir. Ortak velayete ilişkin ise kanaat raporlar içeriğinde bulunmamaktadır.

Uzmanların kanatlerine etki eden faktörlere bakıldığında ise en çok önemsenen iki faktör çocuğun gelişimi ve çocuğun katılım hakkı bağlamına odaklanmaktadır. Bunların dışında uzmanlar kanaat bildirirken ebeveynlerin ortak kararlarını, ebeveynlerin sorumluluklarını yerine getirme durumlarını, bağlanma ebeveynini, çocuğun yaşam düzenini, çocuğun ihmal edilme ihtimalini ve annenin velayete sahip olmak için uygun olmaması durumlarını neden olarak göstermiştir.

Raporların incelenmesi sonucunda elde edilen bir diğer önemli bilgi ise uzmanların velayete ilişkin karar verme sürecinde velayete sahip olmayan ebeveynle kişisel ilişkinin kurulmasına yönelik kanaat bildirmekten genel olarak kaçınma eğiliminde olduklarıdır. Uzmanlar tarafından kişisel ilişkinin kurulmasına yönelik kanat bildirilen az miktardaki raporun büyük çoğunluğunda ise bu kanaat kurulan kişisel ilişkinin yatılı olması yönündedir. Uzmanlar tarafından hazırlanan raporların ise ortalama uzunluklarının dört sayfa olduğu sonucu elde edilmiştir.

Araştırmanın görüşme boyuntundan elde edilen sonuçlara bakıldığında; uzmanlara dosyaların yalnızca hakimler tarafından yönlendirilebildiği, ebeveynlerin talebi ile velayete ilişkin rapor hazırlanamadığı bulguları elde edilmiştir. Bunun yanı sıra uzmanların çalışma şartlarının yoğun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Uzmanların istisnalar haricinde bir davaya öncelikle dosyayı inceleyerek başladıkları, sonrasında görüşmeleri gerçekleştirdikleri ve gerekirse yardımcı kaynaklardan faydaladıkları son olarak ise raporu yazdıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan görüşmelerde adliye sistemi içerisinde ciddi farklılıkların olduğu, meslek elemanlarının çalışma şekillerininin, rapora imza atan uzman sayısının, bilgi toplama şekillerinin, yardımcı kaynaklardan faydalanma durumlarının, raporu hazırlama biçimlerinin mahkemeden mahkemeye değiştiği, bu değişikliğe bireysel farklılıklardan çok mahkeme hâkiminin bakış açısının neden olduğu bulgusu elde edilen sonuçlar arasındadır. Bunun yanı sıra uzmanların yalnızca kanaat bildirdikleri, son sözü söyleme yetkisinin hâkimlerde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Uzmanların raporların içeriğinde kullandığı bazı standart başlıkların olmadığı, bu başlıkların uzmandan uzmana ve rapordan rapora değişiklik gösterdiği bulgusu araştırma sonucunda elde edilmiştir. Uzmanlar her ne kadar çocuğun gelişimini velayete ilişkin karar verme sürecünde önemsediklerini iddia etseler de çocuğun gelişimsel değerlendirilmesine, gelişim durumunun kanaati etkileme biçimine yer verilen bir bulguya rastlanmamıştır. Çocuğun gelişim durumunu belirlemeye yönelik kendilerince kullandıkları belirli yöntemleri olsa da bunun için gerekli standart uygulamaları kullanmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu bilgilerin yanı sıra uzmanların hazırladıkları raporların doğrudan standartlaştırılmayacağını savundukları ancak belirli genel geçer gerekliliklerin bir standart halinde olması gerektiğine ilişkin sonuçlar elde edilmiştir. Aynı zamanda elde edilen bilgiler arasında uzmanların yardımcı kaynak verilerini ve ev ziyaretlerini genel olarak önemseseler de şartların izin vermemesi sebebiyle bu tarz bilgilere ulaşamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada elde edilen bir diğer bulgu da uzmanların yaşadıkları en büyük problemin iş ortamlarındaki fiziksel şartları olduğuna ilişkindir. Uzmanlar kendilerine ait bir odalarının, masalarının ya da bilgisayarlarının bulunmaması sebebiyle hem iş yerine bağlanmaya ilişkin sorun yaşamakta hem, görüşmelerle ilgili sıkıntı yaşamakta hem de raporlandırma sıkıntısı çekmektedir. Bunun yanı sıra uzmanlar için gerçekleştirilen hizmet içi eğitimler hem yeterli görülmediği hem de içeriğinin ihtiyaçlarına karşılık gelmediği sonucuna ulaşılmıştır. Uzmanların yaşadıkları problemlere ilişkin bir diğer bulgu da meslekler arası farklılık olması ve işe alım kriterleri olduğu sonucudur. Bunun yanı sıra mahkeme hakimlerinin bakış açıları ve yardımcı veri toplamaya yönelik yaşadıkları sıkıntılar da uzmanların sisteme yönelik değişmesini istedikleri başlıklar arasındadır.

Boşanma nedeniyle parçalanan ailelerde velayete ilişkin karar verme sürecinin uzman raporları ve uzman görüşleri açısından değerlendirilmesi amacıyla yapılan bu araştırmada sonucunda elde edilen bilgiler ışığında aşağıdaki öneriler sunulabilir:

Velayete ilişkin değerlendirmelerde bulunan uzmanlara yönelik;

- Uzmanların velayete ilişkin değerlendirmelerde kullandıkları yöntemlerin, yurt dışında değerlendirmeye alınan kriterlerle ve araştırmacıların ideale ilişkin belirttikleri yöntemlerle kıyaslanıldığında elde edilen sonuçlar ışığında bir öneri sunulacak olduğunda; çocukların gereksinimlerinin evrensel olduğu varsayıldığında, bu gereksinimlere ve bu gereksinimlerin velayete nasıl etki etmesine ilişkin raporların nasıl oluşturulması gerektiğine yönelik kendilerini geliştirmek adına farklı girişimlerde bulunmaları önerilebilir.
- Ev ziyaretleri ve yardımcı kaynaklardan toplanan verilerin önemine ilişkin yapılan değerlendirme bağlamında uzmanların ev ziyaretlerini gerçekleştirmeye ve yardımcı kaynak verisi toplamaya yönelik olarak içerisinde buldukları sistemin bütün imkanlarından faydalanmak için gerekli özveriye göstermeleri önerilebilir.

- Çocuğu tanıma tekniklerine ilişkin bilimsel ve güncel farklı yöntemlerin öğrenilmesi, sürekli değişen ve gittikçe daha “çocuğa göre” hal alan eğitimlerinin alınmasının ardından velayete ilişkin yapılan görüşmelerde kullanılması önerilebilir.
- Raporların içeriğinde yer alan çocuğun gelişime ilişkin bilgilere bakıldığında çocukların gelişimine yönelik fazla bulgunun yer almadığı görülmektedir. Uzmanların kanaatine yön verme konusunda en çok önemsenen konulardan biri olan çocuğun gelişim değerlendirmesi hakkında uzmanların kendilerini geliştirmeleri önerilebilir.
- Çocuğun gelişiminin değerlendirilmesi konusunda transdisipliner bir yaklaşımla, ilgili alan uzmanları ile birlikte çalışmaları önerilebilir.

Adalet Bakanlığı içerisinde mevcut sisteme yönelik olarak;

- Çocukların gelişiminin velayete ilişkin raporlarda ve görüşlerde ne kadar önemsendiğı dikkate alındığında çocuk gelişimcinin sistemi içerisinde yer almıyor olmasının bir handikap olduğu düşünölmektedir. Bu sebeple çocukların velayete ilişkin değerlendirme sürecinde gelişimsel değerlendirmelerinin doğru yollarla yapılması, çocukların gereksinimlerinin her çocuk özelinde daha sağlıklı değerlendirilebilmesi ve çocuk gelişimcilerin de sistemin içine dahil olmalarıyla daha kaliteli bir velayet değerlendirme sürecinin ortaya koyulması önerilebilir.
- Ölkemizdeki arabulucuk sisteminin olmamaması ya da doğru işlemiyor olması sebebiyle uzmanların inceleme yapmak zorunda kaldıkları dosya sayılarının arttığı varsayıldığında, boşanma süreci ve sonrası için bir arabulucuk sisteminin düzenli bir şekilde oluşturulması, her konu için dava açılmasına gerek kalmaması için, kişisel ilişkide yaşanan sıkıntılar gibi sorunların çözülebileceğı bir arabuluculuk sistemi oluşturulabilir. Bu sayede de çocukların bu süreçte yıpranmalarının en aza indirilebileceğı düşünölmektedir. Hukuk sistemi için oluşturulacak olan arabuluculuğun yanı sıra, uzmanların çocuğun yüksek yararı bağlamında velayete ilişkin doğru karar verilebilmesi adına tek bir uzmanın karar vermesi ya da kanaat bildirmesi yerine disiplinler arası bir çalışmanın ardından uzmanlar içerisinde

kurulan bir heyet ya da üst komisyon oluşturularak, vakaların güçlü ve zayıf yönlerinin değerlendirildiği ve sonrasında velayete ilişkin karar bildirilen bir yapının bakanlık bünyesinde oluşturulması ve sonrasında bu yapının ailelerin itirazlarını kabul edip yeniden değerlendirmeler yapabileceği şekilde daha profesyonel bir kurum haline getirilmesi önerilebilir. Adalet Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından arabuluculuk üzerine çalışma yürütülmektedir. Buna ilişkin gelişmelerin gündeme gelmesi beklenmektedir.

- Uzmanların yalnızca kanaat bildiriyor olmalarının çocuğun yüksek yararını zedeleyebileceği düşünüldüğünde uzmanların velayete ilişkin kararda daha etkili olabilmeleri adına gerekli mevzuatın düzenlenmesi önerilebilir.

- Uzmanların hem mesleki hem de kanaat bildirmeye ilişkin yetkilerinin daha net belirlenmesinin sistemin daha hızlı ve daha sıkıntısız çalışmasına olanak tanıyacağı düşünülmektedir. Bu sebeple buna ilişkin gerekli mevzuat değişikliklerinin sistemi rahatlatması açısından yapılması önerilebilir.

- Ülkemiz hukuk sisteminde tam olarak bulunmayan ortak velayet kavramına ilişkin yapılan çalışmalar ve yurt dışı örnekler değerlendirildiğinde ebeveynlerin ve çocukların uygun olması durumunda çocuğun yüksek yararı açısından ortak velayetin verilmesinin daha uygun olabileceği durumlar olabilmektedir. Bu sebeple ortak velayete ilişkin kanun ve mevzuat çalışmalarının yapılması önerilebilir.

- Raporlar hazırlanırken genel olarak yapılan görüşmelere dayanarak kanaat bildirildiği sonucuna istinaden uzmanların yardımcı kaynak verilerine ulaşımının kolaylaştırılması, yakın çevre görüşmelerinin yapılması için gerekli ayni ve nakdi alt yapının hazırlanması, böylece de çocuğun yüksek yararı açısından daha doğru kararlar alınmasına yardımcı olunması önerilebilir.

- Uzmanların yazdıkları raporların bir standardının olmaması hem değerlendirmenin kalitesi hem de uzmanların işini kolaylaştırmak adına gerekli görülmektedir. Buna ilişkin birinci düzey (yalnızca genel çerçevenin geniş hatlarla çizildiği) standartlaştırma çalışmasının Adalet Bakanlığı bünyesinde yapılması önerilebilir.

- Uzmanlara yönelik şimdiye kadar hazırlanmış olan hizmet içi eğitim programlarının içeriklerinin velayete ilişkin değerlendirmeler için eksik kaldığı

sonucuyla, uzmanların gereksinimlerinin belirlenmesinin ardından bu gereksinimler kapsamında daha detaylı hizmet içi eğitim programları hazırlanarak, sistematik bir şekilde sürekliliği olan bir hizmet içi eğitim sisteminin getirilmesi önerilebilir.

- Gerçekleştirilmesi planlanan, uzmanların taleplerine yönelik hazırlanacak olan hizmet içi eğitimlere aile mahkemelerinde görev yapan hakimlerin de dahil edilmesi, çocuğu daha iyi tanıyabilmeleri, verilecek olan kararlarda çocuğa göre kararlara imza atabilmeleri, uzmanların yaşadıkları problemleri daha iyi anlamaları ve sunulacak olan çözüm önerilerine ilişkin farklı pencelerden yorumlar yapabilmeleri adına önerilebilir.
- Çocuklarla yapılan görüşmelere ilişkin elde edilen bulgular kapsamında adliye içerisinde çocuklarla yapılacak olan görüşmelerin gerçekleştirilebilmesi için çocuğa uygun olarak hazırlanmış ve uygun materyallerle donatılmış, uygun büyüklükte bir gözlem ve görüşme odasının hazırlanması önerilebilir.
- Velayete ilişkin değerlendirme sürecinin daha sağlıklı bir hal alabilmesi için uzmanların istihdam şartlarının ve fiziki şartlarının düzenlenmesi önerilebilir.
- Çalışma şartları açısından sürekli olarak dezavantajlı grupla iletişime geçen uzmanlara, mesleki açıdan yıpranmalarını engellemek adına psikolojik destek verilmesi önerilebilir.

Belirtilen bu önerilerin yanı sıra bundan sonra yapılması planlanan çalışmalara yönelik çeşitli öneriler sunulabilir.

- Bu çalışmada Ankara Adliyesine bağlı bir aile mahkemesinde 2013-2015 yılları arasında hazırlanan 107 adet velayete ilişkin rapor değerlendirmeye alınmış ve 5 uzman ile görüşme yapılmıştır. Başka bir çalışmada farklı bir çalışma grubu ve daha farklı uzmanlarda, daha detaylı çalışmalar gerçekleştirilebilir.
- Daha geniş örneklem çeşitliliği ile çocukların velayetine karar verilme sürecinin değerlendirildiği çalışmalar yapılabilir.
- Yurt dışında velayete ilişkin değerlendirmelerde kullanılan standart veri toplama araçlarının geçerlik güvenirlik çalışmaları yapılarak farklı değerlendirmelerde kullanılması sağlanabilir.

- Velayete ilişkin değerlendirmelerde kullanılmak üzere ülkemiz standartlarına ve imkanlarına uygun bir değerlendirme aracı geliştirilebilir.
- Velayete ilişkin değerlendirmelerde çocukların nasıl bir değerledirmeye tabi tutulması gerektiğine, çocukla yapılan görüşmelerin nasıl bir standardı olması gerektiğine ve bu standardın çocuğun gelişim aşamalarına göre nasıl farklılaşması gerektiğine ilişkin yeni çalışmalar yapılabilir.
- ocuk gelişimci bakış açısının velayete ilişkin değerlendirmelerde hangi süreçlerde gerekli olduğuna ve çocuğun yüksek yararının sağlanması anlamında adalet sisteminde ocuk gelişimcilere hangi konularda ihtiyaç duyulduğuna yönelik çalışmalar yapılabilir.
- Velayate ilişkin değerlendirmelere konu olan ailelerle bu değerlendirmelerin gerekliliklerine ve onların bakış açılarına göre nasıl yapılandırılması gerektiğine ilişkin farklı çalışmalar yapılabilir.

ÖZET

Boşanma Nedeniyle Parçalanmış Ailelerde Çocukların Velayetine Karar Verme Sürecinin Velayet Raporları ve Uzman Görüşlerine Dayalı Olarak İncelenmesi

Bu çalışma; boşanma nedeniyle parçalanmış ailelerde çocukların velayetine karar verme sürecinde hazırlanan raporlarının incelenmesini ve raporları hazırlayan uzmanların, çocukların velayetine ilişkin rapor hazırlama süreci ile ilgili görüşlerini betimlemeyi amaçlamaktadır. Betimsel tarama modeli üzerine kurulan bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ve görüşme yöntemleri kullanılmıştır. Araştırma kapsamında 107 adet velayete ilişkin hazırlanmış olan rapor değerlendirilmiştir ve araştırmanın görüşme boyutunda beş uzmanla görüşme gerçekleştirilmiştir. Velayete ilişkin raporların değerlendirilmesi için araştırmacı tarafından 'Kontrol Listesi', görüşmeler için ise yine araştırmacı tarafından hazırlanan 'Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu' veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Çalışmanın doküman incelemesi boyutunda verilere içerik analizi uygulanmıştır. İlgili istatistik programına aktarılan veriler frekans analizine tabi tutulmuştur. Araştırmanın uzmanlarla derinlemesine görüşmeleri kapsayan boyutunda ise uzmanlarla yapılan görüşmelerde ses kaydı alınmış ve elde edilen veriler MAXQDA 12. Programına aktararak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara bakıldığında değerlendirilen raporlarda çocuklarla yapılan görüşmelerin velayete konu olan tüm çocukları kapsamadığı, velayete ilişkin değerlendirmelerde kanaat bildirilirken çocuğun gelişiminin uzmanlar tarafından önemsenen en önemli kriterlerden biri olmasına rağmen velayete konu olan çocuklara gelişimsel değerlendirme yapılmadığı, raporlar hazırlanırken yardımcı kaynak verilerinden yeterince yararlanılmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Uzmanlarla yapılan görüşme boyutundan ise, uzmanların velayete ilişkin değerlendirmelerde ev ziyareti gerçekleştirme ve yardımcı kaynak verisi toplama konularında problemler yaşadıkları, rapor hazırlama ve yazma sürecinde kullanılan standartların olmadığı,

çocuğun gelişiminin velayete ilişkin değerlendirme sürecinde önemsendiği ancak uzmanların gelişimi değerlendirmek için yeterince zamanı ve uygun mekanlarının bulunmadığı, gelişim değerlendirmeye ilişkin yeterliliğe sahip olmadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk gelişimi, Uzman raporları, Velayet

SUMMARY

Investigation of Children's Custodial Decision-Making Process Based on Custody Reports and Expert Opinions in Broken Families Due to Divorce

This research aims that examination of the reports prepared in the process of deciding the custody of children in broken families due to divorce and description the views of experts who prepare the reports on the process of preparing reports on children's custody. This research based on the descriptive scanning model and document analysis and interview methods of qualitative research were used. Within the scope of the research, 107 reports which were prepared for children's custody process were evaluated and in the interview dimension of research, interview with five experts were conducted. For the evaluation of custody reports 'Checklist' prepared by the researcher was used and for the interviews, the 'Semi-structured Interview Form' prepared by the researcher was used as data collection tools. Content analysis was applied to the data in the dimension of the document review. The data transferred to the related statistical program were subjected to frequency analysis. In the dimension of the study which includes in-depth interviews with experts, voice recordings were taken at interviews with experts and the obtained data were analyzed by transferring to MAXQDA 12 program. Based on the findings obtained, the results have been reached that the interviews with the children did not cover all the children who were subject to the custody and that the development of the child was one of the most important criteria by the experts while the opinions of the children were not evaluated, the auxiliary resource data have not been utilized sufficiently. In interviews with experts, it is observed that the experts have problems in home visitation and assistant resource collection, lack of standards used in the report preparation and writing process, that the development of the child is important in the evaluation process of the ladies, but the experts do not have enough time and appropriate places to evaluate the development, they did not have the qualification for evaluation of development.

Keywords: Child development, Custody, Expert reports

KAYNAKLAR

- Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanunda (K.N.:4787)
- ACKERMAN MJ (2005). The ackerman-schoendorf scales for parent evaluatio of custody (ASPECT): A Revıew of Research and Update, *Journal of Child Custody* 2:1-2, 179-193
- ACKERMAN MJ, ACKERMAN MC, (1997). Child custody evaluation practices, a 1996 survey of psychologists, *Heinonline, Citation: 30*, Fam. L.Q. 565
- ADLİ SİCİL İSTATİSTİKLERİ: Erişim Tarihi: 24.08.2017. Erişim Adresi: http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2015/ihtisas/1.pdf
- AKDAĞ F (2015). Çocukta beyin gelişimi ve erken müdahale, *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt .1 s.97-100
- AKYÜZ E (2015). Çocuk Hukuku “Çocukların Hakları ve Korunması”, Pegem Akademi, 4. Basım,
- ALEXANDER SJ (1977). Protecting the child's rights in custody cases, *The Family Coordinator*, Vol. 26, No. 4, *The Family and the Law* (Oct., 1977), pp.377-382
- ALTINDAĞ Ö, SAĞLAM M (2012). Boşanma sürecinde çocukların haklarının belirlenmesi ve korunmasında aile mahkemesi uzmanlarının rol ve işlevleri, *Uluslar Arası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu Bildiri Kitabı*
- AMATO PR (2000).The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage & the Family*. 62, 1269-1288.
- AMATO PR (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments, *Journal of Marriage and Family*, 2 (June 2010): 650 – 666
- AMATO PR BOOTH A (1996). A Prospective study of divorce and parent-child relationships, *Journal of Marriage and Family*, 58, No. 2 (May, 1996), pp. 356-365
- AMATO PR, CHEADLE J (2005). The long reach of divorce: divorce and child well-beiig across three generations, *Journal of Marriage and Family* 67 (February): 191–206,
- ARAL N, GÜRSOY F. (2000). Boşanmış ve boşanmamış ebeveynlerin çocuklarının depresyon düzeyleri üzerine bir araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 1, 18-28.
- APA (1994). Guidelines for child custody evaluations in divorce proceedings, *family law quarterly*, 29, No. 1, Special Symposium on Working wıth Mental Health Professionals (Spring 1994), pp. 51-62
- AUSTIN WG (2002). Guidelines for utilizing collateral sources of information in child custody evaluations, *Family Court Review*, 40 No. 2, April 2002 s.177-184

- AYBEY S (2015). Aile ve dini rehberlik bürolarına gelen sorular ışığında kadınların boşanma nedenleri (ege bölgesi örneği), *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl:2, **4**, s. 104-126
- AYDIN O (2009). Boşanma sürecinde velayet iie ilgili anlaşmazlık yaşayan ebeveynlerin çocuklarına ilişkin düşünceleri ve çocukların boşanmaya uyum düzeylerinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi,
- BATTAL A (2008). Boşanma Sebepleri Bilimsel Araştırma Projesi Uygulama Sonuçları
- BAYER A (2013). Toplumsal yapıda aile, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2013/2 yıl: 4 cilt: IV, **8**
- BİLİCİ, AB (2014). Boşanma sürecinin çocuklar üzerindeki psiko-sosyal etkileri *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2014, Cilt: XVIII, Sayı: **2** Sayfa: 79-110
- BİRİNCİ UZUN T. (2016), Türk medenî kanunu'na göre velâyetin kullanılması ve çocuğun yüksek (üstün) yararı ilkesi doğrultusunda boşanmada ve evlilik dışı ilişkide birlikte velâyet modeli, *Hacettepe HFD*, **6**(1) 2016, 135–166
- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME (1995). T.C. Resmi Gazete, 22184, 27. 01.1995 Karar Sayısı: 94/6423
- BOW JN QUINNELL FA (2004). Critique of child custody evaluations by the legal profession, *Family Court Review*, vol. 42 no. I, January 2004 **1** 15- i27
- BOW JN, QUINNELL FA (2002). A Critical review of child custody evaluation reports, *Family Court Review* Vol.**40** No:2, April s.164-176
- BOZKURT İ (2010). Velinin velayetten doğan hak görev ve yetkileri, Yüksek Lisans Tezi
- BRICKLIN B (1989), Perception of Relationships, Test Manual Furlong, PA: Village Publishing.
- BRICKLIN B (1992), Data-based tests in child custody evaluations. *American Journal of Family Therapy*, **20**,254-265
- BRICKLIN B, ELLIOTT G (1991). Parent Perception of Child Profile, Manual Furlong, PA: Village Publishing.
- BRICKLIN B., MARSHALL J.M., (1995) Bricklin perceptual scales, <http://www.custodyinfopack.com/pdf/InfoPack1BPSCComputerScoringProfile.pdf> Erişim Tarihi: 10.04.2017
- BRICKLIN B HALBERT MH (2010). Perception-of-relationships test and bricklin perceptual scales: validity and reliability issues, part ii of two parts, *The American Journal Of Family Therapy*, **32**:3, 189-203, Doi: 10.1080/01926180490437358
- BUZ S, DÜZYURT K, SAĞLAM M (2015). Aile mahkemesinde çalışan sosyal çalışma görevlilerinin sosyal inceleme raporlarına ilişkin değerlendirmeleri: Ankara Adliyesi Örneği, *Toplum Ve Sosyal Hizmet* Cilt 26, **2**, Ekim 2015
- CAN Y, AKSU NB (2016). Boşanma sürecinde ve sonrasında kadın, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:15 **58** (888-902)

- CHERLIN A J, FURSTENBERG FF, CHASE LANSDALE LP, KIERNAN KE, ROBINS PK, MORRISON DR., TEITLER J0 (1991). Longitudinal studies of effects of divorce on children in great britain and the united states. *Science*, **252**, 1386-1389.
- CRESWELL JW (2013). *Qualitative Inquiry and Research Design*, Çeviri Editörleri: Bütün M, DEMİR SB (2016) Siyasal Kitabevi, Ankara, ISBN: 978-605-4627-45-5
- COŞKUN R, ALTUNIŞIK R, BAYRAKTAROĞLU S, YILDIRIM E (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Sakarya Kitabevi, Adapazarı
- CÜCELOĞLU D. (2015). *İnsan ve Davranışı. Remzi Kitabevi*, 7. Basım s.511 İstanbul,
- ÇINAR EH (2015). Anne ve babası boşanma sürecinde olan 9-12 yaş çocukların, ebeveynlerinin evlilik çatışmalarını algılayış düzeyleri ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi: İzmir İli Örneği, Yüksek Lisans Tezi,
- ÇİFTÇİ B (2007). Aile mahkemeleri uzmanlarının hukuki niteliği ve mesleki uygulama sorunları, *Ankara Barosu Dergisi*, yıl: 65 sayı: **3** yaz, s. 173,178
- DEBORAH AL (1979). Which aspects of divorce affect children?, national council on family relations, *The Family Coordinator*, Vol. **28**, No. 1, pp. 79-85,
- DEMİRTAŞ İ (2012), İnceleme raporu, *İç Denetim Birim Başkanlığı*
- EMERY RE (2012). Marriage, Divorce and Children's Adjustment, Çeviri: Gezmiş E. O. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, ISBN 978-605-360-999-5
- ERCAN R (2015). Ailede değişimin sonuçlarının çocuk sağlığına etkisi, *The Journal Of Academic Social Science Studies*, Number: **36** , p. 299-308, Summer II 2015
- ERDİM L, ERGÜN A (2016). Boşanmanın ebeveyn ve çocuk üzerindeki etkileri. HSP 2016; **3**(1): 78-84.
- ERTEM İÖ (2006). Sağlık hizmetinde çocukların gelişimlerinin izlenmesi ve desteklenmesi, *STED*, cilt 15 • sayı 4
- FİYAKALI NC (2008). Anne-babası boşanmış ve boşanmamış lise öğrencilerinin sürekli öfke düzeyleri ve öfke ifade tarzlarının bazı değişkenler açısından karşılaştırılması, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi
- GALDEANO SA, VURİ D (2004). Does parental divorce affect adolescents' cognitive development? *Evidence from Longitudinal Data, Discussion Paper* No. 1206 July,
- GANDER MJ, GARDINER HW (2004). Çocuk ve ergen gelişimi, Edit: Prof. Dr. Bekir Onur, İmge Kitabevi, 8. Baskı
- GENÇCAN ÖU (2006), *Boşanma Hukuku*, Ankara.
- GERBER C FENSTER A (1980). The proper role of psychology in child custody disputes, *Journal Of Family Law*, Volume **18**, Number Two
- GÖRGEÇ B (2011). Türk medeni kanunu'nda velayet hükümleri ve özellikle çocuğun korunması, Yüksek Lisans Tezi,
- HEINZE W, GRISSO T (1986), *Evaluating Competencies: Forensic Instruments*, New York: Plenum Press.

- HETHERINGTON EM, KELLY J (2002). For Better or For Worse, New York: W.W. Norton & Co.
- HETHERINGTON EM, CLINGEMPEEL WG (1992). Coping with marital transitions, *Monographs of the Society for Research in Child Development*, Vol. 57, No. 2-3
- İCAN ÖY (2015). Hakimın takdir yetkisinin velayete ilişkin yargıtay karar örnekleri üzerinde değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi,
- İHOP (2012). İnsan Hakları Ortak Platformu, Uluslar Arası Çocuk Merkezi Çocuk Adalet Sisteminde Çocuğun Yüksek Yararı Politika Belgesi
- İŞSEVER H, DİŞÇİ R (2001). İstanbul'da 1999 yılında sonuçlanmış boşanma davalarında boşanma nedenlerinin değerlendirilmesi, *Adli Tıp Bülteni*, s 151-156
- JOHNSTON JR, CAMPBELL LE (1993), Parent-child relationships in domestic violence families disputing custody. *Family and Conciliation Courts Review*, 31, 282-298.
- JOHNSON B, CHRISTENSEN L (2014). Eğitim Araştırmaları: Nicel Nitel ve Karma Yaklaşımlar, Edit: Selçuk Beşir Demir, Eğiten Kitap, Ankara.
- KALKAVAN İ, BÜKEN E (2017), Boşanma davalarında çocuğun velayet hakkı için uygun ebeveynin belirlenmesi, *Adli Tıp Bülteni*, 22, 1:54-63
- KELLY JB (1994). The determination of child custody, the future of children, 4, No. 1, *Children And Divorce* (Spring, 1994), pp. 121-142
- KELLY JB LAMB ME (2000). Using child development research to make appropriate custody and access decisions for young children, *Family And Conciliation Courts Review*, 38 no. 3, july 2000 297-31 1
- KILIÇ Ç.(2013). Aile mahkemelerinde görev yapan uzmanların hizmet içi eğitim ihtiyacı, *AHİ Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* (KEFAD) Cilt 14, 2, Ağustos 2013, Sayfa 273-290
- KIR İ, BÜLBÜL Ö (2012). İslâhiye ilçesinde boşanma olgusu üzerine sosyolojik bir inceleme, *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi / KSU Journal of Social Sciences* 9 (2)
- KIZILGÖZ AYVAZ Ö (2012). Kadınların iş gücüne katılımının belirleyicileri: ekonometrik bir analiz, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 13(1) 88-101
- KİREMİTÇİ M (2015). Boşanma Sürecinde Müşterek (Ortak) Velayet Ve Toplumsal Bakış Açısı, Legal Yayıncılık, İstanbul, ISBN:978-605-315-058-9
- KORKUT Y (2003). Bir geçiş krizi olarak boşanma, Erişim Adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/100083>, Erişim Tarihi: 03.04.2017
- LAMB ME STERNBERG KJ THOMPSON RA (1997). The effects of divorce and custody arrangements on children's behavior, development, and adjustment, *Family And Conciliation Courts Review*, 35 NO. 4, October 1997 393-404
- LANSFORD JE (2009). Parental divorce and children's adjustment, *A Journal Of Association For Psychological Science*, 4, Num.2
- LITWACK TR, GERBER GL, FENSTER CA (1980). The proper role of psychology in child custody disputes, *Journal Of Family Law*, Volume Eighteen 1979-80 Number Two

- LUEPNITZ DA (1979). Which aspects of divorce affect children?, *The Family Coordinator*, **28**, no. 1 (Jan., 1979), pp. 79-85
- LUFTMAN VH, VELTKAMP LJ, CLARK JJ, LANNACONE S, SNOOKS H,(2005), Practice guidelines in child custody evaluations for licensed, *Clinical Social Work Journal*, **33**, No. 3, DOI: 10.1007/s10615-005-4947-4
- MACCOBY E E, MNOOKIN RH (1992). *Dividing the Child: Social And Legal Dilemmas Of Custody*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- MARSCHALL P, GATZ M, (1975), The custody-decision process: toward new roles for parents and the state, *North Carolina Central Law Journal*, **76**, 50-72.
- MARTINDALE D.A.(2007), Model standards of practice for child custody evaluation, *Family Court Review*, **45** No. 1, January 2007 70–91
- MEB (2013). Okul Öncesi Programı İle Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi
- MELTON G B, WEITHOM LA, SLOBOGIN C (1985). *The Community Mental Health Centers and the Court, Anevaluation of Community-Based Forensic Services*. Lincoln: University of Nebraska
- NEUMAN W. L. (2010). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. İstanbul: Yayın Odası Yayınları.
- MNOOKIN RH (1975), Child custody adjudication: judicial functional in the face of indeterminacy, *Law and Contemporary Problems*, **39**, 226–292.
- OTTO RK EDENS JF BARCUS EH (2000). The use of psychological testing in child custody evaluations, *Family And Conciliation Courts Review*, **38** No. 3, July 2000 312-34
- ÖNGİDER N (2013). Boşanmanın çocuklar üzerine etkileri, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*,; **5**(2):140-161,
- ÖZDAL F ARAL N (2006). Baba yoksunu olan ve anne-babası ile yaşayan çocukların kaygı düzeylerinin incelenmesi, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2, (2005), 255-267
- ÖZTÜRK S (2006). Anne-babası boşanmış 9-13 yaşlarındaki çocuklar ile aynı yaş grubundaki anne-babası boşanmamış çocukların benlik saygısı ve kaygı düzeyleri ilişkisi Yüksek Lisans Tezi,
- POLAT O, GÜLDOĞAN E (2015). Uzman görüşünün boşanma davalarında velayetin saptanmasındaki önemi, *TBB Dergisi*, (118),
- QUINNELL FA BOW JN (2001). Psychological tests used in child custody evaluations, *Behavioral Sciences And The Law* **19**: 491-501
- SAĞLAM M (2011). Boşanma sürecinde olan ailelerdeki çocukların aile algılarının ve sorunlarının resimler aracılığı ile incelenmesi Yüksek Lisans Tezi
- SAĞLAM, M ARAL N (2011) “Bir insan çiz testi ile boşanma sürecinde olan aile çocuklarının sorunlarının karşılaştırılmalı olarak incelenmesi”, *Ulusal Okul Öncesi Eğitim Kongresi, Okul Öncesi Eğitiminin Bugünü ve Geleceği, Bildiri Tam Metin Kitabı* 1-12, Pegem Yayıncılık, Ankara
- SANTROCK JW (2016). *Yaşam Boyu Gelişim*, Edit: Prof. Dr. Galip Yüksel, Nobel, 13. Basımdan çeviri

- SERİN NM ÖZTÜRK S (2007). Anne-babası boşanmış 9–13 yaşlarındaki çocuklar ile aynı yaş grubundaki anne-babası boşanmamış çocukların benlik saygısı ve kaygı düzeyleri, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)* Cilt 8, 2, (2007), (117-128)
- SERDAR İ (2007) Kişisel ilişki kurma hakkı, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 9 Özel Sayı s:739-781,
- SERDAR İ (2008). Birlikte velayet, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* Cilt: 10, Sayı 1, 2008, s. 155-197
- SHEEHAN KC (1986). Post-divorce child custody and family relocation, *Harvard Women's Law Journal*
- SOLAK ÖE (2013). Boşanmanın çocuklar bakımındaki hukuki sonuçları, Yüksek Lisans Tezi, 2014
- STAHL PM (2012), Conducting Child Custody Evaluations: From Basic to Complex Issues, Edit: Gülsen Erden, İlkiz Altınoğlu Dikmeer, Çiğdem Kurdiaki, Velayet Değerlendirmeleri: Basitten Karmaşık Konulara, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 2014
- ŞENTÜRK Ü (2008), Aile kurumuna yönelik güncel riskler, *Aile ve Toplum* Yıl: 10 Cilt: 4 14 Nisan-Mayıs-Haziran 2008
- TAŞKIN ÖÖ (2006) Velayette çocuğun yüksek yararı ilkesi, Yüksek Lisans Tezi
- TATLIOĞLU K, DEMİREL N (2016) Sosyal bir gerçeklik olarak boşanma olgusu: sosyal psikolojik bir değerlendirme, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 4, 22, Mart 2016, s. 59-73,
- TOPAL E (2008). Aile mahkemelerinde uzman raporuyla çözümlenecek sorunlar, *Mevzuat Dergisi*, Yıl: 11 sayı: 124, Nisan 2008
- TÜRKARSLAN N (2007). Boşanmanın çocuk üzerindeki olumsuz etkileri ve bunlarla baş etme yolları, *Aile ve Toplum Dergisi*, Yıl:9 Cilt:3 Sayı: 11 s.99-108
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (2016), Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, Erişim Adresi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24642>, Erişim Tarihi: 20.06.2017
- TÜRK MEDENİ KANUNU (2001). T.c. Resmi Gazete, 24607, 22.11.2001 Kanun Numarası: 4721
- TÜZÜN O, SAYAR K (2006), Bağlanma kuramı ve psikopatoloji, *Düşünen Adam*, 19(1):24-39
- UÇAN Ö (2007). Boşanma sürecinde kriz merkezine başvuran kadınların retrospektif olarak değerlendirilmesi, *Klinik Psikiyatri*; 10:38-45
- UNICEF (2013). Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı- Sosyal Çalışma Görevlileri için Eğitim Kitabı.
- USTA S (2012), Çocuk Hakları ve Velayet, On İki Levha Yayıncılık İstanbul, ISBN: 978-605-5373-76-4.
- UZUN Ç (2013), Anne-babası boşanmış ve boşanmamış çocuklarda depresyon ve sosyal becerilerin değerlendirilmesi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- ÜÇLER G, KIZILKAYA O (2014). Kadın istihdamının boşanma ve doğurganlık üzerine etkileri *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl:2, Sayı: 2/2, s. 28-43.

- ÜNER ALTUNTAŞ GE (2010). İstanbul fatih adliyesi 1.aile mahkemesi'nde 2005- 2007 yılları arasında verilen velayet kararlarında yer alan uzman raporlarının değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi.
- WALLERSTEIN JS (1991). Tailoring the intervention to the child in the separating and divorced family *Family And Conciliation Courts Review*, **29**(4), 448–459.
- WALLERSTEIN J, KELLY J (1980), *Surviving the Breakup: How Children And Parents Cope With Divorce*, New York: Basic Books.
- WALLERSTEIN SJ, KELLY JB (2016). The effects of parental divorce experiences of the preschool child, Erişim Adresi: <http://psycnet.apa.org/journals/ort/46/2/256/> Erişim Tarihi: 29.07.2016.
- WARSHAK RA (1996). Father custody and child development, a review and analysis psychological research, *Behavioral Sciences And The Law*, Volume: **4** Issue: 2 Pages: 185-202.
- WEITZMAN LJ DIXON RB (1979). Custody and support child custody awards: legal standards and empirical patterns for child custody, *Support And Visitation After Divorce, Heinonline, Citation: 12 U.C.D. L. Rev. 471 1979.*
- WILCOX M (1976). Child's due process right to counsel in divorce custody proceedings, *Hastings Law Journal*, 1976, **27**, 917-950.
- WOODY RH (2000). Childcustody: practice standards, ethical issues, and legal safeguards for mental health professionals. *Sarasota.*
- YAPICI Ş (2010). Türk toplumunda aile ve eğitim ilişkisi, *International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic* Volume **5/4**.
- YAVUZER K (2016). Resimleriyle Çocuk, Remzi Kitabevi, 20. Basım.
- YILDIRIM A, ŞİMŞEK H (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, İstanbul.

EKLER

EK1. Kontrol Listesi

KONTROL LİSTESİ

Dosyanın:	Yılı	Konusu	Duruşma Tarihi:	Davacı	Davalı
				Anne/Baba	Anne/baba
Velayete konu olan çocuğun/çocukların yaşları /doğum yılları	1. Çocuk: 2. Çocuk: 3. Çocuk: 4. Çocuk: 5. Çocuk:		Belirtilmemiş:		
Velayete konu çocuğun/çocukların cinsiyetleri	1. Çocuk: 2. Çocuk: 3. Çocuk: 4. Çocuk: 5. Çocuk:		Belirtilmemiş:		
Çocuğun/çocukların öğrenim durumları	1. Çocuk: 2. Çocuk: 3. Çocuk: 4. Çocuk: 5. Çocuk:		Belirtilmemiş:		
Velayeti görüşülmeyen çocuk var mı?	Evet / Kaç tane?	Hayır			
	18 yaş üzeri	Velayet durumu net	Ayrı anneden	Ayrı babadan	Diğer
Annenin yaşı		Belirtilmemiş			
Babanın yaşı		Belirtilmemiş			
Annenin düzenli bir işi var mı? varsa mesleği ne?		Belirtilmemiş			
Babanın düzenli bir işi var mı? varsa mesleği ne?		Belirtilmemiş			
Annenin aylık düzenli gelirin		Belirtilmemiş			

toplamı			
Babanın aylık düzenli gelirinin toplamı		Belirtilmemiş	
Annenin öğrenim durumu		Belirtilmemiş	
Babanın öğrenim durumu		Belirtilmemiş	
Annede alkol ya da madde bağımlılığı durumu:			
Babada alkol ya da madde bağımlılığı durumu:			
Anne babanın boşanma sebebi	Belirtilmemiş		
Boşanma evliliğin kaçınıcı yılında gerçekleşmiş			
Annenin çocuğa/çocuklara karşı davranışlarına ilişkin bilgi:	Belirtilmemiş		
Babanın çocuğa/çocuklara karşı davranışlarına ilişkin bilgi:	Belirtilmemiş		
Anneyle görüşme yapılma durumu:	Yapılmış	Yapılmamış	
	Yapılmışsa nerede:		
Babayla görüşme yapılma durumu:	Yapılmış	Yapılmamış	
	Evetse Nerede:		
Anne çocuk iletişimi gözlemlenme durumu:	Gözlemlenmiş	Gözlemlenmemiş	
	Gözlemlendiyse olumlu/olumsuz		
Baba çocuk iletişimi gözlemlenme durumu:	Gözlemlenmiş	Gözlemlenmemiş	
	Gözlemlendiyse olumlu/olumsuz		
Annenin yaşadığı eve ziyaret:	Gerçekleştirilmiş	Gerçekleştirilmemiş	

	Evetse çocuğun yaşaması için uygun mu?	
Babanın yaşadığı eve ziyaret:	Gerçekleştirilmiş	Gerçekleştirilmemiş
	Evetse çocuğun yaşaması için uygun mu?	
Evine gidilmeyen anne yaşadığı evin koşullarına ilişkin beyanı:	Var	Yok
	Çocuğun yaşaması için uygun mu?	
Evine gidilmeyen baba yaşadığı evin koşullarına ilişkin beyanı:	Var	Yok
	Çocuğun yaşaması için uygun mu?	
Yakın çevre (komşu esnaf, servis şoförü vb. görüşme yapılma durumu:		
Annenin herhangi bir sağlık sorununa ilişkin beyanı:	Var	Yok
	Ne yönde?	
Babanın sağlık sorununa ilişkin beyanı:	Var	Yok
	Ne yönde?	
Annenin kendi anne baba ve kardeşleriyle olan ilişkisine yönelik bilgi:	Var	Yok
	Olumlu Olumsuz	
Babanın kendi anne baba ve kardeşleriyle olan ilişkisine yönelik bilgi:	Var	Yok
	Olumlu Olumsuz	
Çocuğun genel gelişimine ilişkin bilgi:	Var	Yok
	Varsa;	
Çocuğun/çocukların dil gelişimlerine ilişkin bilgi:	Var	Yok
	Varsa;	
Çocuğun/çocukların bilişsel gelişimlerine ilişkin bilgi:	Var	Yok
	Varsa,	

Çocuğun/çocukların sosyal-duygusal gelişimlerine ilişkin bilgi:	Var	Yok		
	Varsa,			
Çocuğun/çocukların motor gelişimlerine ilişkin bilgi:	Var	Yok		
	Varsa,			
Çocuğun/çocukların günlük yaşam becerilerine ilişkin bilgi:	Var	Yok		
	Varsa,			
Çocukla/çocuklarla birebir görüşme:	Yapılmış	Açıklama:	Nerede:	Yapılmamış
	1.çocuk:			
	2. Çocuk			
	3. Çocuk:			
	4. Çocuk:			
Çocuğa/Çocuklara uygulanan gelişim testi, ya da davranış ölçeği vb testler:	Belirtiniz: Sonuca ilişkin bilgi:			Uygulanmamış
Çocuğun/çocukların velayete ilişkin görüşleri:	Var	Yok		
	Ne yönde: Neden:	Neden?		
Çocuğun/çocukların okuluna ziyaret:	Yapılmış	Yapılmamış		
	1.Çocuk: 2.Çocuk 3. Çocuk: 4.Çocuk: 5.Çocuk:			
	Kimle görüşülmüş?			
	Ne konuda görüşme yapılmış?			

Çocuğun/çocukların kök ebeveynleriyle (anneanne-babaannedede) görüşme durumu:	Yapılmış	Yapılmamış
	Kimlerle:	
Çocuğun boşanma sürecinde kiminle kaldığı bilgisi:	Var	Yok
	Kiminle:	
Çocuğun doğumdan itibaren bakımını kimin sağladığı bilgisi:	Var	Yok
	Kiminle:	
Ebeveynlere uygulanan test, ölçek, envanterler:	Uygulanmış	Uygulanmamış:
	Hangi test/testler uygulanmış: Sonuç:	
Raporu hazırlayanın mesleği		
Raporun kanaati:		
Kanaatin sebebi:	Belirtilmiş	Belirtilmemiş
	Sebepler:	
Diğer ebeveynle görüşme zamanları:	Ayarlanmış	Ayarlanmamış
	Yatılı:	
	Yatılı olmayan şekilde:	

EK 2. Görüşme Soruları

1. Kendinizden biraz bahseder misiniz?
 - a. Cinsiyet:
 - b. Mezuniyet ile ilgili bilgiler:
 - c. Meslek:
 - d. Hizmet yılı:
 - e. Aile mahkemelerinde çalışma süresi:
2. Velayete ilişkin rapor hazırlama sürecinizden bahseder misiniz?
 - a. Dosyalar size nasıl geliyor?
 - b. Dosyalar size ne sıklıkla geliyor?
 - c. Dosya size geldiği andan raporu teslim ettiğiniz ana kadar raporu yazmaya ilişkin geçirdiğiniz süreci anlatır mısınız?
 - d. Başka eklemek istediğiniz şeyler var mı?
3. Velayete ilişkin rapor hazırlama sürecinizde bir dosyaya ilişkin;
 - a. Dosya bilgilerinin taranması için ortalama ne kadar zaman harcıyorsunuz?
 - b. Görüşmeleriniz için ne kadar zamanınızı alıyor?
 - c. Raporlaştırma süreci için ne kadar zamanınızı alıyor?
4. Rapor hazırlama sürecinde sizi en çok zorlayan durumları birer örnek vererek anlatır mısınız?
 - a. Ebeveyn görüşmelerinde,
 - b. Kök aile görüşmelerinde,
 - c. Okul görüşmelerinde,
 - d. Mevzuat ya da yönetmeliklerle ilgili.
 - e. Başka eklemek istediğiniz şeyler var mı?
5. Bu karşılaştığınız sorunları;
 - a. Nasıl çözdünüz?
 - b. Çözemedikleriniz var mı?
 - c. Sizce nasıl çözülebilir?
6. Velayete ilişkin karar verilirken nelere dikkat ediyorsunuz?
7. Raporu hazırlarken çocuğa ilişkin hangi konuları önemsersiniz?
8. Sizce çocuğun gelişim düzeyi verdiğiniz kararı ne boyutta ve nasıl etkiler?
9. Raporlarınızı yazarken neleri dikkate alıyorsunuz?
10. Hazırlık aşamasında ve çocuğa ilişkin bilgi toplarken desteğe ihtiyacınız olduğunu düşünüyor musunuz? Neden ihtiyaç olduğu /olmadığını düşündüğünüzü açıklar mısınız?

11. Farklı disiplinler size hangi konularda yardımcı olabilirler?
12. Farklı davalarda hazırladığınız raporların benzerlikleri ve farklılıklarını hangi başlıklar altında toplamakta?
13. Raporun içeriğinde olmazsa olmaz başlıklar nelerdir?
14. Bakanlıkta karar alıcı görevinde olsaydınız;
 - a. Uzmanların pozisyonları, işe alım kriterleri ve rapor yazma süreçleri ile ilgili neleri değiştirdiniz?
 - b. Bu başlıkların dışında yapmak istediğiniz farklı düzenlemeler olur muydu? Birer örnek vererek açıklayabilir misiniz?

EK 3. Kurum İzni

T.C.
ANKARA
AİLE MAHKEMESİ

İLGİLİ MAKAMA

16.11.2016 tarihli dilekçe ile Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalında Prof. Dr. Aysel KÖKSAL AKYOL' un danışmanlığında yürütülmesi planlanan Uzman Sebahat AYDOS'un "Boşanma Nedeniyle Parçalanmış Ailelerde Çocukların Velayetine Karar Verilme Sürecinin Velayet Raporları ve Uzman Görüşlerine Dayalı Olarak İncelenmesi" başlıklı tezinde kullanılması üzere 2013-2015 yılları arasında mahkememizce uzmanlar tarafından yazılan raporların davacı, davalı ve velayete konu çocukların kişisel bilgileri gizlenerek paylaşılması uygun görülmüştür. 16/11/2016

Hakim

EK 4. Etik Kurul İzni

ANKARA ÜNİVERSİTESİ ETİK KURULU KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 23/01/2017

Toplantı Sayısı : 2

Karar Sayısı : 21

21-Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencilerinden **Sebahat Aydos**'un "Boşanma Nedeniyle Parçalanan Ailelerde Çocukların Velayetine Karar Verilme Sürecinin Velayet Raporları ve Uzman Görüşlerine Dayalı Olarak İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezi ile ilgili 25/11/2016 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelenmiştir.

Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencilerinden **Sebahat Aydos**'un "Boşanma Nedeniyle Parçalanan Ailelerde Çocukların Velayetine Karar Verilme Sürecinin Velayet Raporları ve Uzman Görüşlerine Dayalı Olarak İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezi ile ilgili önerilen değişiklikler yapılmıştır. Araştırmanın, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ASLININ AYNIDIR
23/01/2017

Prof. Dr. Muharrem ÖZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı

ÖZGEÇMİŞ

BİREYSEL BİLGİLER

Adı: Sebahat

Soyadı: AYDOS

Doğum Tarihi: 30/08/1986

Uyruğu: Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı

Medeni Durumu: Evli

Askerlik Durumu: -

Unvanı: Uzman

İletişim Adresi ve Telefonu: aydos@ankara.edu.tr, sebahatcalis@hotmail.com,
5416380675

Eğitimi:

Lisans:

Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü

Yüksek Lisans:

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı

Yabancı Dil: İngilizce

Ünvanları:

Çocuk Gelişimcisi - Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı - 2010-2013

Çocuk Gelişimcisi - Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu - 2013-2015

Uzman - Ankara Üniversitesi – 2015- Halen

Eserler:

Uluslararası Hakemli Dergilerde Yayınlanan Makaleler

01. Aral N., Gürsoy F., Özdoğan Özbal E., Çetin Sultanoğlu S., **Aydos S.**, Tosun S., Karaaslan T.B., Kadan G. (2016) POVERTY DEFINITIONS THROUGH CHILDREN'S EYES, Journal of Current Researches on Health Sector

02. Köksal Akyol, A., Taştepe, T., Aydos, S., & Yavuz, E. C. (2017). Erken

çocukluk dönemindeki çocukların oyunlarında babanın rolü. Sosyal Bilimler Dergisi, 12, 445-458.

Ulusal Bilimsel Toplantılarda Sunulan ve Bildiri Kitabında Basılan Bildiriler

01. Koca Özer, B., Yıldız Bıçakçı, M, Ozdogan Ozbal E., Aral, N., Özdemir, A., Meşe, C., Önal S., **Aydos, S.**, (2015), Fiziki Büyüme Durumunun, Çocuk Gelişim Değişkenleri ve Sosyo-ekonomik Düzey Açısından Okulöncesi Dönem Çocuklarında Değerlendirilmesi, Türkiye Dördüncü Nüfusbilim Konferansı, 5-6 Kasım 2015, Ankara

Uluslararası Bilimsel Toplantılarda Sunulan ve Bildiri Kitabında Basılan Bildiriler

01. Koca Özer, B., Yıldız Bıçakçı, M, Ozdogan Ozbal E., Aral, N., Özdemir, A., Meşe, C., Önal S., **Aydos, S.**, (2016), Head Circumference Growth Curves For Turkish Preschool Children From 3 to 6 Years of Age-20th Congress of the European Anthropological Association, European Anthropology in a Changing World: From Culture to Global Biology, Zagreb, Croatia 24th – 28th August 2016

02. Aral N., Gürsoy F., Özdoğan Özbal E., Çetin Sultanoğlu S., **Aydos S.**, Tosun S., Karaaslan T.B., Kadan G. (2016) POVERTY DEFINITIONS THROUGH CHILDREN'S EYES, International Conference of Strategic Research in Social

03. Aydos S. (2017), Bazı Değişkenlerin Ergenlerin Kendilik Algısı Üzerine Etkisinin İncelenmesi, IV. International Eurasian Educational Research Congress, 11-14 Mayıs, Denizli

04. Aydos S., Köksal Akyol A., Farklı Kilo Durumlarının Ergenlerin Sosyal-Duygusal Becerilerine Etkisi, IV. International Eurasian Educational Research Congress, 11-14 Mayıs, Denizli

05. Aral N., Özdoğan Özbal E., Gürsoy F., Çetin Sultanoğlu S., Aydos S., Tosun S., Karaaslan B.T., Kadan G., (2017), Yoksulluk Bağlamında Ergenlerin Algılarının İncelenmesi, IV. International Eurasian Educational Research Congress, 11-14 Mayıs, Denizli

06. Aydos S., Köksal Akyol A. (2017), Boşanma Nedeniyle Parçalanmış Ailelerde Çocukların Velayetine İlişkin Karar Verme Sürecinde Hazırlanan Uzman Raporlarının Değerlendirilmesi, 2. Uluslararası Çocuk Hakları Kongresi, Düzce

Proje ve Benzeri Çalışmalar

01. (01.05.2014-01.11.2015), Let's Do The Science, Avrupa Birliği Horizon 2020 Projesi - Yönlendirme Komitesi Üyesi - **Araştırmacı**

02. (07.2015) Türk Eğitim Derneği - Soma'ya El Ver Kampanyası - **Eğitmen**

03. (08.2015-08.2016) Mamak İlçesi Çocuk Yoksulluğu Haritalandırılması, Ankara Kalkınma Ajansı Doğrudan Faaliyet Destek Programı - **Araştırmacı.**

04. (05.2016) Oynaya Oynaya Bilin(m) Çocuklar, TÜBİTAK 4007 Bilim Şenlikleri Destekleme Programı - **Rehber.**

05. (06.2017) 4. TÜBİTAK 4007 2. Uluslar Arası Mersin Bilim Şenliği – **Atölye Lideri**

06. (28-29 Eylül 2017) TÜBİTAK 4007 Ankara Bilim Şenliği- **Atölye Lideri**

Komisyonlar

01. Çocuk Bilim Merkezi Koordinatörlüğü - Bilim Kurulu Üyeliği - 2015- Halen

02. Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Yerine Getirilmesi Amacıyla Kurulan İl Koordinasyon Kurulu - Komisyon Üyesi
2015-Halen

03. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sokakta Çalıştırılan Çocuklar Alt Komisyonu - Üye, 2015

04. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Ankara İl Müdürlüğü Çocuk İhmal ve İstismarını Önleme Komisyonu - Üye, 2016

Görev Alman ve Katılım Sağlanan Uluslararası/Ulusal Toplantılar (Konferans, Sempozyum, Çalıştay vb. Etkinlikler)

01. Ankara Üniversitesi 4. Çevre Günleri - Eğitimci, 05.2016

02. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı - Lider Çocuk Kampı - **Eğitimci**, 01-04.06.2015

03. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sokakta Çalıştırılan Çocuklar Sosyal Rehabilitasyon Çalışması - **Eğitimci**, 07.2015

04. Mamak Çocuk Yoksulluğu Haritalandırılması Projesi Çalıştayı - **Katılımcı**, 15.04.2016

05. "Bir Çocuk Bir Dünya" 3. Ulusal Çocuk Gelişimi Kongresi - **Görevli**, 5-7.05.2016

06. H.Ü. Çocuk Gelişimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Çocuk Gelişiminde Yeni Gelişmeler Toplantısı 2, **Katılımcı**, 04.2016

07. Türkiye Çocuk Üniversiteleri Çalıştayı, Mersin Üniversitesi - **Katılımcı**, 13-15.01.2016

08. Türkiye Çocuk Üniversiteleri Çalıştayı Mersin Üniversitesi – **Katılımcı**, 6.6.2017